

ANUL V • Nr. 39 (242) • 28 IX - 4 X 1994 • 250 lei

DOINA CORNEA

„Bisericile
noastre
sînt în
mare
măsură
bolnave“

pag
13

CINE îl contestă pe ambasadorul SUA?

pag
6

HANDICAPAȚI Reinserție profesională

pag 7

Conține suplimentul „22“ SINDICATE ÎN EST

MIRCEA MARTIN

Președintele
Asociației
Editorilor
Români

pag. 8-9

În sprijinul cărții de cultură

Drept reflex a numeroase frustrări, românii le place adesea să-și afle compensații. Tema uneia dintre cele mai caracteristice, foarte des reluată în ultimii patru ani și îmbrățișată indiscriminat atât de „putere“ cât și de „opoziție“, se referă la autotragerea cu privire la învățămîntul românesc. Redusă la esența ei, atitudinea în cauză se exprimă prin următoarea frază: *Deși sîntem sărăci, în tranziție etc., avem totuși un învățămînt de înaltă valoare, competitiv pe plan internațional etc.* Fraza, după părerea mea, discutabilă, cum voi încerca să sugerez pe scurt și restringîndu-mă doar la învățămîntul primar și secundar.

Mai întii, însuși felul cum acest tip de învățămînt este denumit oficial, „învățămînt preuniversitar“, mi se pare semnificativ: din clasa I și pînă într-a XII-a, copilul este văzut ca un „prestudent“. Or, deoarece majoritatea elevilor nu vor ajunge niciodată studenți – lucru firesc –, înseamnă că învățămîntul românesc, prin apelatunea cu care atât de emfatic se autogratifică, declară explicit că produce planificat eșecuri. Oricum, rezultă că ceea ce „prestudentul“ învață nu reprezintă o finalitate în sine – cultura generală, pe baza căreia el să poată eventual aborda o specializare –, ci o simplă etapă în vederea unei performanțe: admiterea la universitate. Și, cum „prestudenții“ dintr-a II-a sau a VII-a nu știu de obicei unde „vor da“, școala se pretinde o „preuniversitate“ fără limite. De aici o enormă încălcrătură de materie, o cu totul disproporționată accentuare a cantitativului în dauna formării. De fapt, cred că cca 80% din cantitatea de cunoștințe acumulate în asemenea circumstanțe se uită de îndată sau repede, ceea ce pune sub semnul întrebării însăși utilitatea de a fi învățat. În schimb, ceea ce nu se uită – știința de a învăța, abilitatea de a înțelege și de a exprima – stă într-un grav deficit. Întă de ce atât de mulți foști „prestudenți“ vorbesc în corect, scriu inepți, sînt incapabili să analizeze logic un text, sînt incuți și, în general, se află în completă neajutorare de îndată ce ies din specialitatea lor.

Dar învățămîntul nostru nu este numai „preuniversitar“, ci și „preolimpic“. Nu doar performanța admiterii la facultate, ci și performanța pur tehnică, vidă de sens for-

mativ temeinic, a olimpiadelor naționale și mai ales internaționale constituie o preocupare a sa de căpetenie. Din acest punct de vedere, învățămîntul este inclus printre mijloacele de propagare a imaginii României, iar un succes de tip sportiv al cîtorva zeci de copii pare preferabil asigurării unui nivel cultural satisfăcător pentru milioane. Disproporționata gloriificare oficială a olimpicilor este, de aceea, extrem de păgubitoare: prin emulație și exemplul, copiii dotați vād în premiile la olimpiade o potențială realizare supremă a școlarițăi lor, ceea ce riscă să-i metamorfozeze în stocuri vii de informații și în unele de rezolvat probleme-tip. Se scapă cu totul din vedere că aptitudinea cea mai de preț a minții omenești – creația – nu este cuantificabilă în limitele unui exercițiu competițional.

Obsedat de cantitativ și de performanță, nu este de mirare că învățămîntul românesc este adesea și profund ipocrit. Un copil normal nu poate, în principiu, obține ceea ce i se cere la un nivel acceptabil numai prin forțele sale și ale școlii. Părinții sînt puși și ei în competiție, iar lor li se adaugă o veritabilă industrie națională a meditațiilor. Nivelul atât de coborît al salariilor din învățămînt contribuie și el la această situație: pentru a supraviețui, profesorii dau meditații; de aceea, interesul global al categoriei (excepțiile nu intră acum în discuție) este ca lucrurile să continue ca și pînă acum: materie multă și indigestă, astfel încît copiii nu se pot bizui pe ei înșiși și pe profesori, iar părinții, în disperare, apelează la meditații plătite cu greu.

Se vorbește mult despre reformă în învățămînt. Dar, dacă banii alocați de la buget sau sosiți de la Banca Mondială nu vor afecta natura finalității școlii românești, va fi degeaba. Vom avea în continuare producție masivă de „prestudenți“ și „preolimpici“, vom avea fabrici de meditații; vom avea concursuri în loc de formație, memorizare în loc înțelegere, repetare în loc de analiză. Vom fi mai ales bojați în analfabeți cu școlaritatea satisfăcută și în semidocți cu diploma la dosar, gata să se fielească fără teme cu o mulțime de lucruri, dar îndeosebi cu faptul că învățămîntul românesc este printre cele mai bune din Univers.

ANDREI CORNEA

Prestudenții

Lubită doamnă Gabriela Adameșteanu,
Stimate domnule Andrei Cornea

Am citit cu oarecare înțiriere articolul d-lui Andrei Cornea O criză numai amintată din nr. 33 al revistei, în care fiind analizate relațiile PAC-CDR, erau aduse grave învinuiri presei - și în mod special „României libere” - pentru criza la care s-a ajuns. Cu acea ocazie, dl. Cornea considera drept „obiectă” publicarea de către „România liberă” a unei scrisori pe care i-o trimisese un „fost pachist” și în care acesta descria evoluția îngrijorătoare a acestui partid în cei trei ani de la formare.

Perjo

Și eu am fost îngrijorat de acea criză, dar, spre deosebire de dvs., cred că ea a fost creată nu de presă, ci de atitudinea arogantă a unor lideri din promoția PAC ulterioară formării partidului și care nu erau parlamentari. Pierzându-și răbdarea să mai aștepte, aceștia au început să lovească CDR din interior pentru obținerea unor avantaje cantitative la viitoarele alegeri (sau pentru găsirea altor aliați mai avantajoși).

Activitatea acestor lideri merită o analiză serioasă, căci ea reflectă imaturitatea politicienilor de azi. În urma părăsirii sale, în aprilie 1993, de către o bună parte a parlamentarilor proprii, PAC a rămas un partid frustrat și care se teme de viitor. Iată de ce, pentru a reechilibra situația, acești lideri de ultimă oră ai PAC (Țăran, Căpățână, Hohan) agită mereu apele, atacând CDR din interior, propunând nelocnet reorganizări și restructurări, în loc să sprijine, prin prezență și muncă efectivă, realitatea Convenției, așa cum este ea, umplându-i structurile centrale cu oameni și realizări de substanță. În loc de a face asta, lovește în CDR cu o antipatie înfinit superioară celei arătate față de Putere, alături de care ar fi dispuși oricând să guverneze. Dumneavoastră înșivă, d-le Cornea, ați afirmat într-o emisiune recentă la Radio

Europa Liberă că includerea PUNR în Guvern s-a datorat și faptului că Opoziția a fost surprinsă într-un moment de cădere. Această „cădere” urmează sondajelor din primăvară, în care CDR era pe primul loc. Și cui credeți că se datorează ea?

Cît îl privește pe dl. Nicolae Manolescu, domnia sa preferă să lase în seama acestor lideri participarea la CDR și stabilirea poziției față de aceasta; dintr-o comoditate pe care aș numi-o frivolă, nu se implică în activitatea Convenției decît prin declarații sporadice, lăsîndu-se influențat cînd de cei a căror ură față de CDR atinge uneori paroxismul (recent, dl. Țăran a amenințat cu demisia în cazul că PAC nu părăsește Convenția), cînd de moderatii care își dau seama că numai prin Convenție se poate supraviețui politic.

Iată de ce cred că articolele din presă incriminate de dl. Cornea țin-teau nu să-l „distrugă” pe dl. Manolescu, ci să-l determine să nu-i asculte pe acei extremiști care-l sfătuiă să abandoneze Convenția Democratică. Ele nu erau motivate de dorința de senzație, nici de vreun interes meschin, ci aveau un scop profilactic.

Cît privește compararea ziarului „România liberă” cu ordura „România Mare”, vă reamintesc, d-le Cornea, că ideea nu vă aparține. Ea a fost exprimată mai întîi de dl. Iliescu (pare-mi-se chiar și într-un interviu pe care vi l-a acordat acum cîteva luni). Ca unul ce am fost membru și AC și PAC, să știți că tot ce era scris (de altfel, într-un limbaj absolut civilizât) în acel articol „abject” este totuși adevărat. Iar alunecarea PAC dinapre poziția reală spre cea conjuncturală este concluzia cea mai gravă pentru viața politică din România. Nu treceți peste ea ațit de ușor.

Lucrez pe un șantier, printre oameni simpli, și îmi dau seama ce impresie proastă le face cearta celor pe care-i socotesc ultima lor speranță. Mă întorc la București doar de două ori pe lună și revenirea din izolare îmi permite să judec totul la rece. Cîtesc presa din urmă (cînd o găsesc, și revista dvs.), apoi trag concluzii proprii, ferite de graba și furia de care suferă presa sau cei din jur (uneori, chiar membrii familiei mele). Din tot ce citesc și aud, inclusiv din spusele cunoscuților sau din ceea ce știu din implicarea mea anterioară, încerc să fiu obiectiv. Și mă doare nedreptatea.

Dacă adevărul este „abject”, atunci unde mai este speranța?

Iar dacă articolul acela vi s-a părut abject doar pentru că nu era semnat, atunci socotiți-mă pe mine semnatul lui.

Cu stimă,

Florin Ciobanu, Aleea Valea Prahovei
nr. 1, sc. 2, et. 4, ap. 26, cod 77347,
București

Stimată redacție,

În numărul 34 (237) al revistei „22” am citit scrisoarea d-lui Liviu Suci. Este articolul care mi-a plăcut cel mai mult din tot ce am citit anul acesta în „22”. În numărul următor ați publicat scrisoarea d-nei Victoria Chirimbu. Impresia pe care mi-a făcut-o a fost diametral opusă celei precedente.

Una caldă, una rece... Asta o fi echidistanța? Nu mi-aș fi închipuit că „22” va publica un articol care îndeamnă la lașitate, cînd e știut faptul că principalul factor prin care barbaria comunistă a reușit să dețină puterea în România - și în celelalte țări-satelit ale URSS - a fost frica.

Mă îndoiesc că d-na Victoria Chirimbu a citit articolul d-lui Liviu Suci. D-na Victoria Chirimbu n-ar fi spus în încheierea articolului domniei sale că dl. Iliescu ar fi fost foarte satisfăcut de articol după ce ar fi citit afirmația d-lui Liviu Suci că în România sînt astăzi tot felul de comunisti: „de-clarați, masași sau fardași”. Nu l-ar fi acuzat pe dl. Corneliu Coposu că a rămas nelămurit în fața torturii comuniste, cînd trebuia (opinia d-nei Chirimbu) să-și plece capul, ca majoritatea românilor, sub cnutul Moscovei, minuit de nomenclatura PCR. Nu i-ar fi atacat cu atîta furie pe Regele Mihai și pe dl. Corneliu Coposu, după ce ar fi citit următoarea frază a d-lui Liviu Suci: „Toată țara a înțeles că frica cea mai mare și ura furoasă a comunistilor nu sînt partidele, nici reforma, nici tranziția la reformă măcar, nici anticomunismul: Majestatea Sa Regele Mihai și dl. Corneliu Coposu”.

Print-o fericită coincidență, sîmbătă 3 septembrie 1994, în emisiunea în limba română de la ora 11.30, Deutsche Welle a difuzat un articol care combate de minune influențele malefice din scrisoarea d-nei Victoria Chirimbu (fără să fi avut cunoștință de scrisoarea). Articolul analizează dezbaterile simpozionului organizat de revista „Dilema” referitor la colaboraționismul Gută Tătăreanu (știu că epitetul „colaboraționist” a fost dat francezilor care au ajutat regimul nazist în timpul ocupației germane a Franței din 1940-1944; numai că acei francezi nu fost judecați și condamnați, pe cînd omologii lor din România sînt dați acum de „Dilema” ca exemplu de urmat pentru intelectualii români de astăzi).

Revista „22” publică frecvent articole din mass-media internaționale (recent, în nr. 35, a apărut un excelent articol al d-lui Gelu Ionescu, difuzat de Radio Europa Liberă la 24.08.1994). Vă rog insistent să publicați articolul difuzat de Deutsche Welle la 3 septembrie 1994, referitor la simpozionul revistei „Dilema”, despre Gută Tătăreanu; el este o concluzie magistrală la polemica Suci-Chirimbu.

Vă mulțumesc,

I. Munteanu, Ploiești, 06.09.1994

Stimată doamnă

Chirimbu,
V-am citit „filipica” din numărul 35 (238) al revistei „22”.

Rețin că principalul vinovat al stării actuale, care nu face nimic pentru a ne scoate din criza în care ne zbatem, este PNȚCD, deoarece:

- este agresiv în limbaj și comportare parlamentară;
- refuză participarea la o guvernare falimentară;
- îi lipsește un program atrăgător, exprimat limpede și concis prin mass-media;
- este condus de o gerontocrație care nu a uitat și nu vrea să uite nimic și susține pe față instituția monarhică.

Agresivitatea în limbaj este practică în orice regim democrat, în limitele bune-cuvințe. Cînd devine calomnie există Cod penal sau suspendarea imunității parlamentare, dar noi nu am ajuns încă la acest nivel (a se vedea Birca și Butimanu).

Participarea la actul de guvernare nu ar fi salvat economia falimentară, condusă voit (prin rea-credință) sau involuntar (din prostie) spre dezastre. Exemple concrete avem la ambel capete ale segmentului de guvernare comunistă: în 1945-1947 - Tătăreanu, în 1991 - gruparea Cămpănu. Au fost numai perdea, primii au ajuns și pe la Sighet și, simțîndu-se bine, nu l-au mai părăsit.

În ceea ce privește lipsa unui program atrăgător, cred că un om politic care se respectă oferă ceva plauzibil de care este capabil să se achite, spre exemplu garantarea proprietății și restituirea în întregime a bunurilor smulse începînd cu 1945 și în primul rînd proprietatea funciară).

E ușor să p. omiți celor disperați un milion de locuri de muncă și apoi să dai vina pe golani, paraziți, animale, hiene, netrebnică, pretextînd că te bruză, împiedicîndu-ți bunele intenții.

Vă îndoiesc soarta milionului de chiriași înghesuiți în cele 20.000-30.000 de apartamente smulse în proporție de 80-90% unor oameni onesti, care și-au investit economiile de o viață, achizițînd rate pînă la bătrînețe. Că au fost avîrziți atunci în stradă nu mai prezintă interes. Păcat că mai trăiesc: trebuiau exterminați atunci!

Sînt mîndru de frunțații Opoziției, credibilitatea și prestanța căpora sînt asemănătoare celor ale lui Vaclav Havel și care au audiență la Bonn sau Londra, chiar dacă nu dispun de charisma oferită de un zîmbet imens, cunoscut de la Belgrad pînă la Chisinau.

Cît despre instituția monarhică, la care constat că faceți alergie, o consider, în cele 8 decenii de existență, ca o chintesență a progresului, integrării în lumea modernă și bunăstării.

Interesați-vă ce pondere avea leul la Paris în anii de bună recoltă sau, dacă nu puteți culege informații de la începutul secolului, adresați-vă cuiva care își aminteste de nivelul de trai atins în 1938.

Cu stimă,

Horia Rădulescu, București, 03.09.1994

Revista „22” oferă ABONAMENTE CU REDUCERE pentru PENSIONARI, CADRE DIDACTICE, ELEVII, STUDENȚII, FOȘTI DEȚINUȚI POLITICI, VETERANI DE RĂZBOI.

LA SEDIUL REDACȚIEI PUTEȚI CUMPARA DIN STOC:

Anul 1990, numerele 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 29, 32, 33, 38, 41, 44.
Anii 1991, 1992, 1993.
Exemplarele vechi sînt comercializate la prețul actual al revistei.

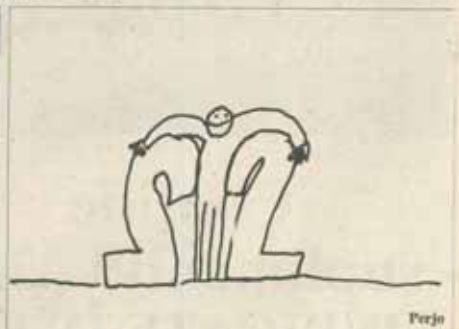
Costul abonamentelor trimestriale cu reducere este:

2.000 lei cu ridicare de la redacție.
2.500 lei cu expediere prin poștă.

Cei interesați sînt rugați să trimită adeverințe corespunzătoare (talon de pensie, adeverințe de la școală etc.) pe adresa: **Revista „22”, Calea Victoriei 129, sector 1, București**, cu specificarea pentru **Serviciul de Difuzare**. Adeverințele sînt valabile un an de zile.

Sponsorizate de ASOCIATIA EST-LIBERTÉS.

Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat postal suma corespunzătoare tipului de abonament dorit pe adresa: **Revista „22”, cont 45104532 BCR, Filiala sector 1, Str. Londra nr. 19, București**.

Perjo

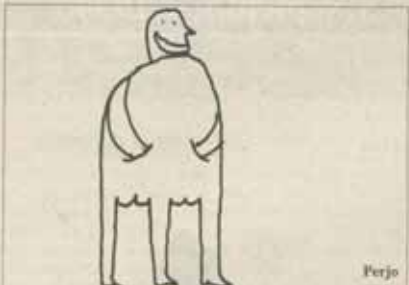
MIRCEA IORGULESCU

Ispita partidului unic

Delegația Permanentă a PDSR, un fel de birou politic sau de CPEX, după denumirea veche, va dezbate și aproba, de acum înainte, toate proiectele guvernamentale de lege și toate actele normative ale Guvernului. Această hotărîre apropie și mai mult actualul partid dominant din România de fostul partid unic, partidul comunist român. Acesta era modelul care funcționa pînă în urmă cu aproape cinci ani: în CPEX erau hotărîte legi și acte normative, ce erau ulterior aprobate mecanic de Marea Adunare Națională, pentru a li se da un luciu de legalitate, în acord cu ceea ce se numea „democrația socialistă românească”. O democrație „unică în felul său pe lume”, cum îi plăcea să spună celui ce avea să ajungă, din „cel mai iubit fiu al poporului”, un biet autostopist spre Tirgoviște, stația terminus a dietaturii comuniste naționale. Exact ca în urmă cu cinci ani, Guvernul este prefăcut într-o anexă și un instrument al partidului. Care nu este încă unic, este doar dominant. Dominant în raport nu doar cu partidele de opoziție, ci și în raport cu partidele aliate, dintre acestea unul, PUNR, fiindu-i de altfel asociat la guvernare. Hotărîrea PDSR de a-și subordona integral guvernarea ar trebui, în mod normal, să provoace ieșirea din Guvern a reprezentanților PUNR sau, în caz contrar, contopirea acestui partid cu cel condus de d-nii Gherman și Năstase. Acesta din urmă, cum s-a putut vedea și la ședința de marți a Camerelor reunite ale Parlamentului, a căpătat de altfel un lesnie definibil aer de satrap comunist îmbrăcat după moda occidentală. Un Dăscălescu ori un Bobu vorbind cu „domnule” în loc de „tovarășe”, pentru care deputații și senatorii sînt un fel de inapoiatî mental, ce trebuie lăsați un pic să se

zbuzească, dar și repede aduși la ordine, cu aroganță și brutalitate. Dacă președintele Ilescu face un notabil efort de a se adapta măcar formal uzanțelor democratice, Adrian Năstase, președinte și al Camerei Deputaților, nu doar al partidului dominant, trece ca un bulldozer pînă și peste regulile elementare de politețe. Într-un repede, face observații jignitoare și disprețuitoare, trîntește ironii otova. Nu o face doar cu parlamentarii din opoziție, are același aer superior și scribit și cînd vorbește reprezentanții partidului său. Cînd președintele Ilescu și-a prezentat mesajul către Parlament, Adrian Năstase a fost atît de crispat încît, la sfîrșit, a uitat pînă și să-i mulțumească, încheind ședința Camerelor reunite cu o servilă grabă fricoasă de a-l scoate cît mai repede pe șeful statului din sală. La fel, pe vremuri, prim-secretarii de județe vegheau cu străgînicie ca N. Ceaușescu să fie protejat de orice contact cit de cit normal cu realitatea.

Venită la nici 48 de ore după discursul reformist ținut de președinte în Parlament, hotărîrea de așevire totală a Guvernului de către partidul dominant confirmă atît de vizibilă tendință de regenerare a mecanismelor ceaușiste de funcționare a statului și a instituțiilor sale. Susținuta campanie de pedeserizare folosește mijloacele cele mai diferite, de la imbiere pînă la șantaj. Încierirea în partidul dominant începe să fie un criteriu general de menținere și numire în funcții. De la Academie și pînă la ambasade, totul este ori poate fi oferit ca plată pentru înregimentare și servicii. Ignorarea competențelor, atitudine care a făcut atît de mult rău țării sub regimul comunist, a devenit o practică obișnuită a regimului pedeserist. Cînd nu apar forțe noi de încredere, sînt reactivați cu un imens cinism vechii slujitori de nădejde ai fostului partid comunist. Ministerul Culturii, acest laborator al ispitei partidului unic, l-a regăsit și reactivat pe Ladislau Hegedus, stilplu festivalului „Cîntarea României” în fostul Consiliu al Culturii și Educației Socialiste. Departamentul pentru agricultură al PDSR, intitulat „Forum”, ce și-a constituit și filiale județene, este minuit de fostul ministru ceaușist al agriculturii, Angelo Miculescu, doar din întimplare, desigur, și socru al președintelui executiv al partidului dominant. Fiindcă ispita partidului unic duce, inevitabil, și la ispita promovării familiei. Statul este o afacere de partid, iar partidul o afacere de familie. Președintele României îndeamnă, cu blîndețe, la conlucrare.

Perjo

Sondaj IMAS, septembrie 1994

„Aveți o părere foarte bună, bună, nu prea bună sau proastă despre...?”

In aceste grafice personalitățile sînt ardate după diferența dintre opiniile pozitive și cele negative. Diferențele pînă la 100% sînt reprezentate de cei care declară că nu cunosc sau nu au nici o opinie despre personalitățile respective.

MARTI 30 SEPTEMBRIE

- **La București se pledează pentru refacerea CAER**
La Casa Parlamentului a avut loc Congresul Consiliului Internațional al Industriașilor și Intreprinzătorilor. Arkadi Volksi, coordonatorul Consiliului, a pledat pentru reintegrarea economică a statelor din fostul lagăr comunist în structuri asemănătoare fostului CAER. Președintele Ilescu a vorbit despre relansarea relațiilor economice între țările în tranziție și marea cooperare regională.
- **Întîlnirea CDR-Guvern a fost anulată**
Comitetul Executiv al CDR a decis să anuleze întîlnirea cu Guvernul, fixată pentru miercuri 21 septembrie, în vederea discutării Legii de accelerare a privatizării, întrucît Nicolae Văcăroiu a cerut ca din delegația CDR să nu facă parte reprezentanții PL '93, Dinu Patriciu și Raymond Luca.

Perjo

MIERCURI 31 SEPTEMBRIE

- **Comisia economică a Senatului dezbate Legea privatizării**
Viorel Salăgean, senator PUNR, a propus în Comisia economică și de privatizare a Senatului ca valoarea certificatelor de proprietate să fie fixată la 225.000 lei. Mircea Coșea și Florin Georgescu s-au opus amendamentului – susținut și de Opoziție –, pe motiv că acesta îi avantajează pe cei care dețin mai multe certificate.
- **Audierile pentru TV și Radio încep pe 27 septembrie**
Comisiile pentru cultură, arte și mass-media ale Parlamentului nu anunțat că audierile pentru consiliile de administrație ale TV și Radio vor începe marți 27 septembrie.

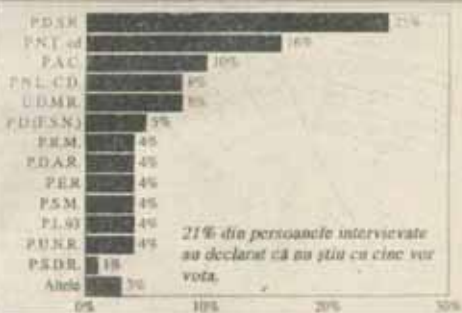
- **Guvernul răspunde CDR**
„Guvernul nu a dorit să excludă de la discuții un anume partid – în cazul de față PL '93 –, însă nu poate fi de acord să poarte dialog cu acele persoane care s-au „specializat” în proferarea de insulte, calomnii grave, incriminate de altfel de Codul penal”, se arată într-un comunicat al Executivului dat publicității ca replică la decizia CDR de a anula întîlnirea cu Guvernul.

JOI 22 SEPTEMBRIE

- **Conferința de presă a președintelui Ilescu**
Ion Ilescu a declarat că: principalele surse de conflict în Europa sînt discrepanțele între Est și Vest; este necesară o abordare frontală a fenomenului corupției. Refuzul CDR de a da curs invitației Guvernului a fost considerat de președinte ca „regretabil”.
- **PD despre anularea întîlnirii CDR-Guvern**
Condițiile puse CDR de către Nicolae Văcăroiu la întîlnirea de la Guvern au fost apreciate de Adrian Severin ca insolente și că actuala Putere se teme de PL '93 și de PD, văzute de Guvern ca principalii inamici.
- **PAC regretă anularea întîlnirii CDR-Văcăroiu**
Dan Căpățînă, membru în Colegiul Director al PAC, a criticat anularea întîlnirii Guvern-CDR pentru discutarea programului de privatizare. Prezența în delegația CDR a domnilor Patriciu și Luca nu era justificată, cei doi nefiind nici experți economici, nici președinți de partid.

(Continuare în pagina 4)

„Dacă ar avea loc alegeri acum, cu ce partid ați vota?”

Procentele din totalul celor care și-au exprimat intenția de vot

(Urmare din pagina 3)

VINERI 23 SEPT.

Comunicat al PAC

În prima întâlnire a conducătorilor departamentelor organizatorice ale PNL și PAC s-a discutat despre stabilirea unor acțiuni concrete de dinamizare - în cadrul Alianței Civic-Liberale - a activității filialelor județene ale celor două partide; corelarea acțiunilor desfășurate în teritoriu; stabilirea unui cadru organizatoric concret de colaborare între PAC și PNL etc.

Ședința săptămânală a Guvernului

A fost prezentată declarația Guvernului României prin care se condamnă poziția celor șapte parlamentari și a Biroului Permanent PUNR față de numirea noului ambasador al SUA la București. Guvernul apreciază că această acțiune a adus prejudicii grave imaginii României.

SÂMBĂȚĂ 24 SEPT.

Excluderi din PL '93

Curtea de Conciliere și Arbitraj a PL '93, întrunită la sesizarea Comitetului Director, a hotărât excluderea din partid a senatorilor Alexandru Popovici și Dumitru Călușanu. Din dovadă de o regretabilă lipsă de discernământ, aceștia s-au lăsat induși în eroare de reprezentanți ai PUNR, care au folosit prin fraudă semnăturile celor doi în alcătuirea unui document naționalist, șovin și antisemit, se arată într-un comunicat al PL '93.

LUNI 26 SEPT.

Douglas Hogg în România

Douglas Hogg, ministru de stat în Ministerul Afacerilor Externe al Commonwealth-ului și Marii Britanii, aflat în vizită la București, a avut convorbiri despre relațiile bilaterale dintre România și Marea Britanie, despre raporturile dintre Uniunea Europeană și România, precum și despre chestiuni referitoare la Ungaria, Ucraina, NATO și CSE.

Întâlnire Ion Iliescu-Bill Clinton
Președintele României, Ion Iliescu, aflat la New York cu ocazia inaugurării sesiunii Adunării Generale ONU, a avut o întâlnire neoficială de o jumătate de oră cu Bill Clinton. S-au apreciat relațiile din ce în ce mai bune dintre SUA și România. Într-un discurs de la tribuna ONU, șeful statului român a afirmat că este nevoie de „dezvoltarea unei conștiințe de tip navă cosmică a planetei, pentru ca acțiunea guvernurilor la scară internațională să devină eficientă”.

Rubrica realizată de RALUCA STROE-BRUMARIU și MARIAN CHIRIAC

Perjo

ILIE ȘERBĂNESCU

„Remonetizarea” economiei - o treabă riscantă

A trecut mai mult de o lună de când a început să opereze piața valutară interbancară, realitate intrată în uzual în orice economie de piață, dar reprezentând pentru România un moment crucial al reformei, cu semnificația tăierii multora dintre firele care o legau de comunismul de stat. Stabilirea cursului valutar aparține de acum pieței și nu vreunei autorități statale, deci economicului și nu politicului.

Demarajul a fost destul de dificil. Evident, pentru onorarea comenzilor de transferuri valutare, băncile trebuie să se imprumute în regim permanent între ele, pentru a dispune de sumele acoperitoare în lei și în diferitele valute în care se admit prechimbările. Din exact această cauză piața se numește interbancară și, dacă ne gândim bine, nu poate funcționa decât interbancar. De aceea nici nu a funcționat, la început, cum trebuie.

Intrucât intercomunicarea dintre bănci n-a operat corespunzător, neputându-se forma, tocmai în baza acestei intercomunicări, o imagine exactă asupra ansamblului tranzacțiilor, asupra cererii și ofertei globale și deci asupra unui curs mediu ponderat de piață. Treptat, rotațiile au început să se imbine. Activitatea operatorilor specializați - ei înșiși la început - s-a mai perfecționat, acomodarea cu sistemul computerizat ce îi ține în legătură a crescut și, cu cât timpul a trecut, s-a acumulat un rodaj în funcționare, pe care, pentru o deplină reușită, nu îl poate înlocui nimic altceva.

La peste o lună, cursul leului a marcat o ușoară devalorizare, după vreo patru luni de stabilitate, s-ar putea spune de fixitate. A coborât la 1.700 lei și la unele case de schimb chiar la 1.800 lei dolarul. Devalorizarea leului n-are însă absolut nici o legătură cu piața interbancară. Dimpotrivă, fenomenul a probat în mod convingător neutralitatea politică și totodată sensibilitatea economică - ambele calități de prim ordin - ale pieței interbancare. Aceasta nu face decât să reflecte cu acuratețe și cu puține alterări condițiile și evoluțiile din economia însăși, indiferent de dorințele și intruziunile politice.

Reluarea devalorizării leului are o cauză imediată foarte precisă. Poate pretentios, se numește în limbaj financiar „remonetizarea” economiei. Tot în limbaj financiar, definiția ar fi „creșterea mai rapidă a masei monetare decât creșterea prețurilor”. Mare lucru nespecialistul poate tot nu înțelege. În fapt, însă, este vorba de niște lucruri foarte concrete, de care chiar și românul de rând se lovește zilnic, fără ca măcar să știe exact.

Vrem sau nu vrem, cursul valutar al leului face de acum parte din viața noastră, chiar dacă pe unii îi interesează mai mult, iar pe alții mai puțin, chiar dacă pe unii din pură curiozitate, iar pe alții din pură necesitate.

Și este imposibil ca românul să nu fi constatat că leul și-a oprit încă din primăvară prăbușirea, care părea continuă și inexorabilă. Și nu puțin au fost, probabil, aceia care s-au întrebat cum a fost posibilă această realizare. Mai ales că știe, sau măcar simte, cam toată lumea că nimic fundamental nu s-a schimbat în economia românească în ultimele luni. Nici producția n-a crescut, nici industria nu s-a eficientizat. Cât despre productivitatea muncii, mai mult în jos decât în sus merge. Realizarea menționată, fără îndoială laudabilă, a fost obținută pe miza politicii recomandate și impuse de FMI prin singura modalitate posibilă tocmai în condițiile în care nimic fundamental nu s-a schimbat în economia reală: respectiv, prin strangularea ofertei de lei pe piață sau prin creșterea în urma unor politici monetare restrictive a unei penurii ori crize de lei.

Emisiunile monetare ale Băncii Naționale au fost drastic restrinse. Statul a fost obligat să-și finanțeze cheltuielile bugetare în proporții ho-

nea spre valute, și deci degradarea cursului leului. Ca factor suplimentar, majorarea dobânzilor la rate real- pozitive - adică acoperitoare ale inflației - a stopat fuga de lei, îndreptând puțințe disponibilități monetare lăstate de penuria generalizată spre depozitele băncilor.

Penuria de lei a fost atât de acută încât cursul monedei naționale putea chiar să crească serios față de dolar. Căci particulari individuali și agenți economici, făcând față tot mai greu crizei de lei și, în plus, confrunțați cu creditul scump, au scos la bătaie valuta ținută până atunci, ca refugiu, la ciorap. Numai că Banca Națională - care știa prea bine că era vorba de o ameliorare artificială a leului - nu i-a dat acestuia voie să se revalorizeze, preferând să-l mențină stabil prin cumpărarea de către ea însăși, contra monedă națională, a valutei oferite pe piețele de schimb. În felul acesta și-a sporit cu aproape 600 milioane dolari rezervele monetare în numai câteva luni.

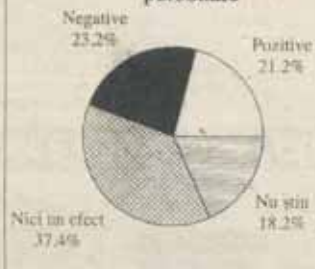
Evident, nu se poate continua la nesfârșit cu politica penuriei de lei. Economia trebuie „remonetizată”, și anume printr-o creștere mai mare a masei monetare decât a prețurilor. Deși pericole grave decurg din „remonetizare”. Operațiunea însă a început. Potrivit datelor Băncii Naționale, masa monetară a crescut în iulie cu 10,2%, mult peste creșterea prețurilor de numai 1,6%. De asemenea, superioară a fost majorarea în iulie a creditului acordat agenților economici: aproape 7%, sporire de altfel substanțială pentru o singură lună.

Di. Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale, știe cel mai bine ambele fețe ale medaliei. De aceea, descrie actuala politică de „remonetizare” ca „un proces gradual, prudent, care în mod normal trebuie să ducă la atenuarea blocajului în structură viabilă”.

Sondaj IMAS, septembrie 1994

„Ce efecte credeți că va avea programul de privatizare în masă prezentat în această vară de către Guvern, asupra:

Vieții dumneavoastră personale

Economiei naționale

târtoare din încasărilor proprii, și nu cu ajutorul mașinii de fabricat bani a Băncii Naționale, deci fie limitând cheltuielile, fie înăspriind impozitairea. Mai mult însă, s-a urmărit sistematic ca emisiunile monetare să fie mult sub creșterea prețurilor. Evident, masa monetară, fiind un mijloc sau un lubrifiant pentru punerea în mișcare a angrenajului economic, trebuie mărită dacă economia se mută la un palier mai înalt de prețuri. Altfel apar gripaje din lipsă de mijlocitori sau lubrifianți. S-a acceptat însă gripajul - mai ales că se știa că, înainte de orice, se vor gripa industriile care mai bine ar fi să stea decât să meargă spre a produce pierderi - în favoarea unei penurii de lei care să strângă de gât cererea internă, și deci inflația, și să oprească evaziu-

le ale economiei, cu condiția izolării sectorului neviabil și limitării accesului său la resurse. „remonetizarea” trebuind să se realizeze fără a degenera într-un nou derapaj inflaționist, urmărindu-se valențele sale pozitive, respectiv atenuarea arieratelor, stimularea creșterii economice sănătoase, orientată spre export, și reluarea procesului investițional”.

Cum însă, în condițiile în care nimic fundamental nu s-a schimbat în economia reală, ar putea ocoli „remonetizarea” sectorul neviabil pentru ca sectorul viabil să se poată bucura din plin de aceasta - rămîne o mare întrebare. De fapt, atât timp cât nimic nu se schimbă în economia reală - prin restructurare și privatizare -, inevitabila „remonetizare” antrenează inevitabil riscul reluării inflației și devalorizării monedei naționale.

TIA ȘERBĂNESCU

Integrarea privatizării în planificare

Comentarii despre:

- ratarea întâlnirii Guvern-Convenția Democratică
- conferința de presă a președintelui Iliescu
- Tele 7abc: Viorel Cataramă - invitat de Mihai Tatulici la „Chestiunea zilei”

La prima vedere, săptămîna care a trecut pare să fie o săptămîna a gafelor. În realitate, sub adăpostul nevinovat al suitei de „gafe” se întrevăd intenții mai mult decît vinovate, uneori de-a dreptul cinice. Spectaculoasa ratare a întâlnirii Guvern-Convenția Democratică, de exemplu, a fost pusă de oficiali în sarcina acestora din urmă. Pînă și dl. Iliescu, la conferința de presă, a simțit nevoia să dea o explicație „psihologică” refuzului Guvernului de a accepta în componența delegației CDR doi lideri ai PL '93: „Nu stai de vorbă cu cineva care te înjură. E o problemă de pertinență și de bun-simț”. Numai că pertinenta ne spune că dacă ești de bună-credință, n-ai dreptul de a te amesteca în componența unei delegații pe care ai invitat-o la discuții - enai ales după ce ea a fost anunțată. În definitiv, subiectul întâlnirii era Legea privatizării și nu relațiile private între Guvern și diverși politicieni. Iar bunul-simț ar adăuga că sensibilitatea d-lui Văcăroiu e cel puțin capricioasă în fața ofenselor cită vreme domnia sa a recepționat - chiar pe micul ecran - amenințări și insulte mult mai grave de la Miron Cosma, căruiu totuși îi ține ușa deschisă la Guvern și continuă să-i satisfacă toate grevele. În fine, ar mai fi de subliniat faptul că dl. Iliescu, denunțînd lipsa de civilitate a termenilor folosiți de cîțiva lideri PL '93, a uitat că domnia sa poate fi socotit campionul limbajului lejer. Cîteva din faimoasele expresii ale d-lui Iliescu la adresa adversarilor săi au intrat demult în folclorul politic. Dar conferința de presă a d-lui Iliescu, în care au fost reluate și adăugite preocupările Președinției față de corupție, a fost interesantă pentru încă două „gafe” de proporții. Prima ar fi dedicată chiar corupției - temă pe care dl. Iliescu a apăsător virtos în campania electorală fără ca rezultatele să se fi văzut în vreun fel după preluarea mandatului. Și nici n-aveau cum să se vadă cită vreme, după ce a pozat în prim adversar al corupției, dl. Iliescu a dat pe loc un exemplu de protecție a acesteia. Întrebat despre repartiția unui apartament, din fondurile locuințelor de serviciu ale Guvernului, fiului lui Adrian Păunescu, dl. Iliescu a dat un răspuns stupefiant: „Nu este vorba de locuințe pentru demnitari, de fondul protocol de stat. Este vorba de un apartament într-un bloc, la nu știu care, într-un nivel din cele zece etaje, care s-a acordat acestei familii”. Ar rezulta că Guvernul este un fel de ICRAL care acordă case numai nevoiașilor care stau prin vile. Explicația d-lui Iliescu e cu atît mai vinovată de complicitate cu cit domnia sa mărturisise mai înainte că locuiește într-o casă pe care o împarte cu încă două familii. Cu alte cuvinte, d-lui președinte nu i s-a p-

rut straniu ca o persoană care locuiește întocmai ca domnia sa (dacă nu mai larg) să fie cadonită cu un apartament de la Guvern. Și asta în condițiile crizei de locuințe. Dacă era consecvent cu declarațiile sale, dl. Iliescu trebuia să ceară demiterea de urgență a d-lui Hrebenciuc. Cealaltă precizare importantă datorată conferinței de presă prezidențiale se referă la Congresul Industriștilor și Investitorilor din țările fostei Uniuni Sovietice și țările fost-comuniste. Adică fostul CAER. Dl. Iliescu a dezmintat că ar fi vorba de o piață comună estică și de refacerea CAER. Din contră, a spus domnia sa, aici se întînesc oamenii care se confruntă direct cu economia de piață, nu mai e vorba de guvernele țărilor respective. Aici sînt cei care realizează economia și care „creionează o strategie”. Mult mai sincer, dl. George Păunescu, președintele Industriștilor și Patronilor Români, a declarat că e vorba de „un nou sistem de integrare economică” între țările fostului CAER. Arkadi Volksi, omologul său rus - cunoscut ca antireformist -, a fost și mai limpede: reintegrare. Dl. Iliescu avea dreptate într-un singur punct: într-adevăr, nu guvernele stabilesc acum noua integrare economică, ci, grație unei diviziuni a muncii impuse de actuala etapă, rețelele de „industriși” proveniți din reciclarea rețelelor comerciale anterioare. Întrucît guvernele se ocupă mai mult de politică decît de economie, sarcina preluării industriei în patrimoniile particulare ale vechilor gestionari de stat și „creionării strategiei” acestora revine cu precădere unor Uniuni, Congrese și Forumuri în care-și fac reparația foștii campioni ai planificării deveniți campioni privatizării:

comuniști sălbatici ieri, social-democrați sălbatici acum, capitaliști sălbatici în viitor. Demagogi - oricînd. Numai că proverbul ne avertizează că, de regulă, cine se integrează în două sisteme riscă să se dezintegreze fără nici unul. Dar cine sînt acești investitori, industriși, patroni? Cum au reușit ei să ajungă pionierii privatizării? De unde au pornit și cum și-au realizat afacerile? Nu demult, Radu Florian vorbea de „egalitatea șanselor” în societatea social-democrată - așa cum se pretindea cea „creionată” astăzi de modelul PDSR. Un răspuns, invo-

luntar poate, la această întrebare a oferit emisiunea „Chestiunea zilei” de Mihai Tatulici (de la Tele 7abc), care l-a avut ca invitat (marți 20 septembrie) pe Viorel Cataramă, omul de afaceri numărul unu al României. Societatea „Elvila” a d-lui Cataramă deține recordul cifrelor de afaceri. Așadar, telespectatorul putea afla direct de la sursă cum se exercită „egalitatea șanselor” sau, măcar, cum se explică succesul în afaceri al unui concetățean oarecare. Personajul era cit se poate de bine ales, întrucît prezența d-lui Cataramă sugerează prin ea însăși un soi de simplitate căreia ascensiunea socială n-a reușit să-i ascundă stingăciile. Adică un om de-al nostru, din popor, harnic și corect. O bună parte din emisiune, dl. Cataramă chiar așa s-a și prezentat. Foarte sincer, dînsul și-a prezentat rețeta: lucrător la „Tehnorest”, prin 1984 a fost pus să lucreze cu o companie olandeză, tot în comerțul cu mobilă. Nu pentru că era foarte bun în meserie, ci pentru că olandezul era exasperat de incorectitudinea unui colaborator român (il bătușe), „Tehnorest” l-a delegat pe dl. Cataramă - fiind mai voinic, și deci mai rezistent la bătaie - să preia contractele. Cei doi s-au plăcut, au lucrat f.f. bine și corect, ca urmare dl. Cataramă a devenit co-asociat al respectivului olandez. Pe urmă chiar director de afaceri al acestuia pentru Europa de Est. „Eu călătoream mult înainte de '89 și aveam diurnă de o sută de dolari pe zi”, a mărturisit dl. Cataramă. Salariul era, firește, corespunzător și, firește, în dolari. „Relațiile de atunci mi-au prins bine”, a recunoscut dl. Cataramă. Fără ele, n-ar fi reușit: „Am avut conexiune cu piața externă înainte de '89”. Pînă aici toate bune și al dracului de frumoase. Cel puțin te lămureai că nu orice român care ține la bătaie, e corect și harnic din zori și pînă-n noapte poate ajunge mare patron în România de azi. Și că „egalitatea șanselor” înseamnă, în bună măsură, perpetuarea șanselor dinainte de '89. Altminteri, cine a pornit chiar de la zero nu putea realiza mai mult de o firmă, ori o mică întreprindere, avînd o cifră de afaceri mult mai modestă și mai fragilă. Impresia bună asupra sincerității d-lui Cataramă s-a stricat brusc, în final, cînd, îmbătut de propria legendă, dînsul a ținut să-și încheie apariția televizată cu un mic discurs pe tema: „Eu mă consider vizul românesc al tuturor”. Dezvoltat, vizul românesc al tuturor intruchipat de dl. Cataramă arăta că orice copil de extracție modestă, dar harnic și care n-a colaborat deloc cu Securitatea (punct apăsător insistent), are șansa de a accede în topul oamenilor de afaceri. Cu toate scuzele către Miss Elvila, Mister Cataramă, dl. Tatulici și, în general, către toată unitatea, ne permitem să ne întrebăm ce fel de român putea să lucreze cu firme străine înainte de '89 pe diurnă de o sută de dolari pe zi. Să călătorească unde vrea, să facă afaceri în toată Europa și să fie asociatul unei firme olandeze. Din cite ne amintim noi, prin lege, românii le era interzis orice contact cu străinii și trebuiau să-și informeze secretarul de partid ori de cite ori dădeau „bună ziua” unui oaspete. Așa încît „vizul românesc” personificat de dl. Cataramă n-a fost nici ieri și nu e nici azi „accesibil tuturor”. Mulți dintre cei care încercă să treacă granița și să lucreze pentru cîțiva dolari în străinătate au plătit cu viața acest „viz”, fiind împușcați pe graniță. Ceea ce pentru dl. Cataramă s-a chemat viz, pentru românii de rînd a fost coșmar. Așa că-i ședea mai bine dacă-și înghitea penibilul final. Măcar trecea drept un privilegiat care și-a valorificat bine avantajele. Așa, sub masca sa jovială, s-a întrevăzut un cinism inaccesibil.

Adevărul literar și artistic, nr. 237

- Inedit: Ion Caraion despre Ion Antonescu pe banca acuzaților
- Pe Ion Caramitru ni-l fură englezii!
- Pelerin în marele teatru al lumii: Andrei Șerban descoperă America
- Nicolae Manolescu - „pe invers”
- Valeriu Cristea nu-l iubește pe Lujin

Radio Delta - „Drumul cel mai scurt către informație”

- F ● emisiune pivot consacrată actualității
- O ● oferă mesaje clare și inteligente create special pentru dvs.
- U ● vă îndeamnă la acțiune prin informație
- S ● de luni pînă vineri, între 7⁰⁰ și 10⁰⁰

„Drumul cel mai scurt către informație”

0101010101010101

A doua expoziție anuală CSAC

De unde începe și unde se termină prostul gust într-o lume în care fosta structură de valori (extrem de politizată) nu a fost încă înlocuită decât de un amestec dubios

și tranzitoriu? Zece de ani de transplant social și viața de cartier au malformat nevoia estetică. Marginea și-a creat propria cerere și ofertă culturală: „Răpirea din Serai” și Frații Pește.

Recuperarea Kitsch-ului

un proiect de
László Ujvárosy

Preocupat de un deceniu de relație pe mîchie de coțit cu tiparele și simbolurile kitsch, artistul identifică o dublă minoritate: profesionistul (pauperizat și marginalizat de societatea în tranziție) și creatorul de kitsch cvasiprosper (ostracizat de comunitatea artiștilor profesioniști).

Doă comunități care s-au ignorat reciproc, profesionistul refuzînd să accepte realitatea diletantului, iar diletantul fiind indiferent la „agitația” critică a istoriei artei.

Dacă e să judeci după cine trăiește din ce face, profesionistul e cel care supraviețuiește ocupînd tot felul de slujbe paralele demersului său artistic (profesor, desenator tehnic, grafician de ziar etc.), pe cînd creatorul de cerbișori își câștigă existența tocmai din vânzarea „lebedelor pe rîule”.

Dacă în cazul diletantului cererea e reală, pentru artistul contemporan piața e limitată, dacă nu chiar absentă.

Ujvárosy intervine în această relație bruind kitsch-ul prin relația directă cu creatorul de kitsch, căruia îi „comandă” cu plată 10 tablouri pe subiecte consacrate (peisaje cu cerbiș, nud, simbol religios), pe care le va folosi ca suport pentru propria creație (instalații vizuale). Și mai mult decît atât. Artistul stabilește o relație de parteneriat (discuții, explicarea unor simboluri folosite aleator), care va culmina cu o expoziție de grup: el și ei.

Expoziția va pune „în pagină” două forme de creativitate: de conștient și de cercetare. Procesul relației artist-diletant, expoziția și reacțiile la expoziție vor fi documentate foto și video și vor fi accesibile electronic (computer, e-mail). Tehnologia va stoca și reproduce fără parti-pris o problemă delicată pe care artistul profesionist o „recuperează” într-un alt plan calitativ.

DAN PERJOVSCHI

O gafă diplomatică?

GABRIEL ANDREESCU

În 21 septembrie, 7 parlamentari – Dumitru Călușanu, Alexandru Popovici (PL '93), Matei Boilă (PNTCD), Simeon Tatu (PDSR), Ioan Coja (PDAR), Emil Roman și Adrian Moțu (PUNR) – au adresat Senatului american o scrisoare de protest împotriva numirii Dr. Alfred Moses ca ambasador al Statelor Unite la București. Biroul Permanent al PUNR, care și-a asumat inițiativa, în frunte cu Gheorghe Funar, a trimis scrisoarea senatorului Jesse Helms.

Acest text, violent, în care se scria, printre altele, că numirea Dr. Alfred Moses va duce la alimentarea „extremismului în această zonă fluidă a Europei” a stîrnit imediat reacții. Conducerea PL '93 a votat excluderea celor doi parlamentari vinovați, PNTCD a vorbit despre „regretabila neînțelegere”, CDR a adăugat propria luare de poziție. PDSR s-a întrecut la rîndul său pentru a admonesta pe autorii declarației.

Dar cel mai prompt a fost Guvernul, care a exploatat, firesc, evenimentul.

Scrisoarea în cauză făcea numeroase servicii politice. Prin reacția sa sever critică și rapidă la acțiunea celor 7, Guvernul României s-a prezentat drept principal garant al relațiilor româno-americane. Scrisoarea pune în evidență incompetența politică, incoerența unor parlamentari ai Opoziției. În sfîrșit, punea la un loc membri ai CDR cu conducerea isterică a PUNR.

Cum se explică totuși faptul că parlamentarii PNTCD și PL '93 participă la o acțiune penibilă, care putea să afecteze esențial relațiile politice ale CDR cu Statele Unite?

Explicațiile diferă probabil de la parlamentar la parlamentar. Dar pentru mine, într-un caz cel puțin, este vorba de un joc, de o premeditare.

Mă refer la Alexandru Popovici.

Pe senatorul din Ploiești îl cunosc din 1990. Alexandru Popovici a ajuns la Alianța Civică după ce a parcurs diferite inițiative politice cum ar fi urmat creștea unui val. Profesorul de la Institutul de Petro și Gaz a devenit după revoluție membru PNTCD, apoi lider al Frontului Democrat Antitotalitar, pe care apoi l-a părăsit pentru Alianță.

Alexandru Popovici avea o prezență distinsă – sau, oricum, relaxată – la întrunirile acelea care adunau mai ales oameni patetici ori nervoși. Venea la București la sfîrșit de săptămîină ca să participe la ședințe, cu o regularitate de asemenea neobișnuită. În momentul cînd i s-a propus să aibă responsabilități în cadrul conducerii Alianței ne-a explicat că fusese, sub Ceaușescu, secretar de partid. Un amănunt care nu a contat, pe fondul impresiei de bună-credință.

fiind totodată de natură să afecteze relațiile externe ale României și, în același timp, să deformeze imaginea țării noastre pe plan internațional.”

– Teodor Meleșcanu (ministru de Externe): „Toți membrii Guvernului, inclusiv miniștrii care reprezintă PUNR, au dezavuat această acțiune, s-au delimitat de ea.”

• Toate partidele implicate, ca și celelalte formațiuni politice, au comentat, dezavuat, condamnat și regretat gestul celor 7 senatori.

– PDSR: Adrian Năstase (președinte executiv): „Un gest de irresponsabilitate politică.”

– Senatorul Simeon Tatu își retracționează declarația.

– PNTCD: Ion Diaconescu (prim-vicepreședinte): „Este ridicol să fie manifestate astfel de exigențe față de un demnitar străin.”

– PL '93: Dinu Zamfirescu (lider): „PL '93 condamnă toate opiniile extremiste, șovine, rasiste și antisemite.”

– PD: Radu Berceanu (vicepreședinte executiv): „Responsabilitatea președintelui (României, n.n.) și a partidului de guvernămînt, care, în ciuda avertismentelor noastre, au preferat asocierea la guvernare a unor astfel de partide politice, este cu atât mai mare.”

• PUNR este singurul partid care consideră oportun gestul senatorilor.

– Ioan Gavra (vicepreședinte): „Semnatarul nu pot fi trași la răspundere de către nimeni, nici măcar de către partidele din care fac parte.”

Dar încă din 1991 înregistrasem ceva nelal în comportamentul său. Trec peste alte amănunte, ca să mă opresc la exemplul cel mai important. Comitetul de Coordonare al Alianței Civice hotărîse țineră unui miting de protest față de situația din țară, în toamna lui 1991. Pe vremea aceea, conflictul dintre Petre Roman și Ion Iliescu ajunsese la apogeu. După discuții nu foarte simple, Comitetul AC ajunsese la ideea unui miting care să ofere o perspectivă nuanțată a responsabilităților pentru criza din România și să nu facă din guvernul Petre Roman tapul ispășitor, oferind atuiuri lui Ion Iliescu. Drept urmare, conținutul intervențiilor a fost pregătit cu oarecare atenție. Dar la tribuna Alianței, încăleind spiritul al ceea ce a fost decia, Alexandru Popovici s-a concentrat pe răspunderea guvernamentală și i-a adus acuze liderului Executivului fără să amintească nimic de responsabilitățile președintelui Ion Iliescu.

În iunie 1991, la Sibiu, s-a ținut Conferința națională a AC pentru a discuta ideea desprinderii din Alianță a unui partid politic. Filialele locale au fost anunțate din vreme despre tema în discuție. La Conferință, Alexandru Popovici a pledat patetic, timp de 20 minute, împotriva creării partidului. Imediat (adică, după cîteva zeci de minute) ce, totuși, Conferința națională a AC a decis continuarea proiectului creării PAC, Alexandru Popovici s-a înscris în Comitetul de inițiativă.

În iulie 1991 a făcut parte din echipa care a cerut rupearea legăturilor noului partid cu AC. Nu mult după aceea mi se vorbea, în timp ce mă aflam în Statele Unite, despre relațiile sale de prietenie cu persoane de la ambasada română din Washington, asupra cărora planau suspiciuni. (Dar nu am avut niciodată confirmarea acestei informații.)

Peste un an se găsea în tabăra celor care urmăreau sciziunea PAC. A desfășurat o lungă, rafinată acțiune, pentru ca actuala conducere să fie eliminată. După eșecul „grupului disident”, la sfîrșitul anului 1993, a emigrat împreună cu cîteva colegi la PL '93.

Și iată-l din nou semnatar al unei scrisori care vrea să arunce Opoziția în tabăra PUNR.

Mi-am exprimat, pe vremuri, față de unii colegi din AC rezervele mele față de Alexandru Popovici, înainte ca acesta să devină senator pe listele CDR. Mă întreb dacă era atât de greu de descoperit sensul implicării acestui personaj în viața politică și natura acțiunilor sale.

Dar chiar dacă senatorul Alexandru Popovici nu este un oarecare infiltrat, iar comportamentul lui ar avea la bază mult mai profane explicații, rîul pregătit de el și de către ceilalți colegi ai lui Opoziției putea deveni considerabil. Așa ceva nu se mai poate. Opoziția are obligația să-și sancționeze politicienii ei gafeuri, dacă nu vrea să ajungă ea însăși o gafă. A făcut-o de data aceasta (și nu în totalitate), dar trebuie ca fermitatea să devină un obicei.

– Senatorul PUNR Viorel Sătîgean s-a delimitat de poziția oficială a conducerii partidului: „Este o gafă politică de proporții incalculabile.”

• Liderii PDSR, reuniți în ședința Delegației Permanente, sîcilită pentru simbată o întîlnire „la virf” între cele două partide.

Simbată 24 septembrie

• Senatorii PL '93 Alexandru Popovici și Dumitru Călușanu sînt excluși din partid.

• Ședința Delegației Permanente a PDSR:

– PDSR va trage concluziile necesare în legătură cu viitorul colaborării dintre cele două partide.

– PDSR lansează un apel către toți membrii Parlamentului României de a sprijini, prin semnătură proprie, decizia Administrației americane de a-l desemna pe domnul Alfred Moses ca ambasador al SUA la București.

Duminică 25 septembrie

• Formațiunile politice continuă să-și prezinte poziția oficială față de Apelul celor șapte senatori.

Luni 26 septembrie

• Senatorul PNTCD Matei Boilă a fost sancționat cu vot de blam.

• Ion Diaconescu, prim-vicepreședinte al PNTCD, și Valentin Gabrielescu, secretar general, au mers la Ambasada SUA pentru a prezenta în mod oficial scuze din partea conducerii PNTCD. (P.P.)

EVENTIMENTUL VEDETĂ AL SĂPTĂMÎNII POLITICE

Numirea noului ambasador american

• Șapte senatori români (Adrian Moțu – PUNR, Simeon Tatu – PDSR, Dumitru Călușanu și Alexandru Popovici – PL '93, Matei Boilă – PNTCD, Ioan Coja – PDAR, Emil Roman – PUNR) adresează un apel Senatului american prin care protestează împotriva acreditării Dr. Alfred Moses, care este și Președintele Comitetului Evroieș American, în postul de ambasador al SUA la București.

• În Apel se arată:

– Dr. Alfred Moses a acoperit, ascuns sau minimalizat, la cererea lui Ceaușescu, situația din România, în fața unor comisii ale Congresului SUA, în anii '70 și '80.

– Dr. Alfred Moses nu este bine venit ca ambasador în România.

• PUNR își însușește în întregime conținutul acestui Apel, considerînd că problema în cauză nu este doar o chestiune de demnitate națională, ci depășește cu mult granițele Europei centrale și de est.”

Vineri 23 septembrie

• Guvernul – reacții în lanț

„Textele pe această temă dovedesc lipsa de analiză politică lucidă,

Reinsertia profesională a persoanelor cu handicap

Din 1992 incoace s-au desfășurat multe întâlniri pe plan național între reprezentanții organizațiilor care se ocupă de minorități fizice. Dacă ar fi să ne luăm după presa de mare tiraj din anii 1990-1992, reiese că persoanele cu handicap au cam huzurit pe seama a fel de fel de ajutoare primite. Acesta este motivul pentru care, la acea vreme, s-a ales praful de încercarea creării unei imagini noi pentru persoana cu handicap. Legile 53 și 57 din 1992 au apărut după ce zeci de persoane cu handicap din țară, cu leziuni serioase, în căruțoare etc., au manifestat în fața Parlamentului. Înaintea alegerilor din 1992 se știa că „handicapații primesc permanent ajutoare și beneficiază de o protecție socială specială”. Acum, aceste legi sunt contestate. Dar nu pentru că persoana cu handicap nu-și primește niște drepturi sau facilități, ci pentru că ele nu servesc deloc la inserția socială.

Asociații ale persoanelor cu handicap au organizat, în 1992 și 1993, mai multe întâlniri pe plan național, dintre care unele au reunit un număr mare de astfel de organizații: Simpozionul Național al Persoanelor cu Handicap din România, SINHAR '92 și SINHAR '93. La ultimul, reprezentanții a 15 organizații, din 140 participante, s-au constituit într-un Comitet de Inițiativă care s-a ocupat cu pregătirea și organizarea Congresului Național al Persoanelor cu Handicap din România, desfășurat în perioada 15-17 septembrie a.c., la București. În România există zeci de asociații românești care se ocupă de apărarea și promovarea persoanei cu handicap - nevăzători, persoane cu handicap fizic sau psihic etc. - care se izbesc constant de bariera legislativă. De aceea, se impune formarea unei organizații de tip umbrelă care să reprezinte persoana cu handicap din România. Aceasta a reușit recentul Congres: 40 de organizații, mari și importante, după luni de zile de consultări, au înființat Organizația Națională a Persoanelor cu Handicap din România (ONPHR). Se speră că acest organism va reuși să facă ceea ce nu a făcut Secretariatul de Stat pentru Handicapați, acel minister-fantomă creat mai mult ca să incurce. Acesta este unul din motivele pentru care în fruntea ONPHR au fost aleși trei secretari cu lungă experiență și cu grad sever de handicap: Mihai Panait - Asociația Handicapaților Fiziști Iași, Francisc Simon - Societatea Națională a Handicapaților Fiziști din România, Filiala București și Marian Vlad - Asociația Handicapaților Prahova. La lucrările Congresului a participat și un delegat din partea DPI (Disabled People's International), la care va adera curând și ONPHR. De asemenea, la Congres au participat cu statut de observator, fără a adera deocamdată, și reprezentanți ai altor organizații. Motivele, în principal, ar fi teama de a-și pierde independența organizațiilor respective. Este doar o chestiune de timp pentru ca aceste organizații să realizeze importanța unei mișcări unite în promovarea persoanei cu handicap. Am încheia cu ceva ce ține de obișnuință: nici un membru al Guvernului nu a răspuns la invitația de a participa la Congres.

Programul ACCES ROMÂNIA 1995

Programul ACCES ROMÂNIA 1995 urmărește reinsertia profesională a persoanelor cu handicap motor din România. Deocamdată, programul se ocupă de persoanele cu deficiențe motorii, dorindu-se, până la data de 1 decembrie 1996 - data încheierii programului - angajarea unui procent de 25% dintre persoanele cu handicap motor care doresc și pot aceasta. Calculele sumare ne-au condus către concluzia că, în cazul în care se reușește, via proiectul ACCES ROMÂNIA 1995, angajarea a 25% din persoanele cu deficiențe motorii din România, într-o perioadă de 10 ani s-ar contribui la bugetul statului (impozitul pe profitul societăților comerciale, producție etc.) cu aproape 800 miliarde lei (aproximativ 200.000 de angajați în decursul a 10 ani, pentru 6 ore ziua de lucru). Dacă este mult sau puțin, este greu de apreciat. Esențial este faptul că unii oameni li s-a dat, din nou, dreptul de a fi independenți, de a-și hotărî singuri soarta.

Situația care a condus la necesitatea derulării acestui program o constituie lipsa, aproape cu desăvârșire, a accesibilităților necesare unei persoane

cu deficiențe fizice: rampe pentru cei care folosesc scaune rulante (chiar în multe spitale se face simțită lipsa acestora), bare ajutătoare instalate la marginea treptelor, imposibilitatea folosirii mijloacelor de transport publice, borduri neamenajate (mai răcări în țară) și altele. Menționăm că resurse în sensul realizării acestor accesibilități există și trebuie doar corect și optim puse în practică: bordurile din zona centrală a orașului Râmnicu Vâlcea au fost amenajate cu astfel de rampe imobile; în timp, acestea și-au dovedit utilitatea în transportul oricărui tip de material rulant, realitate ce se va constitui într-un argument forte în intervențiile de pe lângă primării și potențialii sponsori. Instituțiile care amenajează astfel de facilități vor avea numai avantaje; aceasta pe lângă faptul că o persoană cu handicap preferă numai magazinul/restaurantul din apropiere în care poate realiza un efort prea mare, fapt demonstrat de practică.

Imaginaea persoanei cu handicap în România

Practic, nu se cunoaște nimic despre acești oameni. Se manifestă o atitudine îngăduitoare, tolerantă, chiar pasivă, față de acești membri ai societății, absolut normali psihic, afectiv, profesional și moral. Probabil s-au făcut multe confuzii. Deseori, pe stradă, impresia pe care o lasă o persoană cu un handicap oarecare amintește de reportajele făcute în căminele-spital din țară. S-a ajuns să se creadă că acolo se află originea și destinația acestor oameni, în exclusivitate. Este foarte greșit. Un mare număr de tineri de vîrstă mai mică de 26 de ani se află imobilizați de o tetraplegie (paralizia minților și picioarelor) dobândită traumatică, în urma unei plonjări într-un bazin de înot. Nu de puține ori, aceste traume sînt incurabile (secțiunea canalului medular), iar deplasarea autonomă a fost pierdută definitiv. Cu riscul de a speria, trebuie să recunoaștem că o riscine poate ajunge în această situație. Conjunctura unui accident rutier sau de muncă nu ține cont de situația profesională, vîrstă, rezistență fizică, sex sau precauții alimentare ori medicale. O banală alunecare pe gheață poate conduce la pierderea definitivă a unor abilități fizice. Puțini știu că în cazul unor traumatisme apertul medicilor este foarte limitat sau că reabilitarea fizică se poate întinde pe durata a 1-2 ani, cel puțin. Conform unui sondaj de opinie, majoritatea persoanelor cu un handicap oarecare nu cunosteau înainte de accident mai nimic despre fiziologie, anatomia sau vulnerabilitatea organelor afectate și ar fi fost mai prudenți dacă erau mai instruiți. De aceea, vom încerca să obținem inserarea în manualul de Anatomie pentru anul III de liceu a unui capitol special dedicat traumatologiei.

Nu rare sînt anunțurile de angajare, date în rubricile de mică publicitate, în care găsim precizarea: „exclus handicapat”. Lăsînd la o parte limbajul, trecînd la o analiză constructivă, ajungem la concluzia limpede după care, pentru a asigura acestor oameni locuri de muncă, trebuie convins patronul sau șeful de personal respectiv că ei au ceva în plus față de ceilalți - în cazul nostru, că profesional se află cu mult deasupra mediei - sau că beneficiază de niște avantaje. Acestea ar putea fi cele practicate în țările Europene de Vest și Americii de Nord, unde firmele care au 2% dintre angajați persoane cu handicap beneficiază de o reducere de impozit pe profit de cea 2%.

Proiectul ACCES ROMÂNIA se adresează:

1. Persoanelor cu handicap motor grav și deosebit de grav (amputați, persoane pentru care deplasarea autonomă este imposibilă, cei care folosesc scaune rulante sau care din motive medicale nu pot fi deplasați), temporar sau permanent (în jur de 1,4 milioane persoane, după evaluarea noastră);
2. Factorilor de decizie guvernamentali și Parlamentului României, partidelor politice, organizațiilor umanitare, organizațiilor care se ocupă de apărarea drepturilor omului, organizațiilor de apărare a drepturilor civice;
3. Instituțiilor private care pot și doresc să sprijine această acțiune;
4. Mediilor de informare în masă, locale și profesionale.

Situația persoanelor cu handicap motor din România

După unele aprecieri, există la ora actuală în România circa 1,2-1,5 milioane de persoane cu handicap motor grav și deosebit de grav (amputați, persoane pentru care deplasarea autonomă este imposibilă, cei care folosesc scaune rulante). Nu se cunoaște cu exactitate numărul persoanelor cu handicap motor din România, nu s-a avansat o aproximație realistă și nici nu s-a organizat vreun recensămint care să se ocupe de această evaluare. Altfel timp cit nu se cunoaște numărul acestor persoane, orice decizie sau intenție legislativă, financiară, politică sau economică este complet lipsită de sens.

HG nr. 1190/13 octombrie 1992 și HG nr. 1161/1 noiembrie 1992 se referă la înființarea Secretariatului de Stat pentru Handicapați; aceste reglementări precizează modul de coordonare, îndrumare și control al activității de ocrotire socială a persoanei handicapate. Astfel, se administrează 348 de unități de ocrotire, educație și asistență specială pentru adulți și copii cu diverse forme de handicap în care își desfășoară activitatea cca 65.000 de persoane. Acest număr de personal este insuficient, lucru din care decurg consecințe grave atât pentru personal cit și pentru cei care ar trebui să se bucure de serviciile prestate de către acesta. După ultimele date de care dispunem, în România sînt înregistrate aproximativ 900.000 de persoane cu diverse grade de handicap, care reprezintă cca 3,11% din totalul populației. Este greu de acceptat, ca să nu spunem imposibil, ca fiind adevărată această afirmație, atât timp cit în SUA, Canada și Japonia acest procent parcurge intervalul 14-18%, iar în Franța, Marea Britanie, Germania 12-17%.

Consecința lipsei unui recensămint în sensul precizat mai sus este că puțin dintre cei care ar trebui să se bucure de serviciile de asistență socială renunță în cele din urmă, ajungînd să-și achite, numai ei știu cum - ca persoane neangajate, majoritatea fiind complet nedepasabili - medicația, transporturile, asistența medicală etc.

Astfel se creează un cerc vicios: oamenii vin să solicite punerea în drepturile legale la secretariatele teritoriale de stat ale SSH; ei sînt mult mai mulți (între 1,2 și 1,6 milioane) decît este anunțat oficial (peste 500.000); în consecință, nu sînt fonduri pentru acoperirea tuturor solicitărilor, pe de o parte, iar pe de alta nu există fonduri pentru completarea personalului SSH, astfel încît acesta să poată face față tuturor solicitărilor. Astfel, recapitulînd, omul vine la SSH, unde este o mare aglomerație, personalul SSH fiind insuficient, stă de 5-6 ori la coadă, care începe la 1-2 dimineața, nu rezolvă nimic cîteva săptămîni sau luni de zile, apoi renunță și, în consecință, iată ce se întîmplă: plătește din banii lui tot felul de taxe de care este scutit prin lege, SSH nu-și consumă fondurile cu acest om, deci, pe plan global, nu se va face simțita nevoia suplimentării nici a bugetului SSH, nici a personalului acestuia.

Dar de unde plătește omul nostru toată gama de taxe care, legal, ar trebui achitate din bugetul SSH? Păi, tot de la SSH: este vorba despre un ajutor social (50% din salariul minim pe economie) și de o indemnizație pentru însoțitorul asigurat prin lege (un salariu minim), în cazurile grave (invaliditate de gradul I și II). Acești bani sînt dați pentru a sprijini reinsertia socială/profesională a acestor oameni, nicidecum pentru necesitățile cotidiene. Din păcate însă, marea majoritate a beneficiarilor acestui drept folosesc ajutorul respectiv în exclusivitate ca „salariu”, „retribuție” etc. Decît deloc, mai bine așa. Deci cineva neinformat asupra drepturilor sale elementare își spune: „M-a nenorocit soarta, dar, iată, SSH-ul, Guvernul etc. mă sprijină cu strictul necesar și-mi pot duce traiul cum s-o putea; mai bine, mai rău, cum o vrea Domnul”.

Și astfel, niște oameni de o moralitate ireproșabilă, din cauza unui accident de circulație sau o alunecare pe gheață, ajung completamente dependenți de niște hotărîri guvernamentale, administrative, de multe ori arbitrare și care li lipsesc de drepturile lor firești.

CONSTANTIN P. POPA

Ce știri despre români puteai găsi în ziarele franceze și belgiene din ziua de 22 septembrie 1994? Un român își găsește moartea în condiții violente, zece romi din România fuseseră arestați pentru furt – genul de știri predominant prin care ne „manifestăm” prezența în Europa și care ne accentuează „rușinea toxică” (v. Sorin Antohi – „Teorii ale stigmatului”). Iată însă că, într-un alt registru stilistic, în cotidianul sudului, „Midi Libre”, era inserată și această știre, de o normalitate sobră, despre un interes față de editarea cărții de cultură: o normalitate (cel puțin ca efort și intenție) există, totuși, și ea, într-o Românie percepută, din vina marilor gafe politice și uneori a superficialității presei, ca rezervor constant de reprezentări negative.

Midi Libre
MONTPELLIER

Editori români în Languedoc

Erau patrusprezece reprezentanți ai unei asociații a editorilor români. Patrusprezece vizitatori primii în această săptămână de Jacques Blanc, președintele Consiliului Regional. O întâlnire fără tam-tam, așa cum este politica culturală dusă de Languedoc-Roussillon. La invitația Centrului Regional de Litere, editorii de la Cluj, Timișoara și București și-au confruntat problemele referitoare la drepturile de autor, traducere, fabricație, gestiune sau difuzare cu cele ale editorilor francezi. Un studiu atent, care i-a dus de la Paris la Barcelona, trecând prin Montpellier. Pentru editurile mici sau mijlocii din România, perioada de timp de după dictatură rămâne periculoasă. Traducerea masivă de best-seller-uri anglo-saxone, apărute pe piață după Revoluție, le-a făcut munca și mai grea.

Călătoria la Montpellier nu a ținut nici de simbol, nici doar de legături prietenești. Cei din Asociația Editorilor Români semănau mult cu micii editori din Languedoc-Roussillon. Editori mici? Poate. Dar cu o reputație asigurată în fața gigantilor parizieni. Prezenți la majoritatea marilor saloane ale cărții (în luna următoare, ei vor participa, la fel ca în fiecare an, la Salonul Cărții de la Frankfurt), ei fac proba unei surprinzătoare vitalități. Editorii români au încercat să le afle secretul. Modelul cultural regional se exportă bine.

„Midi Libre”, 22 septembrie 1994

De la „rezistența prin cultură” la „rezistența culturii”: A.E.R.

• În iunie 1991, la inițiativa lui Mircea Martin, este fondată Asociația Editorilor Români. Critic literar de elită („Generație și creație”, „Dicționarul ideilor”, „Singura critică”, „G. Călinescu și complexele literaturii române” – sint doar cîteva dintre titlurile sale, toate de referință), profesor universitar respectat și iubit, el consuma deja la acea dată o mare parte din energia sa pentru a păstra și dezvolta Editura Univers în linia tradiției ei: de sincronizare a culturii române cu cea occidentală. Numai cei care (nu chiar puțini) au încercat în acești ani corosivi să adapteze și să țină în piciorare instituțiile, cu bună-credință și devotament, învățând din mers managerialul, știu ce efort au consumat. Mircea Martin avea același proiect ca și alți colegi ai săi editori: apărarea cărții de cultură de invazia maculaturii care a concurat cărțile Editurii Univers. A consolidat pe baze noi o instituție a fost, paradoxal, la fel de greu ca și a face o instituție nouă: piața cărții, de pildă, a fost inundată de traduceri de proastă calitate, rețeaua națională de difuzare a căzut, editurile occidentale au devenit mai reticente la a da copyright-uri pe lei, incompetența funcționarilor din Ministerul Culturii au dirijat nu se

știe unde banii necesari pentru carte. Multe dintre problemele Editurii Univers erau și problemele celorlalte edituri; de aceea, Mircea Martin a considerat necesară constituirea AER. Dacă acum, în 1994, solidaritatea editorilor se poate exprima printr-o asociație mai credibilă decît toate asociațiile jurnaliștilor și editorilor de presă este fără îndoială pentru că în editarea cărții sînt implicați intelectuali de calitate, autorii unor cărți valoroase pentru care au consumat nu numai talent literar, ci și inteligență, disciplină și curiozitate intelectuală.

• AER a ratat, în 1991, șansa de a avea o librărie proprie. Președintele asociației, Mircea Martin, obținuse promisiunea viceprimarului capitalei (Iulian Crețu) de a distribui un local de librărie asociației. Dar directorii editurilor de stat (preponderenți la început în asociație) n-au vrut să-și asume responsabilitatea gestionării ei. Mircea Martin însă crede și azi că „ar fi normal să existe o librărie de prezentare-model în orice regiune de județ, pentru ca cititorul să poată găsi acolo toate cărțile importante, indiferent la ce editură au apărut”. Aflați ei însăși în curs de privatizare ori stimulați în mod incorect de editorii de carte de consum, librării nu fac

la ora aceasta comenzi pentru cartea de calitate, deși publicul interesat încă există. Cu atît mai mult cu cît el personal cunoscuse modul de subvenționare a cărții în Franța, ca și marile posibilități de difuzare, președintele AER a considerat utilă documentarea editorilor mici și mijlocii din România.

• Între 14 și 22 septembrie, AER organizează un stagiul de formare, conceput ca o călătorie în Franța (2 zile la Paris, 2 la Montpellier) și Spania (2 zile la Barcelona), cu sprijinul material al Regiunii Languedoc-Roussillon. Pregătirea acestui stagiul de formare a durat un an și nu s-ar fi putut realiza fără ajutorul generos al Centrului Regional de Litere (Gil Jouanard, Anne Potié, Patricia Carrette) din Montpellier. Președintele AER se declară satisfăcut de rezultatele acestui stagiul, dar așteaptă cu nerăbdare momentul în care editorii români vor fi în măsură să organizeze ei înșiși – la ei acasă – o vizită a colegilor străini, un schimb de experiență, un dialog de pe poziții egale.

• Mircea Martin, care s-a implicat într-un proiect altruist cu atîta fîrec, are deja antrenamentul generozității pentru formarea profesioniștilor: atît activitatea sa de universitar, cît și Cenaclul prin care a trecut majoritatea reprezentanților generației '90 sînt dovezi clare. Este linia buneii tradiții a Uniunii Scriitorilor, care nu s-a ilustrat (așa cum pretinde opinia comună) doar prin scandaluri de corupție și rivalități dezastruoase, ci și prin principii de breasală, devenite norme de comportare firească: sprijinul talentului, al spiritului profesionist, trecînd de la om la om, de la generație la generație, ca un lanț de solidarități.

Aceasta este și o bună moștenire pentru AER.

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Orarul stagiului

Joi 15 septembrie

10.00 France Edition (32, rue Grégoire de Tours): activități, programe de formare.

10.30 Henri Causse, directorul comercial al Editurii Minuit, și Jean-Pierre Metais, directorul vânzării de carte la Editura Seuil, în dialog pe tema „Difuzarea cărții în Franța și importanța librăriei”.

15.30 Paul Fournel, președintele Societății Oamenilor de Litere, prezintă „Drepturile de autor”.

17.00 Ania Chevalier, responsabilă pentru drepturi de autor pentru Europa Centrală (Editura Gallimard), vorbește despre copyright.

Vineri 16 septembrie

9.30 Centrul SODIS (Société de Distribution, 128, avenue du Maréchal-de-Lattre-de Tassigny, Lagny-sur-Marne), vizitat avîndu-l ca ghid pe directorul André Imbaud.

15.00 Întîlnire cu Laurence Frabotot, responsabilă a biroului

Europa și America de la subdirecția cărții (Centre National du Livre).

16.00 Întîlnire cu Florence Touchant, șefa biroului promovării cărții franceze în străinătate.

17.00 Cocteil în prezența directorului Cărții și Lecturii, președinte al Centrului Național al Cărții, Jean-Sébastien Dupuit, și a Isabellei Sécrétan, consilieră pentru carte și lectură la Ministerul Culturii și Francofoniei.

Sîmbătă 17 septembrie

14.30 Vizitarea Librăriei Sauramps din Montpellier.

Pierre Descomps, președinte al directoratului Librăriei Sauramps, membru fondator al Asociației pentru formarea personalului de librărie, prezintă „Situația generală a librăriei franceze, cu marile legi ale ultimilor ani și incidența noulor tehnologii în materie de informație, vânzare și difuzare de carte. Local cărții străine pe piața de carte franceză”.

Luni 19 septembrie

9.00 Întîlnire la Hôtel de Région, Montpellier, cu Jacques Blanc, preșe-

dintele Regiunii Languedoc-Roussillon, președintele Comitetului Regiunilor din Uniunea Europeană.

10.00 Întîlnire cu editorii din Regiunea Languedoc-Roussillon, Philippe N'Guyen („Faire des livres”), Bruno Roy (Editura Fata Morgana), Max Chaleil (Editura Presses du Languedoc), Colette Olive (Editura Verdier), Jacqueline Chambon (Editura Chambon).

Marti 20 septembrie

10.00 Prezentarea Institutului de Litere Catalane, a Departamentului de Cultură din Barcelona și a posibilităților de colaborare.

13.00 Vizitarea Editurii Magrana și a Editurii 62-Peninsula, Barcelona.

16.30 Vizitarea Editurii Empuries-Antarctida și a Editurii Destino, Barcelona.

Miercuri 21 septembrie

9.30 Vizitarea Enciclopediei Catalane, a Librăriei Proa și a Editurii La Galera din Barcelona.

Orarul stagiului

Solidaritate meridionale și solidaritate cu Centrul și Estul Europei

Jacques Blanc, Președintele Regiunii Languedoc-Roussillon, Președintele Comitetului Regiunilor al Uniunii Europene

• Centre National des Lettres din Regiunea Languedoc-Roussillon, unul dintre cele mai active din Franța, este condus de un poet apreciat, Gil Jouanard, și animat de energia unor directoare de programe (Anne Potié, Patricia Carrette). Colaborarea culturală cu România a început în 1992, la Centrul Cultural Francez din Cluj, și s-a datorat inițiativei directorului de la acea dată, Bernard Paquetteau. Stagiul de formare a editorilor din AER din septembrie 1994 a avut loc cu sprijinul acordat de Centre Régional des Lettres Languedoc-Roussillon. În orarul lui intra și o întîlnire cu fostul ministru Jacques Blanc, actualmente președinte al Regiunii Languedoc-Roussillon, ales în martie 1994 în foarte noua și foarte

importantă funcție de președinte al Comitetului Regiunilor din Uniunea Europeană.

• Răspunzînd principiului subsidiarității, foarte important în programul Uniunii Europene, Comitetul Regiunilor a fost inaugurat ca instituție anul acesta, la 9 martie: el se dorește a fi cel mai bun mediator către cetățean și face parte din noile structuri ale descentralizării. Descentralizarea va permite o interacțiune mai mare între diversele regiuni ale Europei, nu subminuînd interesele naționale, așa cum de regulă se crede în România, ci, dimpotrivă, dîndu-le șanse mai mari. În Germania, organizarea teritorială este în baza principiului federalizării, în Spania ea se bazează pe autonomia provinciilor, în Franța, organizată pe baza centralismului, descentralizarea a început din anii '60-'70, cînd regiunile (precum Languedoc-Roussillon) au început să joace un rol important.

• Biroul Comitetului Regiunilor este format din 29 de membri (președinți de regiuni din țările UE) și alegeșii se fac prin vot deschis. Vicepreședinte este Pasqual Maragall, primarul Barcelonei.

• Outsider în cursa pentru președinția Comitetului Regiunilor, Jacques Blanc, fostul medic psihiatru care s-a ocupat de handicapați în regiunea sa natală, a învins și convins prin marea sa energie. Între proiectele sale de viitor intră și sprijinirea cărții (inclusiv a unor asociații de librari pentru regiunea rurală). El a afirmat de la început necesitatea unei solidarități meridionale și a unei solidarități cu Centrul și Estul Europei: jefuirea economiei lor prin oferirea unor prețuri foarte mici trebuie să înceteze. „Va trebui să înfruntăm un mare risc al exploziei dacă vom sîrăci țările sărace”, a spus Jacques Blanc în conferința sa inaugurală din primăvara lui 1994.

A vinde carte înseamnă a izbuti un proces de comunicare

— opiniile citorva dintre editorii din A.E.R. la încheierea acestei călătorii de studii —

LUCIAN ALEXIU
(Editura Hestia,
Timișoara)

● Am aflat lucruri noi cu privire la sistemul de subvenționare a traducerilor, am văzut cum se produce o carte pe loc, am cunoscut editori cu aceeași ambiții ca ale noastre, am vizitat o librărie extraordinară la Montpellier, am înregistrat și notat totul, urmînd să prelucrez „materia” acasă.

● M-a bucurat faptul că editorii străini vizitați au apreciat eforturile noastre de a publica în continuare carte de poezie.

SORIN CRUCERU
(Editura Omegapres)

● M-am întors cu un set precis de obiective. Mi se pare mai util să le enunț decât să spun fraze generale.

Dirjecții de acțiune:

1) Comercializarea cărții prin separarea strictă a activităților de difuzare și distribuție în societăți comerciale cu atribuții distincte (în prezent, în România difuzarea o face editura);

2) Efectuarea plăților de către editură după prestarea serviciilor tipografice într-un interval de timp de 90 zile (în prezent, în România plata se face în avans);

3) Incasarea sumelor datorate de distribuitori într-un interval de 60 zile (în prezent, în România intervalul poate deveni nelimitat);

4) Capitalizarea editurilor pentru a face față cheltuielilor mari necesitate de programe editoriale destul de ambițioase;

5) Organizarea unei (unor) librării în București și provincie girată (girate) de AER;

6) Modificarea raportului procentual al componentelor costului cărții, prin alocarea unor sume sporite difuzării și distribuției (40-50% din preț în loc de 25% în prezent) și prin diminuarea cheltuielilor de fabricație exagerate (pînă la 20-25% din preț în loc de 50% în prezent);

7) Utilizarea tehnicilor avansate în activitatea de distribuție (mecanizare și informatizare — vezi exemplul SODIS);

8) Îmbunătățirea modului de lucru al librărilor cu distribuitori; informatizarea întregului sistem distribuitor-librar;

9) Organizarea activității de vânzare a cărții de referință (enciclopedii, dicționare etc.) prin sistemul direct în cumpărător (vezi sistemul francez „courtaage”).

MIRCEA PETEAN
(Editura Dacia,
Cluj-Napoca)

● Am participat, va să zică, la un curs intensiv de inițiere în tainele profesiei, difuzării și distribuției de carte în spațiul francez, precum și la un șir de întâlniri cu editori catalani.

● Problemele-cheie au fost cele ale difuzării și distribuției; vizita la SODIS, distribuitorul Editurii Gallimard, a fost mai mult decît revelatoriu; am reținut câteva sugestii de îmbunătățire a distribuției cărților Editurii Dacia; în absența unui distribuitor autonom, vom încerca să ne diversificăm noi înșine modalitățile de distribuție, recurgînd la sisteme gen „courtaage”, „par correspondance”, prin reprezentanți etc.

CLAUDIU CONSTANTINESCU
(Editura Fundației
Culturale Române)

● M-au impresionat rapiditatea și rigoarea sistemului de difuzare a cărții franceze. Rețeaua de distribuție SODIS, deși se autodefiniște ca fiind de rang secund, cred că ar putea asigura — prin operativitate și dotare tehnică — întreaga circulație a cărții din România.

● De reflectat la faptul că și un editor particular francez recunoaște că nu poate defini precis gustul cititorilor, nu îl poate anticipa îndeajuns, încît să poată ști dinainte că merge „la sigur” cu o carte sau alta.

● S-ar putea ca traducerea romanului lui Sădoveanu *Le Rameau d'or* (în versiunea Ilenei Cantunari) să intereseze Editura Jacqueline Chambon din Nîmes (care a publicat Camil Petrescu, G. Ibrăileanu și Liviu Rebreanu).

VALENTIN TAȘCU
(Editura Atlas-Clusium,
Cluj-Napoca)

● Întîlnirile de la Paris, Montpellier și Barcelona mi-au oferit șansa de a intra în legătură cu mari și mici editori din Vest. E clar că întîlnirile directe, de la om la om, sînt mai eficiente decît cele prin corespondență.

● Efecte precizabile: contracte, perspective și, bineînțeles, ajutoare de tot felul.

● Intrarea în Europa pe ușa din față, de astă dată deschisă de către gazde. Să nu ratăm și această șansă.

ANGELA MARTIN
(Editura Cartea
Românească)

● O concluzie ni s-a impus după aceste contacte directe cu colegii noștri francezi și catalani: fără privatiza-

MARIAN PAPAHAĞI (Editura Echinox)

Am participat la multe întîlniri internaționale, ca profesor sau ca scriitor. De data asta am fost editor și, cum îmi place să-mi iau rolul în serios, am încercat să aflu cit mai multe lucruri despre felul cum se organizează o editură, un sistem de distribuție și difuzare, o librărie, despre procente, prețuri, impozite ș.a.m.d. Prietenii din Regiunea Languedoc-Roussillon care ne-au făcut programul au fost foarte inspirați (vreau de aceea să le mulțumesc domnului Gil Jouanard și doamnelor Anne Potié și Patricia Carrette). La Paris, la Montpellier, la Barcelona am întîlnit mari editori și editori mici, oameni legați de industria cărții sau de vânzarea ei; dar și responsabili ministeriali importanți. Cartea este — fie că ne place, fie că nu ne place — un obiect oferit spre vânzare. Într-o lume diversă și multiplu informată, a vinde carte înseamnă a izbuti un proces de comunicare, a-l duce la capăt în chip eficient. Au fost zile foarte pline și sînt convins că am învățat mai mult despre profesia de editor decît dacă aș fi citit nu știu cite cărți. Evident, distanța între ceea ce se face la noi și ceea ce am văzut (și știam, de fapt, de multă vreme) este enormă. Nu sînt însă descurajat. Fenomenul editorial de după 1989 este la noi vital și interesant: au apărut multe case de editură, s-au decantat cele interesate de faptul de cultură, începe să se vadă o anumite competiție și deci un spor de calitate grafică și tipografică. Ceea ce este totuși evident e că la noi nu se face aproape nimic — nici pentru a promova cartea românească în lume, nici pentru a sprijini eforturile editorilor, nici pentru a consolida ceea ce există deja (fie la editurile de stat, fie la cele private). Și în Franța, și în Catalonia am putut constata cit de diversificat și de constant este ajutorul dat cărții de către stat (prin Ministerul Culturii și prin Ministerul de Externe), de către asociațiile private sau regionale etc. La noi tot efortul cade asupra editurii ca atare; editurile proaste, specializate în a turna pe piață *best-seller*-uri noi, americane, de cea mai joasă speță, au fost cele care au profitat de această optică pur comercială și de multiplul dezinteres statal pentru soarta cărții de calitate. Fiscalismul împovărător e o altă tară: statul îl tratează de fapt nediferențiat pe pornograf și pe editorul preocupat de cartea de valoare. Nu sînt moralist și cred că va exista merru și cartea „populară” (romanul roz și pornografie, literatura ieftină, cărțile de astrologie și literatura pretins interesată de ezoterism etc.). Sînt împotriva cenzurii, chiar știind de acest risc; mi se pare însă stupid să fie tratate în același regim fiscal o ediție critică și o carte deochentă, un eseu filosofic și un text vulgar, literatura-literatură și literatura pentru ucenici. În ce mă privește, conduc o editură mică — Editura Echinox —, dar am de mai multă vreme relații de cooperare cu mari edituri franceze și italiene; încet-încet se structurează ceea ce aș numi un „catalog”; sper ca, în timp, complementaritatea colecțiilor noastre să se vadă, pentru că editura nu mă interesează dacă ea nu e o construcție, sub unghii instituțional și cultural. Ca „mic editor” am fost de aceea curios să aflu cum gîndesc cei de același fel din sudul Franței sau din Catalonia și am fost bucurat să constat că, dincolo de diferențe — mai ales în ce privește calitatea grafică și tipografică a volumelor și, mai ales, sistemul de difuzare —, există o structurală asemănare între noi. Mulți dintre editorii cunoscuți acum sînt și ei profesori sau scriitori, își construiesc editurile ca pe niște ansambluri concepute după o idee ordonatoare, sînt iubitori de literatură bună și de carte. A fost plăcut să găsim cu toții această lume, cu atît mai mult cu cit, pentru a întîlni pe cineva dispus să riște pentru a impune o carte de un autor român, trebuie să-l cauți mai degrabă printre „micii editori” (cum e Jacqueline Chambon) decît printre cei mari.

Și încă un cuvînt: am vizitat în Catalonia două edituri importante ce publică enciclopedii și lucrări de informare generală și sintetiză în toate domeniile. Cititorii catalani nu sînt mulți (tirajul mediu al unei cărți nu depășește 2.000 de exemplare); și totuși, aceste edituri au fost în stare să conceapă enciclopedii proprii în zeci de volume și să le difuzeze. Nu există încă o mare enciclopedie românească: din acest punct de vedere sîntem la nivelul lumii a treia. Nu sînt neapărat o fire depresivă (dimpotrivă): nu pot să nu mă întreb însă ce blestem ne face să fim atît de indiferenți la construcția culturală, la întemeierea culturală în genere. Nu aștept, firește, nici un răspuns.

În rest, ne-a rămas tuturor în ochi lumina și eleganța cărții franceze și spaniole, ca un nostalgic reper.

re, capitalizare și informatizare a editurilor noastre nu vom putea fi niciodată niște parteneri reali, nu vom putea propune cărțile noastre, românești.

● Astfel de centre regionale, din cite mi-am dat seama și la Barcelona, au o mare putere de iradiere din punct de vedere cultural, nu numai la nivel regional, ci și național. Creația locală și activitățile culturale pot spori personalitatea unui oraș și, în orice caz, pot contribui la rezolvarea complexului provinciei.

● M-a impresionat seriozitatea programului Centrului Catalan pentru Susținerea Culturii Catalane și profesionalismul celor care lucrează la Enciclopedia Catalană. Fără o subvenționare importantă și constantă din partea Guvernului însă, nici o strategie culturală, oricît de puțin ambițioasă ar fi ea, nu este posibilă.

● Spațiul catalan este benefic pentru scriitorii locali. Aceștia se pot exprima în două limbi, în catalană și în spaniolă — și primul exemplu care-mi vine în minte este scriitorul Eduardo Mendoza —, sau pot fi traduși într-o limbă sau alta pentru a fi receptați cit mai bine în Spania. La Editura Magrana, de exemplu, apărase un roman al lui Jesús Moncada în catalană și în același timp el urma să fie tradus la aceeași editură în spaniolă.

VIORICA OANCEA
(Editura Litera)

● Înfîntarea AER se datorește lui Mircea Martin, acest minunat profesor universitar ce pare mai degrabă singuratic și retras — și care s-a dovedit a fi un excelent organizator al unei asemenea democratice instituții. Și asta pentru că, cu generozitate și inteligență, el a înțeles că „nu putem reuși decît împreună” și că, dacă noi, cei de bună-credință și puni profesioniști, ne vom asocia, vom putea fi credibili și aici, și peste hotare.

Perjo

● Modelul cultural francez — deci și cel organizatoric —, în planul cărții, puțin paternalist și deci, evident, perfectibil, preluat *tel-quel*, capătă la noi toate defectele. Modelul de subvenționare statală este totuși în acest moment singurul care poate funcționa, noi neavînd deocamdată mecenajî împătimit de carte. Subvenționarea culturală de stat se face însă inteligent în Franța, ajutînd atît editorii și scriitorii francez tradus, cit și editura românească traducătoare.

● Sistemul de distribuție centralizat, organizat din interior, ne-a oferit imaginea unei societăți de distribuție (SODIS) care funcționează invers decît Arcadia, în care centralizarea este organizată de sus în jos.

Paginile 8-9 au fost realizate de
GABRIELA ADAMEȘTEANU

Într-o cantină am înțeles ce înseamnă respectul

Cînd, în Danemarca, am lăsat prima oară o doamnă în vîrstă să treacă înaintea mea, am primit ca răspuns cele mai săgetătoare priviri care mi-au fost adresate vreodată. Cînd i-am cedat scaunul pe care stăteam unei tipe de vîrstă mea, la o petrecere, a fost subiectul de conversație al serii. Cînd am vrut să ajut o prietenă să-și care bicicleta pe scările metroului, mi-a explicat tăios că poate s-o facă și singură.

Respectul și politețea sînt două lucruri diferite. Respect, în sensul danez, înseamnă să te consideri egal cu toți cei din jurul tău, și să-i tratezi ca atare. Înseamnă să te accepți în totalitate și să-i accepți, în egală măsură, pe toți ceilalți, cu toate diferențele și asemănările cu tine. Există foarte mult respect în Copenhaga și foarte puțină politețe.

Danezii aparțin familiei culturilor „Să nu crezi că ești altceva decît noi”, și nu celei din familia „Priveste cine sînt eu”. Nimeni nu urmărește să te impresioneze cu puterea, știința sau curajul, cu parfumul, bicicleta sau piciorul. Eul este foarte diluat și orgoliul ca și inexistent. Motiv pentru care respectul nu este nominalizat și generalizat. Și asta creează o atmosferă destinsă, pașnică și echilibrată, și de aceea foarte plăcută. Un șomer este la fel de respectat ca un director. Un handicapat la fel de respectat ca un centru-atacant. „Sărut mina doamnă”, „să trăiești domnule colonel”, „multă sănătate domnule senator”, sau „sfința sa, prea fericitul părinte” sînt formule eradicate din limba și cultura daneză. Chiar și „doamnă” sau „domnule” sînt folosite doar cu substrat peiorativ. „Tu” și pronumele „tău” sînt singurele formule de adresare. Cu „tu” se vorbește cu primul-ministru, cu preotul sau cu profesorul. În felul acesta s-a ajuns la o comunicare simplă, directă și foarte eficientă. Chiar și politicienii vorbesc o limbă coerentă, cu care exprimă lucruri concrete. Doar Reginei și Prințului Consort continuă să li se vorbească cu „dumneavoastră”¹⁾. Lipsiți de politețuri, danezii manifestă un nesfârșit respect în relațiile lor cu tot ce li înconjoară.

1968 este anul în care cultura daneză și-a schimbat substanțial orientarea. După cîțiva ani de domnie a „Flower's Power” în rîndul rebelilor, cultura sincerității și a respectului de sine a fost recunoscută și adoptată de societatea daneză. Oamenii au început să se accepte cu calitățile și defectele lor, adică să-și confere dreptul de a fi umani. Au încetat de a se lupta să intre în niște tipare prestabilite. Ei sînt ceea ce sînt, și par foarte mulțumiți cu asta. Și dacă li s-a acceptat sau nu, nu este treaba lor deloc. Femeilor li s-a recunoscut dreptul de a deveni preoți. Homosexualilor sau lesbienele dreptul de a se căsători între ei. Și copiii dreptul de a nu fi bătuiți²⁾. Interesant este că pînă și atitudinea purtătorilor de uniformă s-a schimbat. Uniforma, în multe țări, este menită să exalte Eul și să impună, și mai puțin de a fi o îmbrăcăminte exclusiv practică. Și nu sînt puțini cei care aleg cariera armelor pentru prestația pe care o conferă uniforma în societate. O reminență ancestrală adoptată pentru a atrage și răsplăti luptătorii care asigurau securitatea tribului. Uniforma ofițerilor danezi, superiori sau mai puțin superiori, este aceeași cu a soldaților. Sînt din același material și sînt de aceeași calitate. Și toate au deasupra buzunarului stîng cusut numele. Gradul îl poți afla doar după însemnele de pe epolet. Lipsită de blănuri, firețuri, panglicute sau gablonțuri, și purtînd o uniformă uniformă, soldații și ofițeri creează o echipă bazată pe respect, și nu o instituție bazată pe frici de tot felul. M-am intersectat de multe ori dimineața cu un maior îmbrăcat în uniformă, mergînd pe bicicletă, care arăta a la '60, cu un coș de nuiele prins de ghidon și un teckel³⁾ în lesa care alerga pe lângă bicicletă, îndreptîndu-se amîndoi spre unitatea militară.

Am lucrat în Copenhaga, într-o firmă în care erau angajați de alte 20 de naționalități și undă masă de prînz putea fi lînat în cantină. În cantină am înțeles ce înseamnă respectul. Greu să satisfaci gusturile și tradițiile culinare ale chinezului și sud-africanului, în același timp cu cele ale irlandezului și românului. Dar, bineînțeles, se poate. Totul era organizat pe principiul autoservirii și totul era împărțit în componente, nimic nu era combinat. Friptura era pe un platur, cartofii pe altul, fasolea pe altul, varza pe altul, 3 sosuri în 3 castroane diferite. Multe feluri de salată în tot atîtea vase. Fiecare era liber să-și prepare singur ce vrea să mînce, în co-

proporții și în ce cantități își dorește. Dacă felul de mîncare cald nu era pe gustul tău, exista alături o masă cu feluri reci de mîncare, prezentate în același mod necombinat. Puteai să-ți prepari cele mai fanteziste combinații, și nimeni nu-ți arăta că a sesizat înăcar ce ai în fîrfurie. Cele mai frecventate restaurante din Copenhaga sînt cele organizate pe același principiu. Fiindcă sînt restaurantele care îți arată un foarte mare respect, lăsîndu-ți libertatea de a mînce ce vrei fără să prepari ceva. Cînd ești invitat la masă într-o familie daneză, platourile cu mîncare trec din mînă în mînă și fiecare își ia ce, și dacă, și cît, și de cite ori vrea. Ești liber să alegi între cîteva feluri de bere și sucuri, pe care le oferă gazda, sau vinul pe care l-ai adus cu tine⁴⁾. Mîncarea este de cele mai multe ori tradițională, adică modestă. Impresionant este doar respectul care ți se arată de a decide singur asupra ta. Respectul mi-a intrat în sin-gle prin stăna.

Am fost invitat la masă, în casa unor cunoștințe care locuiesc în regiunea pariziană. Totul a fost hotărît din Capul Mesei de către Capul Familiei. El a hotărît cine stă la dreapta și cine la stînga. El a tăiat friptura. El a împărțit-o. El a ales vinul din Cartea Vinurilor⁵⁾. El l-a împărțit. Am avut impresia că am asistat la oficierea unui ritual dintr-o religie fundamentalistă, regizat să măgulească orgoliile, și nicidecum să-ți bucare papilele gustative, cum se pretindea. Iar dacă recunoști că tu preferi spritul alb de Murfatlar, este ca și cînd ți-ai semnat singur sentința de excomunicare. Am simțit o mare ușurare cînd am fost excomunicat din lumea celor pentru care au stabilit alții ce vin trebuie să-ți placă. Am înțeles foarte multă politețe în Paris și foarte puțin respect.

¹⁾ Respectul pe care îl arată Reginei lor este ușor de înțeles. Recent, Regina Margareta a II-a a fost operată de cancer în spitalul comunal al unui oraș de provincie. Pentru două săptămîni a părăsit că florile au dispărut din Danemarca, pentru că foarte mulți au simțit nevoia să își exprime dragostea trimițînd un buchet de flori Reginei, care primește aceeași îngrijire medicală ca și oricare dintre ei. În Danemarca nu există vreun spital de folosință privilegiată, toate instituțiile de sănătate sînt cu acces public.

²⁾ Un copil bătut de părinții lui este trecut în îngrijirea comunei și crescut în case de copii.

³⁾ Teckel, sau șoricar, cum mai este cunoscut, are între 22-26 cm înălțime și un aspect mai mult amuzant decît impozant.

⁴⁾ Invitații își aduc viaul cu ei. Un obicei de pe vremea cînd vinul era un obiect de lux, foarte scump. Vinul nu mai este un obiect de lux, dar obiceiul a rămas, permițînd și celor cu venituri mici să organizeze petreceri.

⁵⁾ O scriere a unor arhangheli locali, care au boțorit care este Vinul Ales și au stabilit Cele 10 Podgorii pe care trebuie să le respecti în viață.

BOGDAN HOREZEANU
Copenhaga, 10 mai 1994

Televiziunea atotdevastatoare

Trăim zilnic, de dimineața pînă seara, cu imaginile din Rwanda pe ecranele de televiziune. Trebuie cu orice preț arătată Oroarea? Televiziunea ridică, ilustrînd-o, problema Răului în lume. Ea reflectă figura umanității, participînd ea însăși la această figură. Ne arată - și în același timp ne face să fim - ceea ce sîntem.

Înseamnă atunci că trebuie să întoarcem capul? Să nu privim scenele de groază, crimele, războiul și boala filmate pe viu? Este asta o atitudine omenească? Ceea ce trăim astăzi prin dezvăluirea și arătarea la fiecare minut a atrocităților sub diferitele lor fațete este nu numai înțilnirea cu figura Răului în lume, dar și cu dilema tragică a Omului, care, încercînd să combată Răul, crezînd că face Binele, se infundă și mai adînc, căci tehnicile de comunicare sînt un câștig inestimabil, dar sînt în același timp purtătoare de noi dezastre.

În fiecare zi, televiziunea aduce un lot de imagini care sporesc golul din noi, vidul, pe care-l adîncesc, dîndu-ne totodată iluzia că, informîndu-ne, ne luminează. În realitate, devenim din ce în ce mai indiferenți, mai insensibili, mai morți în interiorul nostru, mai sclavi ai imaginilor. Caracterul lor superficial, reducționist, publicitar ne contamineză. Crima, întretăiată cu publicitățile erotice, devine o experiență excitantă, un fel de amuzament care ne dă frisoane obscene, un fel de pornografie necrografă și necrofilă. Oroarea se consumă lăsîndu-ne cel mult o vagă urmă de dezgust, asemenea senzațiilor resimțite în „Satyricon”-ul lui Fellini de spectatea actorilor care, pentru a o amuza, mureau cu adevărat pe scenă.

Astăzi, moartea este arătată la televiziune fără nici o rezervă. Este adevărat că prin televiziune se pot cere cu succes ajutoare umanitare, apelurile organizațiilor caritative sînt auzite mai bine. Moartea a devenit înău un spectacol zilnic și banal. Aici, la noi, în Occident, s-a ridicat un ecran între moarte și Om: Micul Ecran. Conștiința morții, dramatismul experienței personale, înțilnirea cu misterul suprem sînt oculte de micul ecran. Societatea preferă să ignore realitatea morții, înlocuind de imaginile ei. Televiziunea oferă o diversivune, un anesteziant, ceva asemănător mestecării de ierburi care o cufundă în uitarea de sine. Iar spitalele și „home”-urile propun locuri unde se moare în ascuns, se moare cu adevărat, departe de ochii lumii, aștinți asupra televiziunii atotdevastatoare.

SANDA STOLOJAN
Paris, iulie 1994

EDITURA HUMANITAS

Virgil IERUNCA

Dimpotrivă

Dimpotrivă

Virgil IERUNCA
Dimpotrivă

Volumul conține texte apărute în publicații din exil sau transmise la Radio Europa Liberă, în anii '70 și '80. Oscilînd între polemică și pamflet, ele au fost scrise ca răspuns la asaltul dat intelectualității de partid. Sînt amintiri cîșiva dintre cei care, în timpul minat al totalitarismului,

au făcut din mîncîmă un destin, din nerușinare o profesie sau din complezență o scuză pioasă. Un interes special este rezervat oamenilor de cultură și artiștilor care nu s-au sînt să devină „propagandabili”.

Piața Presei Libere nr. 1, cod 79734

tel. 617.29.87; 617.63.75

Director general GABRIEL LIČEANU

Director editorial ADRIANA IRIMIA

Director managerial GRIGORE ARSENE

Monica LOVINESCU
Est-etice. Unde scurte IV
Seria „Memorii-Jurnale”

Texte (integrale, prescurtate sau rezumate) ale comentariilor citite la Radio Europa Liberă în perioada ianuarie 1983 - decembrie 1987. Se afirmă optzeciști, ca un curent nu numai estetic. Disidența rămîne, în continuare, o raritate. Anul 1987 se încheie cu revolta de la Brașov care, rapid reprimată, nu ajunge să însemne și o speranță.

MONICA LOVINESCU

Est-etice

Est-etice

Est-etice

Est-etice

Est-etice

Est-etice

Est-etice

Est-etice

Est-etice

Est-etice

Est-etice

Est-etice

Est-etice

Est-etice

SORIN ANTOHI

Teorii ale stigmatului

Am mers prea departe? Deși am promis să demedicalizez problema stigmatului, am recurs totuși până și la psihiatrie, intrucitva îndemnat de un pasaj din Cioran: e vorba de celebra „Lettre à un ami lointain”, adresată lui Noica (se cunoaște prețul plătit de acesta pentru asemenea schimburi de idei: episodul a fost un pretext pentru ca destinatarul și elvea naturi afine să fie condamnați la închisoare și domiciliu obligatoriu), care deschide *Histoire et Utopie*. Cioran scria adesea că și-ar face altă genealogie, și-ar schimba strămoșii, ar vrea să fie orice altceva, chiar canibal, numai român nu (cf. *De l'inconvénient d'être né*, unde are grijă să adauge imediat că e o aberație să vrei să fii altceva decât egi). În scrisoarea deschisă către Noica, Cioran mărturisese că e urmărit de originile sale – iar această emoție se traduce la el în termeni negativi, într-un limbaj al autopedepesirii și umilirii –, întrebându-se dacă nu cumva un asemenea patriotism ar trebui să intre în atenția psihiatriei.

Dedramatizând, cred că semnificația pentru studiile românești a ideilor expuse în primele două părți ale acestui text rezidă în posibilitatea de a imagina un program de cercetare – pe care abia dacă îl inițiez acum. Acest program pornește de la o fină sugestie a lui Goffman: „Istoria naturală a unei categorii de persoane cu un stigmat trebuie distinsă clar de istoria naturală a stigmatului însuși – istoria originilor, răspândirii și declinului capacității unui atribut de a servi ca stigmat într-o anumită societate”. Eu mă simt mai atras de a doua direcție de studiu, fiind în același timp conștient că separarea celor două planuri de anchetă este aproximativă. Atributul a cărui carieră stigmatică este punctul meu de interes este chiar român/romănesc. El are o apariție târzie în cultura noastră, iar studiul derapajului acestui atribut către condiția de stigmat începe practic la întâlnirea lumii românești arhaice cu alteritatea occidentală, în cadrul procesului istoric al modernizării.

E interesant de observat cum un atribut în principiu neutru, român/romănesc, începe, chiar odată cu resemantizările sale moderne din secolul trecut, să acumuleze trăsături negative, o aură ambiguă, în funcție de ridicarea ideologiei naționale la rangul de matrice hegemonică a discursului public. Paradoxal, pe măsură ce Națiunea și imaginile asociate ocupau orizontul vieții noastre intelectuale și politice, evoluind treptat către statutul de unic idiom al disputelor sociale moderne, atributul neutru era erodat de un discurs rebel, născut din frustrările modernizării și din comparația obsesivă cu Occidentul, dar potențat de confruntările politicii curente. Treptat, demagogia naționalistă a acoperit discursul primei generații de modernizatori – patrioți de tip post-luminist și Risorgimento –, egulnd în notorie festivă, nu fără accente de grotesc, ridicol și absurd. Atunci, printre discursurile alternative ce se experimentau în România, în o extremă a direcției occidentalizante, a apărut o retorică a stigmatului, copia negativă a litaniei orgoliului etno-național, pandantul său inevitabil. Occidentul a fost reinstatuit de acest nou discurs radical ca referință obligatorie, unică măsură a tuturor lucrurilor, iar mecanismul identitar propus de o parte influentă a inteligenței noastre a început să angreneze valori negative, adesea afișate cu ostentație, ca un fel de charismă răsturnată.

Întrebarea *Comment peut-on être Roumain?* s-a înfiripat de prin anii 1820, de la primele contacte

Sorin Antohi

CIVITAS IMAGINALIS

istorie și utopie
în cultura română

Litera

cu Occidentul la care participă români cu ambiția arderii etapelor, accelerării istoriei – cu fixația comparației. Generația de la 1848, în tot optimismul general, avea să învețe repede, cel puțin în exil și nu de puține ori tragic, lecția organicității, respingând de la o vreme iluzia saltului istoric, dar conchizând prematur că, dacă schimbările lumii românești nu se produc în ritmul și în sensul dorite de ei, nu se mai produc niciodată. În parte și fiindcă plaiul mioritic este populat de o lume pitică, nedemnă de trecutul glorios al vulgarelor istoriografice naționale – poate chiar biestemate. Articularea întrebării identitare de către Celălaltul occidental, ironic și disprețuitor – sau așteptarea amxioasă a acestei întrebări –, precum și interiorizarea deznoământului acestei scene simbolice vor fi condiția esențială a transformării atributului în stigmat. La suprafața fenomenului românesc, triumful modelului metafizic al identității naționale (cu surse în lumea germană) în competiția cu modelul contractualist (cu surse franceze) – pentru a da câteva exemple: discuția specificului național, protocronismul – părea să pună capăt frământărilor inteligenței, oferindu-i alternativă unei iluzorii, dar atrăgătoare, împăcări cu sine.

Eu cred că tocmai această victorie aparentă a românității metafizice a accentuat înclinația spre autocritică și desconsiderare de sine la unii intelectuali români, pentru simplul motiv că a eternizat o dezbateră a identității în termeni abisali, foarte apropiați de zona periculoasă a temelurilor metafizice ale persoanei. Pe de altă parte, persistența modelului german al etnicității, caracteristic statelor recente și/sau cu sentimentul (poate inconștient al) precarității, ne dervăluie dificultatea inteligenței și politicienilor de a se identifica realmente cu statutul pe care eventual petind că îl reprezintă sau apără. Altfel spus, consider că, asimilând foarte greu modelul statului ca principiu identitar colectiv, lumea românească a rămas să cunoască torturile interminabile atât de dramatic transcrise de Cioran.

În același sens, cultura română modernă a plasat în centrul său chestiunile identității, în special după instalarea unor conflicte între scenariile de modernizare, după maturizarea și occidentalizarea instituțiilor. Invenția folclorului ca deculturare a românității tradiționale, nașterea a ceea ce eu numesc identitate disincronică – instabilitatea autoreprezentării temporalității românești, având ca rezultat, în raport cu seria istorică-etalon, Occidentul, autoimagini și idealuri ale, respectiv, întirzierii, sincronismului, protocronismului –, amestecul tot mai inextricabil între mistica etniei, dreptul istoric al Națiunii și rațiunea de stat, toate aceste procese au agravat criza identitară românească. Stigmatul este, bineînțeles, doar una din alternative de răspuns la sfidările unei istorii complexe.

Dar, în opinia mea, spune mai mult despre noi decât rarele răspunsuri reușite.

Analizată de Claude Karnoouh într-o carte extraordinară, *L'invention du peuple. Chronique de Roumanie*, Paris, Arcantère, 1990. Pentru a înțelege semnificația cuvintului „invenție” în atari contexte și pentru a aprofunda acest curent de gândire prea puțin popular la noi, v. E.J. Hobsbawm, Terence Ranger (eds.), *The Invention of Tradition*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983. Pentru speculații privind dezvoltarea patriotismului românesc, cred că trebuie luat în discuție sfârșitul bruscat al guvernării fanariote, deci întreruperea procesului de cristalizare a unui *Landespatritismus*, patriotism regional tipic elitelor alogene (v. cazul elitelor germane din Boemia). Această cecură a lăsat complet gol spațiul discursiv al coeziunii simbolice, care avea să fie ocupat de patriotismul pașoptist, promotorul unui model „sărac” (Virgil Nemoianu) al etnicității. Mai târziu, caracterul recent și (resimțit ca) fragil al statului a încurajat, așa cum am spus mai înainte, preponderența modelului etnicității metafizice, care, datorită folosirii fantasmelor purității etnice ca principală sursă de legitimitate, a împiedicat dezvoltarea la români a unui „patriotism constituțional” (*Verfassungspatriotismus*, Jürgen Habermas). După integrarea Transilvaniei și Basarabiei în statul național, când procentul minorităților etnice trece de la 8 la 28% din totalul populației, patriotismul constituțional ar fi fost prima urgență ideologică. Din păcate, radicalizarea modelului metafizic și trecerea sa în planul acțiunii politice (datorită legionarilor, dar nu numai lor) au fost direcțiile urmate în România – fără îndoială, stimulate de contextul general european interbelic, în care „ingineriile naționale” dominau cam peste tot. Dacă întreaga evoluție spre dreapta, criza economică, trauma primului război mondial, fragilitatea și legitimitatea precară a aranjamentului geopolitic postbelic, prefața tensionată a celui de-al doilea război mondial oferă destule explicații pentru eșecul patriotismului constituțional, nu e mai puțin dezamăgitor să vezi că intelectualii nu au avut în acest sens atitudini mai luminate decât politicienii.

Din volumul *Civitas imaginalis. Istorie și utopie în cultura română*, sub tirip la Editura Litera. S-au omis notele și trimiterile, s-au adăugat intertitluri.

Aici se încheie prezentarea succintă a cadrului teoretic în care discut *stigmatul colectiv*; rezumând, am urmărit transformarea atributului neutru (de exemplu: român/romănesc) în stigmat, prin interiorizarea trăsăturilor identitare resimțite ca negative, pe fondul frustrărilor modernizării și sub privirile unui Occident obsedant.

În numerele următoare, la fel de sintetic, vor fi prezentate câteva expresii ale stigmatului colectiv: la ruși, unguri, evrei.

Economie

Economisiți Bani și Energie cu:

**AUTOMATUL DE LUMINA
CU TEMPORIZARE
PENTRU SCARA**

TIMP DE CONECTARE:

- 3 minute + 20 %

SARCINA : - 1200 W

- BECURI SAU NEOANE

- GARANTIE : 1 AN

- Perioada de PROBA

(Bani înasol) : 1 LUNA

Electronic

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

Dragi cetățeni ai Europei,

Întii de toate aș dori să vă spun că Europa este o provincie a planetei Pământ, ai cărei cetățeni noi sîntem. Europa nu exprimă prin urmare cetățenia noastră ultimă, care provine din apartenența noastră la o comunitate mult mai largă și cu un destin cu mult mai profund. În timp ce vă vorbesc mă umplu de o nădărmură bucurie, dar și de o infinită teamă. Bucuria vine la gândul colapsului, atât de așteptat și de neașteptat în același timp, al unui sistem a cărui monstrozitate constă în faptul că el opresa individul pretinzînd că îl eliberează. Sistemul s-a prăbușit fără să reușească să îl extermină pe cei ce l-au ridicat împotriva, și fără ca aceștia din urmă să-i poată masaca suportorii.

Pe de altă parte, teama survine pentru că știm cu toții prea bine că revoluția anti-totalitaristă nu este o

ug imediat că există două probleme serioase. Este dificil pentru statele care abia au scăpat de totalitarism să fundamenteze un sistem care a avut întotdeauna nevoie de o lungă perioadă de timp pentru a se impune cu fermitate. Franța nu s-a născut democratică. Chiar și după revoluție au existat forme de regresione, de dictatură: bonapartismul, cel de-al doilea bonapartism, petainismul și așa mai departe. Sistemul democratic prinde rădăcini treptat, și, pe măsură ce le prinde, și le fixează în principul său fundamental - pluralismul. Conflictele și contradicțiile sînt fertile căci sînt guvernate de legi democratice. Altfel spus, democrația este hrănită de conflicte și opoziție. Ceea ce îngrozește totalitarismul era exact diversitatea. Dacă există probleme cu democrația în Est, ei bine, și noi, cei din Vest, avem probleme cu democrația noastră.

Printre lucrurile pe care societatea civilă și cetățenii le au de învățat este și acela că ideea statului național suveran și-a pierdut complet fertilitatea istorică și ar trebui să fie acum abolită, așa cum revoluția franceză a abolit principiul monarhiei de drept divin. Acesta este un principiu fundamental, care ne va permite să respectăm naționalitățile și să păstrăm în zona de dincolo de statul național, nu numai „de deasupra”, ci, așa cum s-a mai spus în această adunare, „de dedesubt”, prin recunoașterea minorităților (Irlanda de Nord, Kosovo, Tara Bascilor, Corsica).

Pentru a putea înfăptui aceasta este esențial ca mijloacele de comunicare să fie multiplicat. Unul dintre factorii care au făcut posibilă Europa de la Strasbourg, această Europă care poate și trebuie să se deschidă acum mai mult decît înainte, a fost slăbirea considerabilă a naționalismului german, a naționalismului francez, a tuturor mișcărilor naționaliste din Europa occidentală. Această slăbire a avut o mie de motive istorice, dar unul dintre ele a fost acela că după al doilea război mondial s-a mărit gradul de comunicare: între universități, întreprinderi, oameni de afaceri, intelectuali, tineri etc. Datorită comunicării, înțelirilor și încetărilor de noi relații, celălalt, strălucul, a încetat să mai fie stereotipul neplăcut și grotesc care devenise după secole de războaie naționale. Așa-nimitele democrații ale popoarelor înfrățite nu au comunicat niciodată în interiorul sistemului lor de așa-numită fraternitate. A venit vremea să multiplicăm comunicarea între noi.

În opinia mea, instituția care ia ființă acum la Praga, Adunarea Cetățenilor Helsinki, ar trebui să devină un centru pentru astfel de contacte. Este o chestiune dificilă. Pentru Europa de la Bruxelles, lucrurile arată mai ușor, pentru că ea este un forum de tehnocrați de nivel înalt care controlează, uneori de o manieră interesantă și folositoare, destinul economic-tehnic al Europei. La Strasbourg se găsesc deputații și instituțiile. La Praga se găsesc cetățenii, noi, indivizii, și de aceea este mai dificil. Oricum, chiar această dificultate ar trebui să ne stimuleze. Praga ar putea să devină un nexus, un centru al comunicării, un loc de întîlnire a cetățenilor democrați.

Noi, pentru care ideea de cetățean este cheia, ne proclamăm aici cetățeni ai Europei. Și, cum nimeni nu ne-a dat vreodată un asemenea buletin de identitate, este la latitudinea noastră să ne comportăm ca atare. Stă în puterea noastră să creăm primul exemplu de cetățenie și să cerem instituțiilor și statelor naționale să creeze concret această nouă cetățenie cu drepturi, posibilități și legi, și să se asigure că toți cei care au devenit europeni pot fi incluși în această nouă cetățenie europeană. Mă gândesc aici la muncitorii emigranți, la asiatici, la toți cei care au venit să trăiască în Europa.

Ar trebui să ne declarăm cetățeni conștienți de strînsa legătură dintre conștiința civică și solidaritate, care depășesc granițele statale, și ideea unei confederații europene. Aceste idei ar trebui să meargă mîna în mîna. Rolul nostru de cetățeni europeni ar fi să facem înțeles faptul că aceste concepte sînt inseparabile și se fertilizează reciproc.

Traducere de LIVIU ANDREESCU
Discurs la ședința de înființare a hCa

Adunarea Cetățenilor Helsinki (hCa)

Adunarea Cetățenilor Helsinki (hCa) este o coaliție internațională de inițiative civice, din estul și vestul Europei, care militază pentru o integrare europeană democratică. Tercul nostru este unificarea Europei la nivel social, printr-o integrare „de jos în sus”, prin crearea unei rețele transnaționale de indivizi și grupuri care să împărtășească aceeași viziune a unei Europe generoase și ospitaliere. hCa este un catalizator pentru dezbateri și un teren pentru schimburi de idei și inițiative politice. Printr-un larg număr de activități încercăm să întărim societatea civilă și să lărgim aria dezbaterilor publice. hCa sprijină în mod special inițiativele curajoase care luptă să asigure supraviețuirea valorilor civice în vreme de război, haos și opresiune.

Istoric

hCa își are rădăcinile în dialogul dintre mișcările sociale independente aflate de ambele părți ale graniței impuse de războiul rece, desfășurat în anii '80. Aceste grupuri au încercat să realizeze ceea ce punea oficială nu reușe: să submineze sistemul social „de bloc”. hCa a fost fondată oficial la o adunare care a avut loc la Praga, în 1990, adunare deschisă de Václav Havel și la care au participat peste 1.000 de persoane implicate în societatea politică și civilă din Est și Vest.

Rețeaua hCa

Rețeaua noastră include peste 35 de comitete naționale răspândite pe teritoriul Europei și în America de Nord. Ramurile locale variază în dimensiuni, structură și domeniu de activitate, dar sînt unite de un devotament comun față de democrație, drepturile omului, pace și justiție socială. Grupări locale ale hCa, din Scoția și pînă în Azerbaidjan, cooperează în campanii și proiecte internaționale și organizează programe locale independente. Rețeaua hCa oferă posibilitatea unei participări într-un forum internațional de factură unică. Domeniul nostru de activitate este foarte larg. Aducem împreună persoane implicate într-o largă gamă de activități din societatea civilă și politică - biserici, sindicate, universități, autorități locale, bănci, mass-media, organizații de drepturile omului, mișcări feministe și ecologiste.

Proiecte și activități

Activitățile hCa sînt împărțite între patru comisii care sînt strîns legate de obiectivul comun, acela de a promova o implicare civică crescută în viața publică: Comisia pentru abordarea civică a conflictelor și a politicii de pace; Comisia pentru democrație și cetățenie; Comisia pentru economie și ecologie; Comisia pentru femei și cetățenie. Comitetele naționale și comisiile se întîlnesc într-o Adunare bi-anuală pentru a discuta proiectele și activitățile hCa.

Această prezentare se face cu sprijinul PHARE Democracy Programme

EDGAR MORIN

Europa... o provincie a planetei

revoluție democratică. Problema democrației este extrem de delicată tocmai pentru că ea este strîns legată de probleme economice pe de-o parte, și de serioase probleme naționale și meta-naționale pe de alta. Și cred că există o pre-condiție pentru înțelegerea acestui fapt de către ambele părți. Stînga occidentală, sau, mai exact, toți cei care au trăit în Occident, nu au înțeles niciodată ceva ce părea de neînțeles pentru ei: realitatea vieții într-un sistem totalitar. Ei nu au înțeles dimensiunea fricii, a ipocriziei, a perversității. În același timp, aici, într-un regim totalitar, este dificil de înțeles că, în spatele abundenței din vitrinele magazinelor, în spatele libertății de circulație și exprimare, sînt boli serioase, tendințe grave și, poate, o criză de dezvoltare a civilizației. Avem nevoie să ne împărtășim experiențele. Nu este destul să afirmăm că vom începe o călătorie spre un viitor comun; avem nevoie să înțelegem și unii și alții ceea ce s-a întîmplat în ultimii 40 de ani în Est și Vest.

Fără doar și poate, există ceva care ne unește. Cuvîntul „democratic” este marele unificator. Acest cuvînt ar putea căpăta un sens chiar mai profund, dacă ar fi legat de construirea unei mari confederații europene. Astăzi, întreaga Europă a atins un stadiu minim de democrație, dar o confederație ar face principiul democrației ireversibil. Fiindcă statele sudiste ale Statelor Unite au refuzat să abolească sclavia, este mai presus de orice dubiu că intervenția nordistă a fost legitimă. Cred că democrația nu poate fi cu adevărat sigură decît dacă o vom ancora într-o confederație europeană. Societatea civilă, cetățenii ar trebui să devină conștienți de aceasta.

Cînd afirm că democrația este teritoriul nostru comun, tratatul nostru de uniune și tratatul de înțelegere reciprocă, știu că ar trebui să ada-

Dezvoltarea științelor tehnice și întreaga tehnă-structură a însemnat că problemele sînt din ce în ce mai mult teritoriul experților care se ocupă cu probleme din ce în ce mai fundamentale, diminuînd gradul de cunoaștere și abilitate al cetățenilor. Se putea atunci spune că atât în Est cit și în Vest, în forme complet diferite dar la fel de profunde, societatea civilă este atomizată. În Vest, tradiționala solidaritate a marilor familii din sate a fost distrusă de dezrădăcinarea țăranilor, în timp ce în orașe relațiile de solidaritate sînt întretinute de birocrație. În Est, societatea civilă a fost demoralizată și atomizată de către mașinaria totalitară. De ambele părți ne lovim de aceeași problemă a reînvierii solidarității, nu numai a celei europene de care avem cu toții nevoie, ci și de micro-solidaritățile din familie, din vecini, de pe stradă sau din cartier. Avem nevoie de solidaritatea umană fără de care o societate complexă nu poate supraviețui.

Iată de ce ne trebuie să trăim cu impresia că simplul cuvînt democrație rezolvă totul. O aventură primejdioasă și dificilă ne stă încă înainte. Naționalitățile pînă ieri uitate și suprimate sînt astăzi capabile să își exprime nevoia profundă de identitate pe care fiecare individ uman ar trebui să o aibă. Ele reprezintă aspectul cel mai sănătos al revoluției anti-totalitare. Știm cu toții că în același timp principiul național are, pe de-o parte, aspectul pozitiv al identității și, pe de altă parte, pe cel oribil al naționalismului. Știm, de asemenea, că în anii ce vor urma, pe fondul actualilor probleme și al crizei economice, este probabil ca principiul național să se transforme într-un naționalism agresiv. În timp ce naționalitățile pot fi integrate în marea federație care devine acum posibilă, naționalitățile vor încerca să dezintegreze toate eforturile făcute în direcția acestei confederații și să re-balcanizeze Europa, în întregime de data aceasta.

Azi, cind poporul este in deruta și este sistematic supus unei derutări voite, calculate, cind atitjia oameni nu mai sînt in stare să judece drept pentru că și-au pierdut reperele de referință, valorile morale, Bisericele ar trebui să aibă un rol hotărîtor în însănătoșirea conștiinței noastre. Aș spune chiar – un rol hotărîtor în salvarea neamului, pentru că vigoarea noastră depinde de însănătoșirea sufletelor noastre.

Din păcate, cu excepția citorva adevărați păstori care se pun eabătut în slujba adevărului, și Bisericele noastre sînt în mare măsură bolnave, pentru că reprezentanților lor le lipsește curajul virtuților. România suferă de o acută criză de adevăr și dreptate, iar Bisericele nu au curajul de a se implica în redobîndirea acestor valori, pentru că mărturisirea acestor valori are tangențe cu politicul și pentru că ele, Bisericele, evită să asume latura sacrificială a acestui anumit curaj, acela de a înfrunta politicul în numele adevărului și al dreptății. Totuși, Bisericele ar trebui să fie interesate să-și spună cuvîntul asupra modului cum este rînduită viața enoriașilor lor în societate, căci opera de mîntuire a sufletelor pornește tocmai de la acest nivel. Noi, cei ce trăim în lume, sîntem mereu expuși neadevărului organizat și avem nevoie ca viața noastră să fie adevărată, și pentru aceasta Bisericele ar trebui să ne ofere mijloacele concrete ale unei igiene spirituale. Desigur, în privința învățăturilor revelate, Biserica rămîne fidelă în propovăduirea lor. Dar acestea sînt abstracte. Înșă în raporturile ei cu lumea, prin numeroși reprezentanți ai săi contaminați de o gîndire duplicitară moștenită, Biserica (aici mă refer îndeosebi la Biserica Ortodoxă) continuă să trăiască și ea sub semnul confuziei, neaplicînd aceste învățături în împrejurările practicilor cotidiene.

M-aș opri doar la cîteva exemple, legate atît de toleranța față de nedreptățile practice de mai marii

zilei, cit și de propovăduirea nediferențiată a iertării și a iubirii. Biserica pare să uite că iertarea și iubirea nu pot să apară decît într-o relație strînsă cu adevărul și dreptatea. Pe de o parte, iertarea și iubirea nu sînt decît consecințele firești ale adevărului și dreptății. Pe de altă parte, numai această relație poate determina o diferențiere esențială

tănuitorii crimelor și alături de marii noștri corupți împotriva celor îndoliați și nedreptăți? Argumentul, prea des invocat de Biserica, al necesității respectării instituțiilor statale cade în fața propriei logici. Tocmai din necesitatea de a fi respectate aceste instituții, Biserica ar trebui să porceadă la sporirea prestigiului lor prin sancționarea

conform actualei Constituții? Pe lîngă aceasta, nu s-ar cuveni să se țină cont și de faptul că Regele a fost surghiunit din patria sa de o forță străină și de o mînă de trădători autohtoni? Nu este el și enoriașul uneia dintre Biserici, investit de ea ca monarh? N-a fost el, asemenea înaintașilor săi, protectorul ei? Mă întreb dacă o legătură sacrală poate fi ruptă fără a se comite un sacrilegiu.

Pentru a fi din nou lumini călăuzitoare, Bisericele ar trebui să redobîndească, ele, în primul rînd, curajul adevărului și al dreptății împotriva unor rutine psihologice duplicitare, deprinse în cei patruzeci și cinci de ani de trecere prin Infern. Oamenii se schimbă doar atunci cînd au în față păstori drepti. De ce în Banat, sub înțeleapta păstorie a ÎPS Corneanu, Episcopul tuturor românilor, nu se ivesc probleme interetnice? Cum se face că acolo sînt posibile slujbe ecumenice între ortodocși și greco-catolici? Toate acestea sînt posibile pentru că acolo, în prealabil, s-a făcut dreptate. Ecumenismul și iubirea – sau,

DOINA CORNEA

Curajul adevărului și al dreptății în viața bisericească

în sfera sentimentelor de iubire și de iertare, pentru ca ele să nu devină o nedreptate. Într-un fel iubim un om drept și în alt fel un criminal. Pentru primul, gîndul nostru se va îndrepta plin de recunoștință spre cer; pentru al doilea, rugăciunea noastră va implora îndreptarea lui. Apoi, a iubi cu adevărat înseamnă a se pune în slujba celor loviți pe nedrept, asumînd curajul jertfei pe care această slujire, uneori, o cere. „Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a acelora este Împărăția Cerurilor.” Nu e oare datoria Bisericii (fără a se schîva, căuind argumente duplicitare contrare) de a participa pilduitor la curajul dreptății în multiplele încercări prin care trec credincioșii? Bunăoară, iubirea nediferențiată, propovăduită amestecînd împreună călîi și victime, nu riscă oare să transforme Bisericele din protectoare și îndrumătoare spirituale, atît ale victimelor, cit și ale călăilor – cum e și firesc –, în protectoare, pur și simplu, ale călăilor împotriva victimelor? De ce atittea slujbe și parastase în asentiment cu

morală a reprezentanților care le înjosec, obligîndu-i totodată să revină pe calea cea dreaptă. S-au abătut asupra noastră escrocherii de tipul jocului Caritas. Nu era datoria reprezentanților Bisericii să combată la timp un păcat capital – lăcomia la înavuțire nemeritată a unora în pofida altora? Dar în problema proprietății, Biserica nu are nimic de spus și mai ales de făcut? Tineretul, care nu demult răspundea sub gloanțe cu „există Dumnezeu”, azi e umilit și marginalizat de acaparatorii puterii – au oare Bisericele dreptul să tacă sau să canalizeze nemulțumirile pe fagașul demagogiei naționaliste? Cultura e amenințată în libertatea ei – Bisericele nu au nimic de apărut? Cineva dorește să tulbure pacea interetnică în orașul Cluj – au oare Bisericele dreptul să întoarcă spatele acestor primejdii? În zilele de mare cumpănă nu am văzut un singur reprezentant al lor în locurile de tensiune pentru a împiedica un posibil conflict. Cum să ne explicăm, apoi, tăcerea Bisericii asupra dreptului încălcat de a reveni în țară a Regelui Mihai, ca cetățean român,

Din sumarul numărului viitor:

- Interviu cu Adam Michnik
- Reuniunea internațională a revistelor culturale: 24-28 septembrie, Sinaia
- Întîlnire la GDS: Vladimir Tismăneanu și Sorin Alexandrescu, pe tema „Revoluții, reforme, restaurații”
- Revista „Polis” la un an de la apariție
- Infidelitatea – după ultimele date ale psihologiei evoluționiste
- Cronică literară: Horia Florian Popescu despre volumele „Trădarea intelectualilor” și „Reeducare și prigoană. România în timpul primului război cultural” de Ana Selejan

Guvernul a păcălit din nou profesorii

Mărirea cu 30% a salariilor cadrelor didactice începînd cu 1 septembrie 1994 – prevăzută în Legea bugetului de stat pe 1994 – a rămas doar pe hîrtie, au anunțat într-o conferință de presă (luni 19 septembrie) Victor Ciorbea, președintele CNSLR-Frăția, și Florin Diaconescu, președintele Federației Naționale a Educației (afiliată BNS). Guvernul a găsit modalitatea de a-i păcăli pe profesori: compensația de 14.000 lei, care pînă acum se calcula separat, a fost inclusă în salariul de bază și considerată o parte din majorarea promisă, astfel încît creșterea reală a salariilor per total învățămînt este de numai 14%. Nerespectarea acestei promisiuni va accentua „fuga” personalului din învățămînt, datorată, în primul rînd, proastei salarizări: există cea 20.000 de posturi vacante pentru ocuparea cărora s-au prezentat la concurs doar 7.000 de candidați, a anunțat chiar ministrul Învățămîntului, Liviu Maior, în discursul ținut cu ocazia deschiderii noului an școlar.

Salariile din învățămînt au scăzut, luînd în calcul și ultima majorare, la mai puțin de 50% din valoarea lunii octombrie 1990, fiind cu 10-12% mai

mici decît media pe economie (146.000 lei media pe învățămînt față de 194.000 lei media pe economie). În situații asemănătoare se găsesc cen mai mare parte a bugetarilor, ca urmare a raportării grilei de salarizare în aceste sectoare la etalonul „secretar dactilograf”, și nu la salariul mediu pe economie. Dacă la aceasta adăugăm faptul că bugetarii nu beneficiază de privatizarea prin metoda MEBO și că sînt chemați ultimii să-și valorifice certificatele de proprietate, vedem importanța care li se acordă și nu ne mai mirăm că Legea învățămîntului, a cărei dezbateri ar fi trebuit să înceapă deja, a fost uitată de pe ordinea de zi a Senatului.

Ca urmare a încălcării de către Guvern a Legii bugetului de stat pe 1994 și a protocolului Guvern-sindicate încheiat la 15 iunie, syndicatele au înaintat Convenției Democratice o cerere de interpellare a miniștrilor semnatari ai acestui protocol: ministrul Finanțelor, Florin Georgescu, ministrul Muncii și Protecției Sociale, Dan Mircea Popescu, și ministrul Învățămîntului, Liviu Maior. De asemenea, syndicatele și-au manifestat dorința de a se întîlni cu reprezentanții Parlamentului. (O.A.)

În fiecare zi, de luni pînă vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22.00-24.00:

TALK-SHOW-uri LIVE

Luni: Ovidiu Ioanțoia – Ofșaid
Marți: Cornel Nistorescu – Cîinele de pază
Miercuri: Carmen Bendovski – Simț enorm și vîz monstruos
Joi: Fiți întreprinzători cu Bogdan Teodoriu
Vineri: TALK-SHOW și muzică cu Andrei Partos – Friday I'm in love

De asemenea, în fiecare zi, de luni pînă vineri, la ora 8.45 – Reuters World News – informație și prognoza economică și la ora 17.40, MICA PUBLICITATE GRATUITĂ.

Colocviu de arheologie

Investigațiile arheologului, asemenea investigațiilor criminalistului, nu-și permit să piardă din vedere nici cel mai mic obiect de descoperit. Uneori, de acest mic obiect depinde reconstituirea faptei și descoperirea făptașului. Înutil să amintim ce reprezintă pentru istoria și civilizația unui popor reconstituirea faptei și descoperirea făptașului. Din păcate, ieri, ca și azi, problemele

Bolindel Rusu, V. Moga și Toma Goronea. La Alba Iulia, conform Legii 18, au fost distribuite pământuri pe care oamenii au început să-și ridice case. Numai că în sol există vestigii romane de o importanță unică, amenințate cu distrugerea, în lipsa unei reglementări care să facă din acest spațiu un domeniu public. Dar Alba Iulia nu este un caz unic. Buldo-

FUNDAȚIA "HANNES SEIDEL" IN ROMANIA

ALBA IULIA ROMANIA INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE SI ISTORIA ARTII

TRASEE TURISTICE SI ISTORICE

NEPTUN, 19-22 septembrie 1994

cu care se confruntă arheologia în țara noastră sînt ignorate.

Între 19-22 septembrie a avut loc la Neptun o reuniune a arheologilor, organizată de Fundația Hannes Seidel în România și Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj. Principalele subiecte au privit aspectele teoretice și juridice ale valorificării monumentelor istorice, organizarea instituțiilor centrale și a celor județene de conservare și protecție a monumentelor, legea patrimoniului, principiile generale și condiții obligatorii pentru restaurare și reconstituire, trasee istorice/trasee turistice etc.

Ilustrativ pentru situația actuală a arheologiei a fost prezentarea descoperirilor de la Alba Iulia, în comunicarea Apulum - rezervație arheologică și istorică, realizată de arheologii Ioana Bogdan Cătîniciu, Viorica

zerele și excavatoarele nu au nici o interdicție în spațiile deja cunoscute ca păstrătoare de vestigii ale trecutului.

Dezinteresul afișat al administrației actuale pentru problemele arheologiei a fost încununat de recenta măsură de desființare a Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice.

Colocviul de la Neptun nu s-ar fi putut ține fără sprijinul Fundației Hannes Seidel (avînd-o ca reprezentantă pe d-na Cristina Stoicescu), fundație atît de activă în mijlocirea dialogului profesional în cele mai variate straturi ale societății românești, dar și a d-nei Ioana Bogdan Cătîniciu, din partea Institutului de Arheologie din Cluj.

RODICA PALADE

EDITURA NEMIRA

OVID S. CROHMĂLNICEANU

AMINTIRI FAMILIARE DEZNĂDĂTATE DEGHIZATE

... sînt amintiri despre scriitorii pe care i-am cunoscut de-a lungul vieții. (...) Scriitorii, ale căror figuri le evoc, au trecut dincolo; am evitat, înțeleg oricine de ce, pe autorii în viață; dacă ei apar citeodată fatal, datorită împrejurărilor, e doar episodic. Așa se explică absența din galerie a unora, pe care cititorul s-ar fi așteptat să-i găsească acolo. Dar așa a fost soarta. Alții, chiar dispăruți, constat că n-au lăsat prea multe urme notabile în memoria mea, deși i-am cunoscut îndeaproape. Există și capricii ale acesteia."

OVID S. CROHMĂLNICEANU

Director general VALENTIN NICOLAU
Redactor-șef VLAD T. POPESCU
Drepturi de autor EMIL BĂRBULESCU
C.P. 26-38 București, fax: 781.72.51; tel.: 665.87.95

Agendă culturală

Concurs pentru dramaturgi

Directorul general din Ministerul Culturii, Direcția Teatre, Virgil Ogășanu, anunță că un premiu de 4 milioane lei se va da în martie 1995 dramaturgului debutant sau consacrat desemnat de Direcția Teatre (Ministerul Culturii), care lansează a doua ediție a Concursului de dramaturgie națională „Camil Petrescu”.

Nu există restricții tematice sau de gen.

La concurs pot participa dramaturgi consacrați sau debutanți.

Piese de teatru se vor trimite pînă la data de 1 decembrie 1994 la Ministerul Culturii - Direcția Teatre, Piața Presei Libere nr. 1, et. 2, sector 1 - București (telefon: 659.71.95 sau 618.12.08).

Există și o secție de dramaturgie pentru copii.

Textele se vor pune într-un plic mare, fără a se preciza numele autorului; în plicul mare se va pune și un plic mic, lipit, în care se va introduce o carte de vizită cu:

- titlul piesei;
- numele autorului;
- adresa, telefonul.

Plicurile mici se vor deschide numai după jurizare.

Juriul va fi desemnat de către Direcția Teatre și va fi format din nume prestigioase ale lumii teatrale din România. Lectura pieselor se va face în perioada decembrie-martie 1995, în așa fel încît în cursul lunii martie să aibă loc decernarea premiului MARILE PREMIU, oferit de Ministerul Culturii, care va fi în valoare de 4 milioane lei.

Se pot oferi și alte premii.

Luni 26 septembrie, ora 17.30, la Centrul Cultural American, a avut loc vernisajul expoziției de sculptură în teracotă EROZIUNI 1994, a lui PATRICIU MATEESCU.

Născut în anul 1927, Patriciu Mateescu este absolvent al secției de sculptură a Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București, promoția 1950. Ca mijloc de expresie plastică își alege ceramica, instituind un gen nou - acela al sculpturii - în vechi tehnici, afectată în mod obișnuit obiectelor decoră-

tive.

Medalia de Aur la Praga (1962), München (1966), premiul Henry Reynaud la Istanbul (1972), Diploma de Onoare la cea de-a II-a Bională de Ceramică de la Vallauris, Franța (1972), Medalia de Aur la cea de-a XXXVI-a ediție a Expoziției Internaționale de Ceramică de la Faenza, Italia.

În 1979, artistul se stabilește în Statele Unite. Expune la James West Alumni Center, UCLA, Los Angeles, Downey Museum of Art, Northridge University, Ann Reid Gallery din Princeton, precum și la Centrul Cultural Român din New York.

Expoziția va fi deschisă în perioada 27 septembrie-21 octombrie 1994.

„Contribuția politicii culturale la înțelegerea fenomenului istoric contemporan și la remodelarea mentalităților”

Colocviu internațional organizat la Sinaia - 24-28 septembrie 1994

Luni 26 septembrie

9.30-12.00 - Probleme de management ale revistelor de cultură: Tilman Spengler, Anette Laborey, David Applefield, Martin Hala, Fron Nazi.

15.30-18.00 - Supraviețuirea și remodelarea revistelor culturale în perioada de tranziție - „Lettre Internationales”: Jonathan Shell, B. Elvin, Eva Karadi, Gábor Mihály, Jean-Louis Courriol, Elina Ștefci.

Marti 27 septembrie

9.30-13.00 - Europa de Est - Europa Centrală: Adam Michnik, Rudolf Fischer, Irena Grudzinska-Gross, Pavel Câmpeanu, Cornel Ungureanu.
15.30-18.00 - Tructibilitatea sistemelor politice - traductibilitatea culturii: Andrei Pleșu, Horváth Andor, H-R. Patapievi, Andrei Cornea.

Miercuri 28 septembrie

9.30-13.00 - Tentative și riscurile unei geografii culturale: centru/periferie: regional/universal: Mihai Zamfir, Gerhardt Csejka, Ioan Holban, Dumitru Chioaru, Dorel Șandor.

FLASHART

În perioada 22 septembrie-15 octombrie la Muzeul de Artă Arad este deschisă expoziția de artă contemporană „ART UNLIMITED srl”, care prezintă polemic cele mai noi medii și forme de cercetare artistică (instalații, performanțe, artă video) reintegrate după 1989 în circuitul artistic românesc.

Într-o formă concentrată și într-o prezentare curată, 25 de artiști români stabilesc un srl cu muzeul din Arad, srl a cărui „acțiuni și dividende” revin vizitatorilor (D.P.)

CRONICĂ LITERARĂ

Primul pas

Avem pe mesă o primă Istorie a literaturii noastre contemporane - eveniment editorial și nu numai. Discuția din această vară în jurul cărții lui Ion Simuț *Incursiuni în literatura actuală* (Cradea, „Cogito”, 1994), discuție ce a luat o amploare semnificativă în „România literară”, mi se pare pe deplin justificată: oricâte restricții de detaliu am putea formula, oricâte accente discutabile ni s-ar părea că a pus autorul, nu-i putem refuza acestei cărți semnificația esențială, aceea de a fi prima istorie credibilă a literaturii române contemporane. La noi, ea este cea dintâi carte scrisă în deplină libertate, de către un om cinstit și avizat, pe tema pînă de curînd tabu. E oare puțin?

Alcătuirea cu vâdit profesionalism și liberă de orice îngrădire internă, o asemenea lucrare ar fi fost pînă de curînd imposibilă. Interdicțiilor administrative, greu de eludat, li se adăuga autocenzura, precum și obligația de a vorbi în chip deferent despre nuliități aflate în înalte funcții politice. Cît de departe pare această perioadă, deși ea s-a terminat abia ieri! Autorul sintezei de față are și el, fără îndoială, preferințele sale, dar încearcă și reușește să se plaseze pe o poziție obiectivă, deasupra oricăror dispute locale.

Calitatea de cronicar la „Familia”, colaborarea la *Dicționarul scriitorilor români*, conceput la Cluj și topit ulterior din ordinul cenzurii, l-au familiarizat pe Ion Simuț cu pulsația scrisului contemporan, cu dinamica sa lentă, dar semnificativă. Se vede că autorul nutrește de mult vreme proiectul scrierii unei asemenea cărți, încă de cînd el era doar o himeră; a citit cu îndrăgire, și-a scos note pentru o viitoare sinteză liberatoare; cînd imposibilul a devenit posibil, Ion Simuț ne-a oferit această remarcabilă schiță pentru oricare viitor tratat pe aceeași temă.

Tetrada expusă încă din primele pagini și care definește axul central al cărții a fost și cea mai contestată. Acestei tetrade i s-au adus multe critici, dar, la o privire detașată, existența ei mi se pare o evidență. Într-adevăr, au coabitat în perioada postbelică patru literaturi paralele scrise în limba română și ar fi o naivitate sau o ipocrizie ignorarea acestei situații. După 1947, n-am mai avut o singură literatură română, una și indivizibilă, ci mai multe. Cele patru literaturi, numite pentru prima dată ca atare de Ion Simuț, formează de pe acum cadrul în care vor trebui să se miște viitoarele sinteze: literaturile oportunistă, evazionistă, subversivă și disident-exilată au existat cu adevărat.

CRONICĂ PLASTICĂ

Grafică germană

Expoziția de grafică germană din anii '60, deschisă de către Institutul Goethe la Muzeul Național de Artă (începînd din 23 septembrie), este o verigă dintr-un lanț de asemenea manifestări culturale ce ambiționează dezvoltarea peisajului artistic german din a doua jumătate a secolului. Este vorba, așadar, despre un proiect de lungă durată, cu intenție sistematică, analitică. Poate că istoricismul inflexibil al acestui program-mamut riscă să plaseze fluxul evenimentelor specifice artei sub semnul unui serialism cu finalitate muzeală, mumificînd sub etichetele citorva curente și orientări o producție cu o dinamică aparte, adesea arbitrară. Însă pentru specialiști, și chiar pentru publicul larg autohton, acest tip de expoziții selective realizate din perspectiva ochiului privilegiat al analistului are cel puțin două merite: pe de-o parte familiarizarea cu opere semnificative aparținînd unora dintre cei mai importanți artiști contemporani și pe de altă parte „citirea” unei radiografii pertinente a climatului cultural german al vremii, ceea ce permite și chiar impune comparația cu starea de lucruri din arta românească a acelor ani. Cronologic, pivotul acestei expoziții este cea de-a patra „dokumenta” de la Kassel, din anul 1968. Nouă dintre cei cincisprezece artiști prezenți acum publicului român au expus atunci, iar tendințele concurate de aceștia au rămas jaloane esențiale pentru arta epocii, devenind în același timp criterii după care a fost aleasă selecția de la Muzeul Național. Marca profundă a acestor tendințe este succesul „stilului internațional” postbelic, de extracție americană, definit de geometrișmul „raționalist” și decorativ al orientărilor hard-edge și op-art. În această direcție converg lucrările unor Albers, Fruhtrunk, Geiger, Hoerich, Lenk, Mavignier, Hajek, Pfahler, Mack și Uecker, adică imensa majoritate a lucrărilor expuse la București. Din perspectiva „tradiției” modernismului german, acest succes poate fi apreciat de fapt drept un repriment, întrucît sursa principală a înclinației postbelice către abstracția geometrică și fost activitatea grupului avangardist de la Bauhaus. Una dintre figurile preeminente de la Bauhaus a fost Josef Albers, care a emigrat în Statele Unite în 1933, exercitînd o puternică influență asupra tendințelor abstracționiste emergente

acolo. Tocmai în anii '60 Albers este recuperat în climatul artistic german, dar odată cu el se instalează formulele abstracționiste particulare și standardul acceptat al Școlii de la New York, aflată în plină expansiune estetică. Astfel, impunerea acestei orientări în Germania anilor '60 este și nu este un semn de continuitate, este și nu este un semn de inovație. Acest fenomen echivoc schițează una dintre caracteristicile artei germane postbelice - deschiderea spre orizonturile internaționale, orientarea spre sincronism și sincretism mai degrabă decît spre autarhie culturală. Acest proces va rămîne valabil pînă la impunerea retoricii germanice a neo-expresionismului. Chiar grupul „zero”, reprezentat în această expoziție prin pilonii săi Uecker și Mack, a constituit unul dintre primele momente de omologare internațională a noii arte germane în ambianța constructivismului postbelic înclinat spre mijloace plastice neconvenționale, cum sînt, de pildă, emblematicele cuie utilizate de către Uecker. Interesant, în arta românească a acelei vremi, grupul „zero” are un corespondent în activitatea grupului timișorean „sigma”, ale cărui începuturi au purtat amprenta indelebilă a constructivismului cinetic. Înclinația spre sincronie internațională va impregna și manifestările grupului Fluxus, reprezentat în această expoziție de unul dintre membrii fondatori, Wolf Vostell, încadrat aici eșalonului minoritar al graficii figurative. Serigrafia sa de valoare impactul deosebit al lucrărilor similare pe care curentele pop-art și neo-dada le-au diseminat în anii '60-'70, în special prin grafica lui Robert Rauschenberg. Alături de Vostell, grafica figurativă este reprezentată și de către Horst Antes, personalitate aparte în ambianța artei germane contemporane, realizînd un sincretism plauzibil (cel puțin vizual) între corporalitatea stenică a personajelor lui Léger, ambiguitatea „metafizicii” apăsătoare a lui Giorgio de Chirico și ludicul erotismului opereî trizii a lui Picasso.

Ciudat este că deși tehnica gravurii este asociată automat cu arta germană, nu numai prin începuturile sale medievale, ci în mod deosebit prin regăsirea și reinvestirea valorică pe care a marcat-o expresionismul german. În această expoziție „grafică” este reprezentată în special de tehnicile de multiplicare contemporane, legate de pop-art: offset-ul și mai ales serigrafia, devenită tehnica grafică de predilecție în epocă. Gravuri propriu-zise (acvaforte, litografii) sînt doar cele realizate, nu în timpul, de către cei trei artiști eminenți figurativi, Janssen, Klapheck și Wunderlich, care duc mai departe atît tradiția germană a acestui meșteg (cultivîndu-i subtilitățile specifice), cît și înclinațiile expresioniste și suprarealiste asociate la începutul acestui secol gravurii. În special Janssen și

Mai mult decît atît, chiar scriitorii ce aveau, la 1950, un nume de rezonanță și opera aproape încheiată s-au încadrat instinctiv tetradei modelatoare. Tetrada definește și stilul, și vocația morală. Comportamentul versatilor al lui G. Călinescu plasează automat și definitiv românul Scriindul negru în rafturile literaturii oportuniste, în timp ce opera compusă în tăcere și cu consecințe fatale de către Vasile Voiculescu se atasează, la fel de spontan, literaturii disidente, scrise într-un adînc exil intern.

Puteam discuta la nesfîrșit dacă un autor sau o operă aparțin literaturii evazioniste sau subversive; la acest capitol, granița rămîne incertă, iar personalitățile fluctuante se regăsesc în aceste categorii: e foarte posibil ca anumite opere ale aceluiași autor să fie subversive, iar altele - evazioniste. Dar existența celor patru categorii fundamentale de scriitori și de opere rămîne indubitabilă și perfect operantă.

Ion Simuț își propune doar să ilustreze specificul celor patru categorii prin analize la text, nu să zugrăvească un tablou complet. Autorii au fost aleși după criteriile unei empatii personale, inexplicabile. Să notăm însă că toate analizele rămîn originale, că sînt în evidență laturi inedite ale textelor, că marchează ceea ce se numește „o nouă lectură”. Literatura oportunistă n-a însemnat, automat, literatură proastă - iar Ion Simuț demonstrează acest fapt cu opera unor autori extrem de diverși. Nuvelistica uitată a lui Francisc Munteanu ori romanele lui Dumitru Popescu, despre care nu se putea vorbi pînă acum cu obiectivitate totală, se bucură de analize pertinente, oneste, care desprind fibra autentică literară din masa discutabilă a ansamblului. Analize exemplare avînd ca obiect literaturile evazioniste și subversive sînt inegale - de la pagini penetrante și diagnostice sigure la capitole în care simpatia personală se face simțită. Lotul ultim, cel al literaturii disidente, reprezintă fără îndoială zona de maximă atracție, iar criticul se delectează parcurînd-o.

Meritul principal al cărții de față mi se pare că există însă într-o calitate ce trece dincolo de observațiile punctuale. Am admirat cu adevărat în cartea lui Ion Simuț tonul relatării: e un ton inedit în critica noastră, un ton de mare libertate și de sinceritate evidentă. Apartine unei cărți libere, care respiră în fiecare pagină fericirea libertății cîștigată. Lucrurile expuse pot fi spuse, în fine, pe propriul lor nume, autorul se bucură realizînd acest exercițiu, extrem de normal la urma urmelor. Trăim însă într-o țară unde normalitatea este parțial și greu cîștigată; de aceea, dezinvoltura afirmațiilor conduse doar de inteligență, nu de discriminări și calcule politice, devine calitate exemplară. Chiar cînd aprecierile criticului rămîn eronate, ele nu au substrat politic ori conjunctural: spiritul lui Ion Simuț rămîne liber și în erori.

Incursiunile... devin astfel o carte mai mult decît necesară, discret și eficientă, ea se încadrează operațiunii fundamentale a acestui prim deceniu de post-comunism, și anume stabilirii unei noi ierarhii literare în România de astăzi. O secțiune a părții introductive se intitulă chiar așa: *Ierarhia valorilor - într-o perpetuă actualitate*. Paginile care urmează relevă dimensiunile uriașe ale acestei actualități.

MIHAI ZAMFIR

Klapheck conturează, în două variante complet distincte, o perspectivă kafkiană în care flințele pendulează între antropomorf și zoomorf (Janssen), iar mașinile se impun ca niște monștri domestici dar perfiți, integrînd perfect violența și absurdul cu utilitatea (Marea Mașină de Cusut „Inchiziția” de Klapheck este un adevărat prototip în cheie subversivă pop-art al mașinii de tortură din Colonia Penitenciară).

Konrad Klapheck - „Marea Mașină de Cusut - Inchiziția”

Evident, expoziția de la Muzeul Național de Artă tinde să creeze un portret ideal al artei germane a anilor '60, și pentru ca acest portret să fie coerent, el trebuia să fie eliptic, reținînd accentele și nu sunetele încă nearticulate, care vor încheia însă mai trîziu marșul triumfal(ist) al neo-expresionismului: nu poate fi trecută totuși cu vederea prezența, în același peisaj artistic, a citorva dintre numele de frunte ale artei germane contemporane - Baselitz și Hölleke în primul rînd. Influența lor crescută va modifica nu doar substratul ideologic al artei germane, ci și temelurile judecării de gust asupra acesteia: cosmopolitismului graficii anilor '60 li va fi contrapuz, treptat, germanismul picturii anilor '80. Accentul va cădea nu doar pe alte idei, ci și pe alte tehnici. Multiplicării graficii, convergența cu începuturile revigorării culturii și civilizației germane postbelice, li va fi preferat eroismul picturii ambițioase, de mari proporții, croită după calapodul unor venituri pe măsură.

ERWIN KESSLER

„Nu am de ce să roșesc de acea perioadă“

Anul trecut, ziaristul francez Pierre Péan publica un interesant volum despre Dr. Martin, un personaj de frunte din extrema dreaptă franceză a anilor treizeci. Dar în timp ce aduna materiale pentru cartea sa, „Tinerete franceză“, și dă peste o figură neașteptată: François Mitterrand.

Așa cum actualul președinte a fost implicat în atentatul din strada Presbourg, din septembrie 1937. Avusese un rol minor – transportul explozibilului. Pentru Péan este limpede că acuzațiile nu stau în picioare. Dar în timp ce se interesează de un anume Jean Bouvier regăsește încă o dată numele lui Mitterrand. Bouvier participase la asasinarea fraților Rosselli, doi antifasciști italieni suprimați de extremiști. Întâlnindu-se cu familia Bouvier, ziaristul își dă seama că acesta era un apropiat al lui Mitterrand. Tulburat de descoperirea sa, el decide să facă cercetări într-o perioadă foarte precisă din viața politicianului: între 1934, când tinărul provincial a ajuns la Paris, și 1947, când a devenit ministru al celei de-a șasea Republici. Péan își dă seama că fără contribuția lui Mitterrand nu va putea avansa cu cercetările, așa că îl scrie președintelui, explicându-i intențiile sale. De la prima întâlnire, acesta îl pune o singură întrebare: „E util să facem asta?“. După care aportul său substanțial la șeserea istoriei demonstrează că nu are nimic de ascuns. Au avut loc șapte întrevăderi, și multe din documentele prezentate în cele 565 de pagini ale cărții lui Péan nu ar fi fost obținute fără ajutorul lui Mitterrand.

„În timpul anchetei mele mi s-au povestit despre Mitterrand niște lucruri demente, absolut demente“, mărturisește Péan.

Cu toate acestea, autorul cărții are convingerea că Mitterrand nu a făcut parte din organizații de dreapta. Șefii acestora fac însă parte din universul său familial. Péan stabilește fără *partis-pris*, cu simțitoare sermită și cu evidentă simpatie pentru personajul său, și mai ales cu o uriașă cantitate de documente – care au fost angajamentele politice, filosofice, ideologice și etice ale tinărului din Charente, sosit la Paris în 1934, funcționar fidel la Vichy în 1942.

În Franța, cartea lui Péan provoacă însă un adevărat șoc. Și poate mai puțin sau tulburat dezvăluirile, cât atitudinea președintelui, care nu pronunță nici măcar o dată cuvintele de regret așteptate din partea lui.

„Eram maresalist... Majoritatea tinerilor încep la stînga și sfîrșesc la dreapta. Eu am parcurs drumul invers“

1934. Studentul François Mitterrand sosește din Charente la Paris. La puțină vreme după aceea face parte din mișcarea de tineret Crucea-de-foc, condusă de colonelul La Roche și aparținind dreptei naționale. Mitterrand nu este militant, are alte preocupări, iar când i se oferă să scrie în revista mișcării, alege pagina literară. O fotografie devenită deja celebră îl regăsește în 1935 într-o manifestație studentescă, sub o lozincă pe care scrie „Jos metecii“. Nu este antisemit și orice aluzie în acest sens îl irită. În 1938 se îndrăgostește de Catherine Langeais, căreia îi va scrie între 1938 și 1941 nu mai puțin de 2.400 de scrisori furtive de dragoste. „Șper că după moartea mea aceste scrisori să alcătuiască un extraordinar roman de dragoste“, i-a mărturisit lui Péan destinatarul lor.

În 1939, Mitterrand își face serviciul militar, ca sergent. Aici descoperă un univers radical diferit de cel al burgheziei provinciale și naționaliste din care

CITITORII DIN STRĂINĂTATE se pot abona la revista „22“ depunând costul abonamentului în conturile noastre deschise la Banca Comercială Ion Tiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12 (pentru dolari în contul 4020253230, pentru mărci în contul 4020253231, pentru franci francezi în contul 4020253235, pentru lire italiene în contul 4020253234) sau (pentru orice fel de valută) trimițând un cec (money order) pe adresa: Revista „22“, Calea Victoriei 120, cod 70479, sector 1, București, România. Costul abonamentelor pentru cititori din străinătate:

	1 an	6 luni	3 luni
– zona europeană:	80 \$	40 \$	20 \$
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
– SUA, Japonia, Australia:	100 \$	50 \$	25 \$

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista „22“ anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

Redactor-șef: GABRIELA ADAMEȘTEANU; Redactori-șefi adjuncți: RODICA PALADE (societate, cultură); ANDREI CORNEA, GABRIEL ANDREESCU (politic, filosofie, știință); Director artistic: DAN FERJOSCHI; Secretar tehnic de redacție: ALEXANDRU CIRIP; Rubrici permanente: TIA ȘERBĂNESCU, N.C. MUNTEANU, HORĂȚIU PEPINE (politic), ILIE ȘERBĂNESCU (economic), CEZAR BALTAG (istoria religioasă), H.-R. PATAPIEVICI (eseu), ERWIN KESSLER (plastică); Redacție: OANA ARMEANU (societate), RALUCA STROB-BRUMARIU (politic), MARIAN CHIRIAC (reporter special); Correspondenți interni: IOAN MUSLEA (Cluj), DANIEL VIGHI (Timisoara); Correspondenți externi: WILLIAM TOTOK (Berlin), ADRIAN NICULESCU (Milano), SORIN ALEXANDRESCU (Amsterdam), ION MIRON DAMIAN (Paris); Difuzare: MIPCEA IONESCU (serviciu), MIHNEA CHIUȚA, IOAN CONDOR, VLAD VIERU; Gestione: CORNELIA NICULAIE. Tehnoredacție computerizată: ADRIAN BALTAG; Corectură: RADU DOBANDA; Procesoare text: FLORIAN TOROPOC.

Tipărit la FED

Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08.

Mitterrand – „Non, je ne regrette rien“

Cu doar câteva luni înainte de sfîrșitul celei mai lungi domnii din istoria Franței, președintele Mitterrand se aștepta la tot ce poate fi mai rău. Fără să-și facă iluzii, prevăzuse totul: și înmulțirea trădătorilor, și dezițanțurile de ură. Cum să depășească bătrînețea, boala și timpul, pentru a se retrage cu demnitate? Iată-l deci pe François Mitterrand în seara zilei de 12 septembrie în fața tribunalului de opinie. Slăbit, marcat de cancerul avansat, el se explică timp de o oră și jumătate în fața națiunii. Și este convingător. Un sondaj de opinie publicat la câteva zile după discursul președintelui arată că trei sferturi dintre suporterii lui Mitterrand l-ar fi votat chiar dacă ar fi știut despre prietenia lui cu Bousquet, fost șef al poliției în timpul regimului colaboraționist de la Vichy. Președintele este însă acuzat că ar fi intervenit pentru a opri judecarea prietenului său, invocând „rațiuni vizind unitatea națională“. Pierre Arpaillange, ministru de Justiție între 1988 și 1990, a ordonat totuși ca Bousquet să fie adus în fața instanței. După doar 12 zile, el a fost înlocuit în funcție de Henri Nallet, care a cerut procurorului din cazul Bousquet să-și decline competența în materie de crime împotriva umanității.

provenea. Începe să-și facă prieteni de stînga. Urmează războiul și prizonieratul, apoi evadarea. Nutritiv convingerea că maresalul Pétain și generalul De Gaulle servesc amîndoi patria, tinărul ajunge la Vichy, unde se adresează unor prieteni de familie, militari, care îi găsesc un post de funcționar la serviciul de documentare al Legionii combatanților și voluntarilor Revoluției naționale.

Este nerăbdător să recupereze anii pierduți, este pasionat de politică și, cu ardoreea celor 26 de ani, vrea să participe la reconstrucția Franței. Pleacă de la Legionă nu din pricina mustărilor de conștiință, ci pentru că se simte inutil. Lucrează apoi la Comisaritul pentru reabilitarea prizonierilor, însărcinat cu propaganda în sudul țării și cu relațiile cu presa. Din mai 1942, participă la acțiuni clandestine pentru susținerea celor evadați. Intră în contact cu oameni din Rezistență. Procură acte false pentru evadați, dar are acordul unei părți din entourageul maresalului. Pe 15 octombrie 1942 se întâlnește cu Pétain, care rămîne pentru el o figură incertabilă. Progresiv însă, evoluază spre stînga. Toată echipa sa demisionează de la Comisaritul, Mitterrand urmînd să se angajeze din ce în ce mai mult în lupta de rezistență. Devine „Jupătătorul Morland“, ceea ce nu îl determină să rupă legăturile cu unii membri ai cabinetului Pétain. Decide să plece la Londra pentru a-i prezenta mișcarea sa de rezistență. „Prisonniers“, lui De Gaulle. Această călătorie la Londra și apoi la Alger este un moment esențial în existența sa. El pune pe toată lumea în fața faptului implinit și se impune rapid ca șef al rezistenței prizonierilor. Nu se aștepta totuși că în 1943 să primească de la Pétain o decorație, dovadă că nu a rupt legăturile cu trecutul maresalist.

De fapt, în aceste relații care se datorează în mare parte întâmplării, Mitterrand nu își pune niciodată probleme morale și existențiale. El este și va fi foarte fidel. Îl cunoaște, de exemplu, pe François Métérier, adevăratul autor al atentatului din strada Presbourg, și chiar îl simpatizează pe acest aventurier. Și cu toate că nu îl împărtășește ideile, îl va ajuta. Ca ministru al Justiției, va participa la înmormîntarea lui Métérier, fără să-i pese că va fi criticat.

„Un om de o finută excepțională“

Despre René Bousquet, șeful poliției din Vichy și colaborator al Gestapo-ului în acțiunea de deportare a evreilor, Mitterrand vorbește în termeni următori: „Nu era un adept fanatic al Vichy-ului, așa cum a fost prezentat. Era un om de o finută excepțională. Mi s-a părut simpatic, direct, aproape brutal. Îl întâlneam cu plăcere. Nu avea nimic din ceea ce s-a spus mai târziu despre el. A suscitât în mine un adevărat cult al prieteniei“.

Din 1988, de la re alegerea lui Mitterrand, istoricii și ziaristii se tot întreabă care este adevărata natură a relațiilor dintre Bousquet și președintele Republicii. Ele pot fi bazate pe faptul că amîndoi vin din același univers – Franța lui Pétain, pe care nu au renegat-o niciodată. Președintele a încetat să-l vadă pe Bousquet în 1986, deși despre această relație de neînțele existau zvonuri încă din 1978.

Pe 2 iulie 1942, secretarul general al poliției, René Bousquet, se întâlnește cu cele mai înalte autorități germane din domeniul securității. Subiectul era trimiterea în Germania a 10.000 de evrei din zona liberă și 20.000 din zona ocupată. Pe 16 și 17 iulie sînt operate 12.884 de arestări. Reprezentanții poliției franceze au insistat, conform opțiunilor guvernamentale, să fie deportați și copiii. Pe 19 iulie pleacă spre Auschwitz primul tren cu deportați.

Judecat de Înalta Curte în 1949, Bousquet rostește o frază cutremurătoare: „Nu regret nimic. Dacă ar fi să o iau de la capăt, aș proceda exact la fel“. După câteva luni, devine consilier tehnic la Banca Indochinei. Avansează rapid și devine un bancher reputat. În 1976, în urma unui interviu cu Darquier de Pellepoix, comisarul cu probleme evreiești de la Vichy, cariera lui strălucită se curmă brusc. Implicarea sa în pogromul de la Veld'Hiv distruge imaginea ireproșabilă pe care și-o fabricase. Este silit să demisioneze și dispăre din „Who's Who“.

Socialiștii în agonie

Dezvăluirile din „Tinerete franceză“ au pus pe foc Partidul Socialist condus de Henri Emmanuelli, care moștenește dezbaterile asupra „naturii mitterrandianului“. Partidul este prea subminat de neînțelegerile personale ale liderilor pentru a rezista la o clarificare. Mitterrandismul seamănă acum mai mult cu o tehnică a puterii, o manieră de a crea în societatea franceză rețele mai presus de orice ideologie.

Și, de fapt, discursul lui Mitterrand se adresa în primul rînd stîngii franceze, în rîndul căreia cartea lui Péan a acționat ca un acid care roade ultimele certitudini. Orice militant de stînga își pune acum întrebarea dacă vreme de treizeci de ani nu și-a dat votul, și deseori încrederea, unui om care nu crede în nimic. Unui om care a trecut de la dreapta la stînga doar pentru că aceasta era singura cale spre putere. În esență, pledoaria lui Mitterrand a încercat să ceară judecarea faptelor, nu a presupunerilor sale atitudinale. Timp de trei decenii, politicianul Mitterrand a luptat pentru stînga. S-a opus lui De Gaulle, a unificat mișcarea de stînga, a abolit pedepșea cu moartea, a introdus reforme sociale, a dat libertate audiovizualului, și cite altele. Analizii se întreabă acum dacă, jucînd mereu un rol, președintele nu a ajuns să se confunde cu el.

Traducere și adaptare de Domnica Macri

René Bousquet, șeful poliției din Vichy, a colaborat cu Gestapo-ul

SINDICAT e st

RESURECȚIA SINDICATELOR ÎN EUROPA DE EST

Diferențele specifice ale situațiilor din fiecare țară est-europeană, departe de a se stinge, s-au manifestat în ultimii patru ani încă mai pregnant decât înainte. Dincolo de caracteristicile locale, există însă numeroase elemente comune. Astfel de elemente nu construiesc un model comun, însă permit o analiză unitară, care operează cu același set de concepte, de termeni și, în ultima instanță, de valori.

În cadrul programului „Privatization Project”, desfășurat sub auspiciile Universității Central-Europene, a fost inițiat un nou ciclu de studii tematice privind situația din Belarus, Bulgaria, Republica Cehă, Estonia, Letonia, Lituania, Macedonia, Polonia, România, Rusia, Ucraina și Ungaria. Pornind de la premisa interdependenței între domeniile politice și economice, instituțiile specifice democrației și economiei de piață vor fi urmărite, pe rând, în câte un raport trimestrial. O atenție specială este acordată raporturilor între stat și celelalte componente ale sistemului economic și social, respectiv evoluției recente a acestor raporturi de la determinismul rigid, specific regimurilor comuniste, către echilibrul delicat, aproape biologic, al democrațiilor în care presalează societatea civilă și libertatea individuală.

Colectivul de autori este condus de specialiști bine cunoscuți pentru contribuțiile lor la analiza reformelor economice din Europa răsăriteană: Roman Frydman, doctor în economie al Universității Columbia și profesor de științe economice la Universitatea New York și Andrej Rapaczynski, profesor de științe juridice la Universitatea Columbia. Coordonatorul întregii serii de rapoarte este Kenneth Murphy, care s-a consacrat ca redactor de specialitate în „The Economist”.

Prestigiul și tinuta editorială ale revistei „22” i-au determinat pe autori să aprecieze ca astfel de materiale vor fi primite cu interes de către cititorii revistei. Ca parte a unei rețele în care vor fi cuprinse cele mai importante publicații de profil din toate țările acoperite de aceste studii, „22” va găzdui întreaga serie de rapoarte trimestriale, alături de contribuții și comentarii pe marginea lor venite din partea unor personalități precum Milton Friedman, Raymond Barre, Henry Kissinger. Între instituții, primele suptse analizei sînt sindicatelor vor urma rapoarte asupra băncilor centrale, a sistemelor de asistență socială, a complexului militar-industrial din fiecare țară și așa mai departe. Cititorul român nu va afla noutăți spectaculoase despre situația din România – de multe ori cunoaște mai multe detalii și nuante decât s-ar putea găsi în forma finală a unui astfel de studiu regional; în schimb, i se vor oferi perspectiva a ceea ce s-a petrecut și se petrece în jur, ca și informații asupra unor experiențe occidentale în situații relativ similare. Surprizele sînt deseori mari.

Prognosticele sînt indispensabile nu numai pentru planificarea eficientă a acțiunii, dar chiar pentru implicarea referențialului în care omul se poate manifesta cu ființa orientată psihologic. Există un drum care, pornind de la adevărurile faptelor sau accidentului, conduce la înțelegerea fenomenului, abia acesta permitând prognozele așteptate. Seria de rapoarte deschisă de „Resurrecția sindicatelor” dorește să înlesnească un astfel de drum.

LIVIU GAITA

Sindicatelor trec prin vremuri grele. Recesiunea economică modifică întotdeauna balanța puterii între patronat și sindicate, fapt confirmat atât în economiile de piață avansate, cât și în economiile de curând liberalizate ale Europei răsăritene. De la statele baltice pînă la Marea Neagră, salariații de rînd sînt mai interesați astăzi de o slujbă avantajoasă decît de perfecționarea schemelor de salarizare. Chiar dacă statisticile sînt puține și nesigure, este certă tendința tranzițiilor din Polonia, Estonia, Republica Cehă și alte țări din zonă de a părăsi voluntar sectorul de stat, puternic sindicalizat, pentru angajamente mai bine plătite în sectorul privat, aflat în plină creștere, dar slab sindicalizat. Ca urmare, sindicatele sînt forțate să se retragă pe mulle fronturi.

Astăzi, situații și atitudini care fuseseră consacrate de practica îndelungată sînt reconsiderate. Sindicaliștii își exprimă deseori nelăcrederea în eficacitatea organizațiilor sindicale, părăsindu-le cu totul. Conform estimărilor Organizației Internaționale a Muncii, sindicalizarea forței de muncă a scăzut, în medie, cu cel puțin o treime, pretinzându-se în Europa de Est. Ca urmare, sindicatele nu mai pot asigura în mod efectiv:

- creșterea sau măcar protejarea veniturilor reale, ca și asigurarea locurilor de muncă pentru membrii lor;
- întărirea și protejarea independenței complete a organizațiilor lor;
- influențarea politicii guvernamentale în sens favorabil sindicatelor înseși, dar și economiei în general.

Declinul prestigiului sindicatelor a intervenit la scurt timp după ce înregistraseră victorii notabile în lupta pentru dezintegrarea sistemului comunist. De la Solidaritatea din Polonia sau Podkrepa din Bulgaria pînă la comitetele de grevă improvizate din Rusia, Belarus și Ucraina, sindicatele au fost în prima linie a frontului schimbării. Liderii de sindicat considerau de la sine înțeles un rol de frunte pentru ei înșiși la reformele ce aveau să vină. Astfel de speranțe au fost spulberate pretinzându-se. Dezamăgirea are accentele cele mai severe în Polonia, unde membrii Solidarității percep reformele inițiate de un guvern format chiar din reprezentanți ai Solidarității drept o adevărată trădare. Două federații sindicale, aflate acum în conflict perpetuu, se reclamă, fiecare, de la tradiția Solidarității. Amindouă grupările sînt inamici declarați ai foștilor lideri politici ai Solidarității. Ironie a soartei, sindicaliștii ordinăre membri ai Solidarității se regăsesc tot mai des aliați la nivel local cu foștii lor oponenți din sindicatele de stat, de care se separaseră la începuturi.

Oricît de accentuat ar fi astăzi declinul sindicatelor, e puțin probabil ca subiectul să fie înclis curînd. Sindicatele au cunoscut, în socialism, o amplexare considerabilă și au oferit membrilor lor o gamă importantă de servicii și înlesniri materiale. În consecință, va fi dificilă anihilarea influenței lor, cu toată atitudinea potrivnică sau de simplă ignorare pe care încearcă să le-o opună guvernării actuali. Mai mult, funcțiile exercitate în vechiul sistem au distorsionat într-adevăr noțiunea de sindicat, încît mulți reformatori pur și simplu nu reușesc să înțeleagă rolul sindicatelor într-o economie modernă. În regimul comunist, sindicatele contribuiau foarte puțin la orientarea atitudinii salariaților față de patronat. În loc să se constituie în autentice asociații de salariați, sindicatele comuniste semănau mai curînd cu niște anexe ale serviciilor de personal, fiind, deci, controlate de conducerea întreprinderilor. Deseori, sindicatele erau agenți intermediari pentru acordarea pensiilor și gratuităților medica-

Către un contract social?

le. Astfel de legături între sindicate și schemele de protecție socială fac dificilă restructurarea industriilor și sindicatele controlate de stat, deoarece liderii sindicali sînt cel puțin ezitanți în a-și defini și asuma noile roluri. Primăvara lui 1994 a adus primele valuri de proteste sindicale la nivel național în statele baltice și în Republica Cehă. Revendicările? Nu creșterea salariilor și nici îmbunătățirea condițiilor de muncă: sindicalismul nu iese masiv pe străzi pentru a cere menținerea schemelor de avantajose de pensionare, așa cum fuseseră introduse de către defunctele regimuri comuniste.

Prin urmare, sindicatele trebuie să-și reevalueze poziția în societate. Rolul sindicatelor în politică rămîne o problemă deschisă. Ar trebui ele luate în afara jocului politic, păstrînd autoritate numai în negocierile directe cu patronatul? Salariile, timpul și condițiile de lucru trebuie determinate prin negocieri colective sau prin reglementări legale? Aceste întrebări au implicații și mai ample: poate fi atins obiectivul transformării sistemului social fără o reexaminare profundă a rolului sindicatelor, alături de instituții cît și ca (factori în câmpul economic)?

Răspunsurile la aceste întrebări sînt cruciale, deoarece activitatea sindicatelor are un impact direct asupra investițiilor, a șomajului, a distribuției resurselor economice. Puterea sindicală concentrată tînde fie să promoveze decizii politice și sociale populiste, fie să concureze sindicatele inofensive, paralizate de preocuparea pentru interesele generale, la nivel de stat. Ambele variante distorționează piața muncii prin restrîngerea ofertei sau prin determinarea artificială a costurilor salariale. Urmărind inclusiv situația din țări puternic sindicale, precum Austria și țările scandinave, rezultă că economiile industriale moderne depend, alături de aspectele economice cît și în cele politice, de o *difuzie a puterii sindicale*, care permite majorității industriilor să acționeze cu o anumită independență în concilierea costurilor de muncă cu celelalte costuri de producție.

Dar astfel de interpretări economice ale sindicatelor nu explică în întregime motivațiile interioare și *pattern*-urile emoționale adînc implantate în inima mișcărilor sindicale de pretutindeni. Orice sindicat, chiar dintre cele aflate sub controlul guvernului, poate ajunge să-și convingă membrii că a reușit să obțină pentru ei avantaje altele inexistente. În vremuri revoluționare, sindicatele apar drept apărături împotriva nevoilor și umilintelor. Ca urmare, în cazul sindicalismului confrunțat cu schimbări impuse în statutul sau structura sindicalului, primul impuls este, de obicei, acela de a se opune. Într-o anumită măsură, aceasta explică revigorarea sindicatelor din vechea structură, controlată de stat, în Polonia și Bulgaria. Aceste sindicate conservatoare au atipizat ca o contragreutate față de guvernele susținute de sindicatele zise independente, guverne a căror politică a dezvoltat accentuate ostile interesele imediate ale angajaților.

În orice caz, vechile dezbateri privind natura și rolul sindicatelor, unele de multă vreme închise în Occident, sînt astăzi relansate. Cel mai acut subiect este cel al relațiilor dintre sindicate și guvern. Este acceptat, în general, faptul că președintele Ion Iliescu a încercat să folosească unele sindicate pentru exercitarea unei rezistențe concentrate față de opoziția politică din România. Premierul ceh Václav Klaus a atras sindicatele într-o nouă colaborare cu guvernul, în cadrul căreia posibila lor rezistență la privatizare sau inflație va fi, în cea mai mare parte, anihilată. În ambele cazuri, sindicatele se evidențiază drept instituții importante, care pot fi folosite pentru a înfrîna sau favoriza transformările economice.

Aceste frământări sînt, de fapt, simptome ale unui fenomen mai amplu: slaba dezvoltare în regiune a unor instituții influente și, în același timp, independente față de stat. Relațiile dintre instituții născute (precum sindicatele independente) și stat sînt deseori imprevizibile. Sindicatele s-au consacrat în Occident drept canale de circulație a informației și de exercitare a presiunii, alături de salariați și manageri cît și între salariați și guvern. În mod similar, rolul pe care și-l vor asuma, sau care le va fi înghidit să și-l asume, în Europa răsăriteană va fi un element de maximă importanță pentru procesul de reformă economică.

Prin negocierile colective a drepturilor asociate ofertei de muncă, sindicatele s-ar putea să ajute la stabilirea unor contracte sociale ferme, alături de necesare în Europa de Est. Un contract este o înțelegere obținută voluntar, *quid pro quo*. Ca urmare, este previzibilă respectarea sau cel puțin angajarea responsabilității pentru respectarea sau nerespectarea lor. Fîind un angajament voluntar, contractul se bazează pe consensul părților contractante. Premisa este nu numai că fiecare dintre părți a acceptat ceea ce cealaltă parte a propus, dar și că, în conformitate cu înțelesul original al cuvîntului, ambele părți au atins consensul, adică au analizat, precept și judecat problema împreună, la fel. Forma contractuală a înțelegerii va fi, se presupune, suficient de precisă pentru a minimiza sau anula dispute generate de neînțelegeri sau revendicări ambiguoase. Contractul va defini ceea ce părțile așteaptă una de la cealaltă. Va specifica drepturile și obligațiile, alături pentru salariații de rînd cît și pentru patroni sau manageri. În sușii procesul negocierii colective face relațiile în industrie regulate și regularizate, generînd de asemenea criterii pentru tranșarea eventualelor dispute.

Acestea sînt caracteristicile esențiale ale unui sistem constituțional de piață liberă. Piața liberă poate învinge numai cînd fiecare persoană este „legată” prin contracte cu autoritate legală. În afaceri, sau în oricare altă întreprindere, oamenii pot coopera numai atunci cînd acționează conform cu ceea ce au promis. Chiar și cei care nu sînt părți în înțelegerea stabilită pot conta pe comportarea previzibilă a celor care au încheiat contractul, iar cei care au încheiat contractul pot beneficia, la rîndul lor, dintr-o astfel de atitudine a celorlalți. Realizarea unei înțelegerii bazate pe consens este o cale de generare a ceea ce economiștii numesc „efecte ale reputației”. Dacă termenii acordului sînt suficient de expliciți, abaterile pot fi reperate și corectate. Aceste efecte au o semnificație fundamentală pentru grupări precum sindicatele sau oamenii de afaceri care se angajează în numeroase tranșacții sau alte grupări sau persoane; ceilalți au garanții asupra unui anumit tip de comportament.

Fără acorduri ferme nu poate exista o piață liberă a muncii sau de orice alt tip; alternativa la această libertate limitată este a fi la discreția celor care acționează arbitrar; a nu și ce și se poate face de către ceilalți; a nu avea dreptul de a invoca responsabilitatea și a nu avea mijloace eficiente de a ridica obiecții. Despotismul și anarhia înving pe piațele în care contractele nu există sau nu sînt respectate. Ambele situații sînt caracterizate prin absența legii și prin arbitrar. Despotismul poate fi definit ca anarhia conducătorilor fără de lege, iar anarhia ca despotismul mulțimilor fără de lege.

Față de începuturile lor anarhice din timpul revoluției industriale, sindicatele occidentale nu și-au abandonat rolul de parapet împotriva opresiunii, dar au devenit, în același timp, parteneri sofisticati în negocierile unor contracte referitoare la o varietate

de probleme, alături la nivelul companiilor cît și la cel al politicii naționale. Sindicatele libere și independente joacă un rol cu adevărat important într-o democrație funcțională: ele canalizează spre arena politică revendicările salariaților și îi angajează pe aceștia într-un dialog constructiv cu patronatul, într-o manieră previzibilă, de civilitate. Un cadru instituțional - fie impus de lege, fie rezultat dintr-un sistem de dialoguri informale - echilibrează puterile sindicatelor și patronatului și constue, în ultima instanță, la stabilitate și la un mediu propice pentru creșterea economică.

Evident că existența sindicatelor în Europa răsăriteană poate face mai dificilă alături de privatizarea cît și elaborarea politicii economice. Existența mai multor identități afirmate, a mai multor obligații, a mai multor actori pe scenă - toate acestea sugerează o politică mai tumultuoasă. Marxismul a încercat sublimarea sindicatelor în numele politicii de clasă. Dacă noile sindicate își propun să devină actori viabili în recrearea economiilor lor naționale, vor trebui să înceapă prin a renunța la acel proiect.

Divorț? Care divorț?

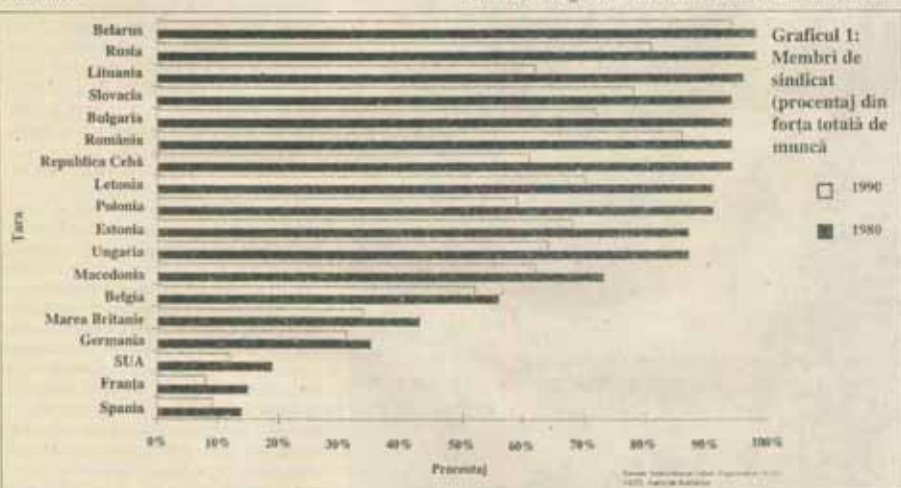
Toate guvernele influențează structura, scopul și activitățile sindicatelor, în mod deschis sau disimulat, direct sau indirect. Pe de o parte, cei care pormesc de la premisa că supravegherea înseamnă putere consideră că sindicatele trebuie să fie dirijate de stat, deoarece ele pot acționa asupra unor pilgrîși majore de control al economiei. De cealaltă parte se află cei care, pornind de la premisa că puterea corupe, consideră că statul trebuie să nu sînt niciodată vreun control asupra aspectelor importante ale economiei, deoarece statul este coruptibil în mod nelimitat și ireprezibil. Între aceste extreme se află majoritatea democrațiilor occidentale și a țărilor est-europene. Toate acestea cred în noțiunea mîerată de economie mixtă, în care însă nu este clar ce fel de ingredient sînt sindicatele și cum pot fi ele măsurate și analizate.

În materialul de față ne propunem să descriem aceste „amalgamuri”, așa cum evoluează ele în Europa răsăriteană, ca și efectul pe care legăturile remanente cu statul îl au asupra reformelor economice generale și asupra dezvoltării (și a distorsionării) structurilor sindicale. Un avertisment: nu este valabilă o asocierie directă cu variațiile spectrului politic ce la stînga la dreapta. De pildă, controlul statului este foarte redus în, alfel, înfrînta Lituaniei, în timp ce steagul statului al pieței libere din Cehia a umbrit majoritatea activităților sindicale prietn-o supraveghere strictă din partea statului.

Tipologia legăturilor dintre sindicate și guvern în țările est-europene cuprinde două clase importante. Primul model, specific conținutului european, este cel al structurilor corporatiste miriapodice, care urmăresc realizarea armoniei sociale și industriale. Există o suprastructură a legilor care guvernează sindicalismul, dar lipsesc supravegherea detaliată a activităților sindicale. Accentul este pus pe legăturile dintre sindicate, guvern și patronat, legături care își propun concilierea intereselor tuturor printr-un compromis la nivel central. Industriași cedează guvernului și angajaților un rol în luarea deciziilor, în schimb unei atitudini cooperante în rezolvarea unor probleme economice. De la guvern se așteaptă reducerea riscurilor asumate de ceilalți doi parteneri, prin monitorizarea deciziilor referitoare la investiții și la ocuparea forței de muncă. Relațiile se consolidează pe termen lung între cei trei actori, sindicatele fiind centralizate pentru a putea negocia cu partenerii lor la nivel național.

Al doilea tip de sindicalism este bazat pe modelul anglo-american. Acesta distanțează sindicatele de politică prin orientarea activității sindicale către problemele locale. Acest obiectiv este promovat printr-un cadru legal care definește modul de organizare și de activitate a sindicatelor, precum și modul în care patronii le pot înfrîna. Acceptarea sindicatelor de către patronat, ca și angajarea patronatului în mediere și arbitraj sînt guvernate de norme stabilite prin lege și nu prin negocieri directe. Legea interzice sprijinirea unor sindicate zise „galbene” („yellow dog”), fantome ale patronilor.

Ce poate fi tentant pentru liderii sindicali în decur de aceste două sisteme? Pentru sindicate, avantajul care decurge din aplicarea celui de-al doilea model este ușor de vădit: este asigurat un control prin transparentă al activității patronatului și guvernului. Acest fapt limitează propriul libertăți, sindicatele obțin un cadru de funcționare în care activitatea lor este recunoscută și protejată. Dar dorința de a restaura legături cu statul este mai greu de ocupat în țări care tocmai au ieșit de sub opresiunea statului totalitar. Modelul unitar corporatist este favorizat și de faptul că liderii sindicali se tem de haos și de tulburări cel puțin în aceeași măsură ca patronatul și ministerul. Acești lideri înclină către o implicare directă și permanentă în stabilirea la nivel național a salariilor și a politicii economice, în vederea protejării membrilor de sindicat pe care îi reprezintă. În Estonia, președintele băncii centrale, care a adoptat o politică antiinflaționis-

tă dură, Sigm Kallas, fusese anterior conducătorul Asociației Centrale a Sindicatelor Estoniene, iar acest fapt nu a scăpat neobservat sindicaliștilor de rând. Membrii de sindicat împărtășeau neliniștea că, dacă tranziția către o economie de piață este lăsată sub controlul „altora”, șomajul, mizeria, o adlocire a privatizării asociate tranziției vor fi de nestăvilit. La o conferință a băncilor centrale ținută la Chicago, când a fost întrebat de ce a promovat o politică monetară care a însemnat, în fapt, eliminarea subvențiilor acordate industriei și, astfel, pierderea locului de muncă pentru un mare număr de sindicaliști, Kallas a răspuns clar: „Sigur că locurile de muncă reale pot fi găsite în economia de piață autentică. Munca trebuie să răspundă cererii. Politica noastră protejează locurile de muncă autentice existente și creează condiții pentru ca altele noi să apară”. Iată cum o știință funcțională între stat, patronul și sindicate poate apărea drept o înțelegere între oamenii practici care se angajează împreună în confruntarea cu haosul post-revoluționar.

În unele țări, aceste modele diferite coexistă sau fuzionează. În orice caz, caracteristicile fiecărui model constituie indicatorii eficienței și dezvoltărilor posibile în economiile diverselor țări.

În umbra Germaniei

În aparență, sindicatele din Republica Cehă – cu și alte aspecte ale transformărilor din această țară – par a fi modele pentru restul Europei de Est. O adevărată explozie de alegere sindicale a propulsat omenii noi în fruntea marilor sindicate. Cele 17 federații din perioada comunistă s-au divizat în 50 de sindicate de raion; 80% dintre lideri și-au pierdut funcțiile din sindicat. Eliberarea din strânsărea controlului de stat, unele sindicate cehe au devenit cu adevărat abile în negocierea cu patronatul. Nivelul de modernizare al sindicatelor din Cehia este într-adevăr remarcabil. Dar ele sînt încă departe de starea de activi independenți.

Problema e una structurală: sistemul tripartit (negociere patronat-sindicate la nivel național, mediate de guvern) restabilește dreptul birocrației de a influența înțelegerea salariale și, deci, alocarea forței de muncă. Acest sistem s-ar putea să împiedice aranjamente confortabile între directori și șefi sindicali cu state vochi, dar în același timp amenință să sufocă independența și inițiativa pe care ar trebui să le încurajeze. Salariile și practicile legate de angajări sînt, teoretic, negociate la nivel național și apoi lăgățate. În acest fel, acordurile tripartite elimină pericolul ca nivelul salariilor să nu se stabilizeze, pe o piață liberă aflată în expansiune.

Este oarecum surprinzător că autoritățile reformiste cehe au considerat necesar să atragă sindicatele în negocierea la nivel național. Sindicatele din Cehia nu au antecedente recente de acțiune militantă. Spre deosebire de Polonia și Bulgaria, unde sindicatele s-au aflat pe baricade în 1989, sindicatele cehe au stat deoparte, cu excepția unor iufinări publice rudimentare cu oficialii comunisti. După 1989 a dominat pacea sindicală. Scăderea Produsului Intern Brut (PIB) și a producției industriale nu a provocat o creștere a șomajului – un truc dibaci care aparent sfidează legile economiei keynesiene și neoclasice. Continuarea supraînchegării schemelor de personal din întreprinderile de stat, retragerile voluntare de pe piața de muncă, creșterea rapidă în domeniul serviciilor private – toate acestea nu contribuie la limitarea lungimii corilor la oficiile de șomaj din Cehia. Două subiecte de agitare controversate între economiști, scăderea relativă a salariilor reale a fost, în orice caz, confirmată de M. Cikánek („Ekonom”, 9/1994), mai puțin de jumătate din cea manifestată în orice țară dintr-un grup de țări.

Aterizarea lină care a urmat implementării programului de reformă economică i-a permis premierului Václav Klaus să stăie punctele dure ale pieței de muncă în mod gradual. Deoarece lupta împotriva inflației, respectiv limitarea creșterii salariilor, era prioritatea zero, guvernul a stabilit o structură corporatistă, care ar fi trebuit, teoretic, să asigure pacea socială, prin oferta ființelor sindicalelor de a avea dreptul să și spuna cuvîntul în stabilirea politicii economice și a strategiei de investiții la nivel național. În spatele acestui program stătea convingerea că limitarea creșterii salariale poate fi cel mai ușor obținută prin sindicate mari, centralizate, care nu sînt împinse de lupta pentru noi membri spre revendicări salariale exagerate. Jeffrey Sachs și Michael Bruno, în studiul „The Economics of Worldwide Stagnation”, au avansat teza că „o reală moderare a salariilor” poate fi asigurată numai prin structuri sindicale corporatiste, care sînt „cheia obținutiei unor cote scăzute ale pentru șomaj și în profunzime inflație”.

Acordurile tripartite propulsează stăutul în profunzimea deciziilor de afaceri: clii oamenii vor fi angajați și cu ce salarii. Primul consiliu tripartit, din 1990, a fost format pentru „a evita înstrăinarea socială și a crea consensul social”. Unele dintre sarcinile asumate inițial – concilierea sindicatelelor cu privatizarea, de exemplu – sînt astăzi depășite. Alte obiective, precum contribuția tripartitismului la obținerea unei limitări a creșterii salariale pe termen lung, rămîn insuflătoare definite. Rolul consiliului tri-

Rapoarte privind Privatizarea întocmite de Universitatea Central-Europeană (CEU)

partit nu este doar consultativ; el are înputerniciri pentru a urmări dacă deciziile sale sînt urmate de fapte la nivel executiv. Pentru unii dintre criticii consiliului, aceste puteri sînt punitive. Alții cred că sînt folosite în mod neinspirat. Cu toate acestea, unii dintre cei 21 de membri ai consiliului (cîte o treime din partea sindicatelor, patronatului și, respectiv, a ministerelor) acuză instituția de impotență.

Persistă, de fapt, neînțelegerile asupra obiectivelor acestui consiliu. De la apariția sa, funcțiile tripartitismului n-au fost făcute niciodată explicite prin lege. Gîndit inițial ca un for de discuții și consultări, consiliul seamănă astăzi mai mult cu un minister fără portofoliu – primind descoperi asigurări referitor la importanța sa, dar nesigur în practică în privința propriilor sarcini. Consiliul are trei funcțiuni (angrenarea sindicatelor în rețeaua privatizării, consolidarea limitării creșterii salariale, eliminarea subvențiilor către industrie), insuficient precizate însă. O parte dintre acestea au fost abandonate de alte ministere, în alte responsabilități fiind încă împărțite, într-o manieră destul de incomfortabilă. În terminologie departamentală, consiliul este un arbitru, un statistician oficial și un polițist. Fiecare dintre roluri promovează intervenția statului în economie.

Dacă e să judecăm după publicitatea făcută, primele acorduri tripartite au stabilit consensul național. Aparențele înșelăzătoare însă. Nivelurile salariale agreeate nu erau aspirative, ci obiective de îndeplinit. Între ele, de pildă:

- un salariu mijm lunar de 2.000 de coroane;
- inițierea unui sistem de indexări care asigură o creștere de salarii cu 1% pentru fiecare procent din rata inflației peste nivelul de 5%;

- guvernul se angajează să dedice 25% din buget proiectelor de investiții publice, sprijinirii întreprinderilor mici și recalificării forței de muncă;

- ajutorul de șomaj fixat la 65% din salariu pentru primele șase luni de șomaj și 60% din salariul net în următoarele 6 luni.

Astfel de cerințe sînt aparent blînde și nu ridică probleme din partea guvernului și patronatului. De fapt, a fost inițiat un sistem relativ dur, dificil de satisfăcut în coordonatele stabilite inițial. Acest lucru a devenit clar după eliminarea controlului preturilor, în ianuarie 1991. Inflația a urcat rapid la 58%; în consecință, salariul mijm ar fi trebuit să fie mărit cu 53%. Dar guvernul a menținut salariul mijm la nivelul inițial de 2.000 de coroane. De asemenea, guvernul a redus durata ajutorului de șomaj de la 12 luni la 10 luni, iar nivelul său a scăzut la 60% din ultimul salariu pentru primele 6 luni și 50% pentru rest. O dovadă de prudentă. Capacitatea sindicatelor de a mîni inflaționarea salariilor și de a conserva supraînchegarea cu personalul parea anihilată.

Istoria arată că există patru căi pentru a evita cu revendicările sindicale să copleșescă economia: 1. „Mînuirea” lor prin acțiuni politice care să le satisfacă doleanțele secundare; 2. Promovarea șomajului pentru a induce în sindicate spaimă, panică și, în final, disponibilitate pentru concesii (o variantă iluzorie, care deseori nu afectează sindicatele cele mai puternice, cu locuri de muncă neprecizitate); 3. Legiferarea limitării grevelor (ceea ce poate fi util, dar solicită din partea guvernului un efort pentru combaterea tulburărilor inerente); 4. Rezistență în fața presiunii sindicale prin concilierea directă a greviștilor sau, mai des, prin retragerea pe o poziție pasivă, de așteptare, ignorînd presiunea grevelor.

În aspectele de suprafață, premierul Klaus a rezistat. Prin închegarea promisiunilor făcute, cabinetul său a respins presiunile inflaționiste. E suficientă o privire aruncată asupra acordurilor tripartite din Ucraina pentru a vedea de ce o astfel de ruptură era

necesară. În aprilie 1993, primul-ministru Leonid Kucima și 12 lideri sindicali au căzut de acord asupra unui sistem care indexa salariile cu 1,2 sau chiar 3 procente peste rata inflației. Economia ucraineană a fost afectată negativ sub mai multe aspecte:

- Creșterile salariale nu au fost raportate la productivitate. Aceasta a reprezentat o slăbiciune catastrofală. Într-un moment în care economia ucraineană avea nevoie de un impuls puternic pentru a deveni competitivă.

- Mecanismul automat de ajustare a făcut ca membrii de sindicat să fie prea puțin conștienți de efectele inflației, deoarece a fost creată aparența că nimeni nu pierde.

- Schema de accentuare a protecției pentru cei mai slab plătiți conduce la diminuarea diferențierilor salariale și la slăbirea stimulentele materiale.

- Corolarul efectului de mai sus este că salariații cei mai defavorizați de indexare (respectiv cei mai bine plătiți) sînt cei mai activi militanți pentru a se asigura că au viteza cea mai mare de urcare pe scara de creștere a salariilor.

- Deoarece indexarea automată prevalează asupra oricăror ajustări negociate, liderii sindicali sînt stimulați să se angajeze în revendicări încă mai ireponsabile, în ariile de negociere rămase deschise.

- Piața de muncă este, practic, desființată, deoarece sectoarele slabe și întreprinderile aplică aceeași creștere salariale, indiferent de productivitate sau capacitate de plată.

- Prin toate acestea, guvernul perpetuează povara generală, amînînd soluția prin intermediul inflației.

Astfel de evitări ale realității sînt, de fapt, evitări ale responsabilității. Astfel că refuzul guvernului Klaus de a respecta angajamentele sale imprudente este o dovadă de înțelepciune. Dar ajustarea variantei inițiale de indexare inflaționară nu a dus la o mai mică rigiditate pe piața de muncă cehă, a plasat-o numai diferit. Salariile sînt controlate cît se poate de limitativ. Oficialii sînt înclinați să pună în practică autoritar acordurile tripartite, pînă acolo încît dătează unor întregi ramuri industriale limitarea creșterii salariale la o sumă fixă.

Într-o economie de piață sănătoasă, creșterea salariale depinde de profitabilitatea și productivitatea locale, deoarece numai astfel este evitată presiunea inflaționară. Totuși, în perioadele cu inflație ridicată, datele referitoare la profitabilitate sînt greu controlabile, iar guvernele se concentrează asupra controlului preturilor, acordînd mai mică atenție profiturilor. Însă problema critică este controlul exterior al salariilor. Acesta nu este un instrument inofensiv. Ceea ce poate fi redus, din rațiuni politice, poate fi la fel de bine mărit. Aici este principalul punct slab al sistemului sindical de tip corporatist: dintr-o problemă microeconomică, salariile capătă semnificație politică la nivel național, pînă la cîră chiar căderi sau instalări de guverne.

Pentru a stemi o astfel de perspectivă, în Cehia, acordurile tripartite din 1992 au omis anumite prevederi ferme. În locul lor au fost adoptate angajamente vagi: de a fi „făcieri activi” în promovarea ocupării forței de muncă, asigurarea protecției sociale pentru tineri și invalizi, minimizarea declinului PIB. Și totuși, un angajament a fost ferm: controlul tripartit al salariilor și actele legislative asociate.

Acordul tripartit din 1993 a fost asemănător. Au fost adăugate angajamente de principiu privind implementarea unor programe de recalificare și găsirea unor soluții în problema șomajului în creștere din unele zone defavorizate. Salariul mijm a crescut în 1992 a fost ajustat conform inflației. La o săptămîină după semnarea acordului din 1993, puternicul grup al salariaților din

metroul praguez a inițiat o acțiune amplă pentru a obține o creștere a salariului de 33%. Premierul Klaus a denunțat creșterile salariale, acordate totuși. Ceea ce guvernul a dat lucrătorilor de la metrou a fost luat de la alte sindicate mai slabe. Salariile au devenit o miză distribuită, cu sumă zero.

Limitele acordurilor tripartite

Multe țări din regiune au decis că cea mai bună cale pentru a minimiza efectul inflaționist al revendicărilor salariale susținute de sindicate este constituirea unor comisii similare cu consiliul tripartit din Cehia. Atât Letonia cât și Lituania și-au contractat negocierile tripartite pe un sistem de indexare care fixează creșterea salarială sub rata inflației. Slovacia a cooptat, de asemenea, un sistem tripartit de stabilire a indexării. În Rusia, sindicatele solicită ca un consiliu tripartit să stabilească indexări trimestriale și se pare că această propunere câștigă susținători și în parlament. În Polonia, negocierile la nivel central au fost tot timpul aproape o farsă, dar indexarea a fost insistent mediatizată de către guvernul cu înclinatii stângiste. Sistemul „o federație, un vot” utilizat în primele încercări de stabilire a unui consiliu tripartit în România oferea o pondere disproporționat de micșor federației, care era, de fapt, fantomă ale guvernului controlat de Iliescu. Imitația nu a durat, datorită respingerii aranjamentului de către marile confederații sindicale, dar guvernul promite de câteva ori reînființarea unei comisii tripartite de dialog social, având de această dată și organe de lucru la nivel de județe, acțiune care beneficiază și de finanțare din partea Uniunii Europene.

Ungaria este singura țară în care indexarea este pe cale de a fi abandonată. **Consiliul de Reconciliere a Intereselor (ET)**, versiunea maghiară a consiliului tripartit, a fost alcătuit în august 1990, după ce primele alegeri democratice au adus la putere Forumul Democratice, de orientare conservatoare. Spre deosebire de Cehia, Letonia sau Lituania, guvernul maghiar a fost foarte scrupulos în a nu implica discuțiile tripartite în stabilirea unei politici a veniturilor. A fost preferată stabilirea unor limite pentru costurile salariale și pentru alte costuri fixe în marile companii industriale, precum și lăsarea în responsabilitatea diverselor comisii de administrație a aspectelor referitoare la salariile direct plătite.

Se poate afirma că Ungaria încearcă să importe integral sistemul negocierilor salariale din Germania, acțiune sprijinită atât de patronat cât și de sindicate. Negocierile centralizate, în stil german, în care sindicate de rurmă puterice stabilesc cu asociațiile patronale corespunzătoare acorduri asupra salariilor și avantajelor materiale, cuplată cu comitete ale salariaților influente la nivel local, a funcționat bine timp de decenii (deși începe să se destrame, chiar în timp ce este exportat vecinilor estici). Forța sistemului este dată de stabilitatea socială și de evoluțiile salariale moderate. Acordurile la nivel național, prin care liderii sindicali devin conștienți de impactul creșterilor salariale asupra numărului de locuri de muncă, îndepărtează pericolul unor salturi inflaționiste, în care competiția revendicărilor sindicale din diverse sectoare devine devastatoare. Economistul Fritz Scharpf susține că orientarea corporatistă a sindicatelor germane le permite liderilor sindicali să acorde prioritate aspectelor macroeconomice ale revendicărilor sindicale, deoarece responsabilitatea lor este angajată față de sindicalisții din întreaga țară (sau rurmă) și nu numai față de cei dintr-o întreprindere. În cea mai mare parte a perioadei postbelice, acest consens coercitiv a adus Ger-

maniei un nivel al șomajului mai scăzut decât cel al majorității vecinilor săi.

Este paradoxal că sistemul german e adoptat în Europa răsăriteană chiar în momentul în care el este intens contestat în Germania. S-ar putea ca negocierile salariale la nivel național să fie ideale pentru o economie în creștere rapidă: pînă de curând, Germania, reconstruită de novo din ruinele celui de-al doilea război mondial, nu a cunoscut recesiunea. În astfel de condiții, sistemul negocierii salariale la nivel național poate stabili continua creșteri salariale moderate (și deci neinflaționiste), deoarece pot fi bazate pe creșterea economică. Dar atunci cînd prosperitatea economică încetează, sistemul negocierii salariale naționale se poticnește și el, deoarece rigiditățile sale nu permit corelarea creșterii salariale cu creșterea productivității. În perioade de recesiune economică, cazul actual al Europei de Est, cu industrii întregi pe cale de a fi închise sau restructurate, rigidul sistem german de negociere a salariilor la nivel național nu pare adecvat.

Pentru toate acestea, și pentru multe altele, tradiția acordurilor salariale cadru stabilite la nivel de rurmă (în locul libertății fiecărei companii de a negocia pe cont propriu) pare naivă chiar în Germania de azi. La fel pare a fi și practica autorizării unui singur sindicat dintr-o întreprindere de a reprezenta toți salariații, indiferent de profesie. Un motiv important este că în Germania, care rămîne foarte industrializată, serviciile predomină, totuși, judecînd după contribuția în PIB. Iar în servicii, majoritatea o reprezintă nesindicalizații (angajații cu program de lucru incomplet, „gulerele albe” și alții). Ca pretutindeni, „gulerele albe”, adică salariații care prestează o muncă intelectuală (prin contrast cu „gulerele albastre”, respectiv cei angajați pentru muncă predominant fizică), sînt greu de sindicalizat. Asemenea salariații sînt mai apti să-și schimbe des locul de muncă (ceea ce le reduce loialitatea față de sindicat sau patron), au nevoie de o mai mare flexibilitate în programul de lucru pentru a satisface solicitările clienților și, mai ales, au o mai mare capacitate individuală de a negocia cu patronul, datorită în special nivelului de instruire ridicat. Companiile din domeniul tehnologiilor de vîrf ridică probleme suplimentare pentru sindicate. La Siemens, de pildă, mai puțin de 20% dintre salariați s-au înscris în IG Metall, cel mai mare sindicat german, ceea ce contrastează cu procentul de 70% corespunzător oțelărilor **Krupp Krupp** se află într-o rurmă cu reducere de activitate în Germania, Siemens în una în creștere.

Limitele negocierilor la nivel național sînt puse în evidență de eșecul lor în landurile fostei Germanii de Est. În primul moment, reunificarea Germaniei a părut extrem de promițătoare pentru IG Metall și alte mari uniuni sindicale. Erau preconizați 4 milioane de noi membri, toți conștienți de justetea drepturilor muncitorești. Sindicatele au încercat să generalizeze în Est nivelurile salariale și practicile de muncă uzuale în Germania de Vest. Dar au eșuat. În sindicatele răsăritene s-a răspîndit rapid ideea că acele contracte care garantează uniformizarea salariilor la nivelul vestic, necorelat cu productivitatea, nu fac decât să elimine locuri de muncă. Salariile în inginerie, de pildă, aflate astăzi la nivelul de 2/3 din cele vestice, le vor egala pe acestea spre sfîrșitul acestui an. Și totuși muncitorii est-germani trudes în fabrici desolate, producînd mult mai puțin. Companiile sînt disperate. Producătorii au solicitat ca IG Metall să accepte amînaarea creșterilor anuale de salarii. Sindicatul se vede obligat să discute astfel de chestiuni, dar să nu cedeze. Că urmare, acordurile salariale dubioase sînt tot mai răspîndite. Unele companii au

semnat acorduri cu comitete de salariați improvizate, acorduri conform cărora salariile urmează să fie reduse sub nivelurile stabilite inițial. Far astfel de practici sînt în curs de extindere către inima industriei germane. Salariații principalei companii germane de transporturi aeriene, **Lufthansa**, au șocat sindicatele, renunțînd la creșterile salariale din 1992. Cum economia germană continuă să slăbească, alte companii vor solicita sindicatelor o flexibilitate similară. Nici salariații și nici patronatul nu doresc decăderea sistemului de cooperare care a adus Germaniei decenii de relativă pace socială. Dificultățile acestui model, induse de recesiune și de prăbușirea industriilor est-germane, ar trebui să fie un avertisment pentru cei care doresc transferarea acestui sistem, în totalitatea sa, în țările Europei de Est.

De la copilăria sa în Spania lui Franco sau Franța lui Leon Blum, corporatismul a coagulat ambițiile guvernelor de a modela strategiile naționale în investiții și ocuparea forței de muncă, evitînd asumarea responsabilităților ce decurg din proprietatea industrială. Același corporatism s-a înmînat în toate aspectele sindicalismului din Ungaria. Nivelurile salariale minime, timpul de lucru, ajutoarele sociale, toate devin, după aprobarea ET, obligatorii pentru patronat, prin decrete ale **Ministerului Muncii**. Hotărîrile ET nu necesită aprobarea parlamentului; ele trec spre aplicare direct la minister, iar oficialitățile le pot bloca numai dacă aceste hotărîri încălcă acordul tripartit anual aflat în vigoare.

Din cele 10 comitete ale ET, sindicatele sînt cele mai puternice în comitetele de salarii și condiții de muncă, precum și în comitetele pieței de muncă. În amîndouă, sindicatele au, conform statutului ET, drept de veto asupra legislației privind salariile și munca. În consecință, reglementarea salariilor, grilele salariale, concediile, condițiile de muncă se află toate sub controlul sindicatelor. Alte acorduri din ET - asupra subvențiilor industriale sau a facilităților de participare a salariaților la capitalul companiilor, pentru a da numai două exemple - sînt prezentate parlamentului de către directorul acestui ET. Liderii sindicali nu dreptul să participe la aceste audieri și să prezinte viziunea lor privind impactul opțiunilor ET. Pînă acum s-au prevalat rareori de aceste drepturi.

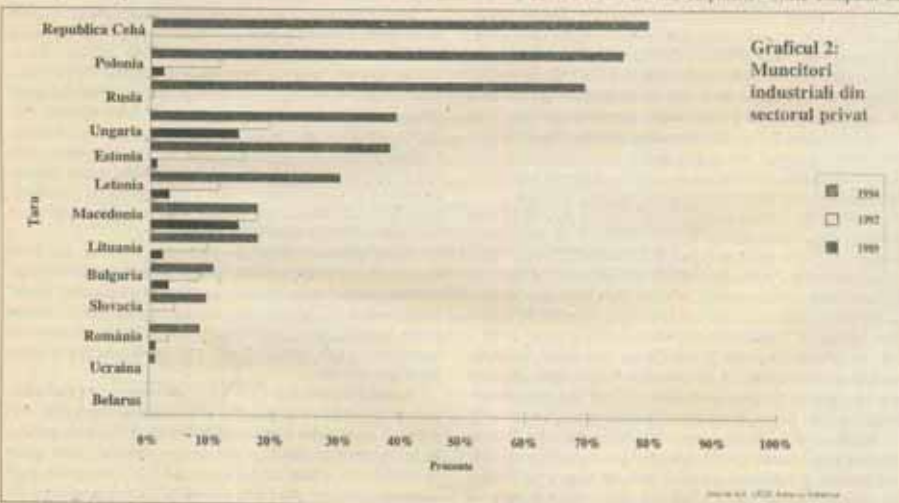
În multe privințe, liderii sindicatelor maghiare au reușit să transforme ET într-o adevărată cameră extraparlamentară. Acesta este pericolul inherent structurilor tripartite: aducînd sindicatele într-o colaborare strînsă cu guvernul, revendicările sindicale pot fi reduse la tăcere, dar extinderea influenței sindicale nu poate fi evitată. O dovadă a acestei tendințe este decizia de a acorda sindicatelor un rol decisiv în gestiunea fondurilor naționale de protecție socială. Atunci cînd **Actul privind Autoadministrarea Fondurilor de Protecție Socială** a fost aprobat (1992) de guvernul conservator al Uniunii Democratice, nimeni nu preconiza că totul va ajunge sub controlul lui Nagy Sándor, un lider sindical „mai mult decît roz”. Acordul tripartit al anului anterior stabilise alegerile sindicale drept instrument de desemnare a managerilor acestor fonduri. Guvernul nu și-a putut închipui anterior rapida recuperare de imagine și stimă publică pe care au înregistrat-o Nagy și discreditații săi colegi de sindicat. În mod firesc, abînd Nagy a folosit noua sa poziție pentru a promova cauza sindicalismului de tip vechi. Controlul asupra bugetului de investiții i-a oferit nu numai mijloacele de a lupta împotriva concurenței noilor sindicate independente (după cum vom vedea), dar și o influență puternică în stabilirea strategiei de investiții în majoritatea industriilor.

Sindicatele pot acum să se adreseze sefiilor, fie ei din sectorul de stat sau din cel privat, nu numai ca salariați, dar și ca investitori. Controlul activ de peste 10 ori mai mari decît ale celui mai mare fond privat de investiții (**First Hungary Fund**), Nagy are posibilitatea de a exercita presiuni asupra industriilor pentru a fi conduse așa cum vor sindicatele. Cum **Actul** fundamental nu obligă managerii fondurilor să orienteze strategia de investiții spre profituri, aceștia au posibilitatea să fortizeze mina conducătorilor de întreprinderi spre a proteja producția de moment în dauna creșterii pe termen lung. Mai mult decît aîr, inițiativele manageriale pot fi sufocate prin inginerie politică.

Cel puțin pînă în prezent, Nagy a fost prudent și nu a furnizat dovezi celor care se tem că fondurile de protecție socială pot deveni un spate deschis socializării. Abundă însă planurile de extindere a influenței sindicatelor. Una dintre scheme, care a atîrnat multe speculații, prevede ca industriale privatizate să cedeze fondurilor de protecție socială 20% din acțiuni, cu profiturile aferente. Nagy speră că, în timp, aceste fonduri vor deveni acționari majoritari și virtuali proprietari ai acestor companii. Colegii lui Nagy sînt rezervați, cunoscînd poate prejudiciile pe care o schemă similară le-a adus salariaților suedezi în anii '70. Transferul forțat de acțiuni a alarmat publicul și a contribuit în mod fatal la o înfrîngere electorală fără precedent în perioada postbelică.

Iată și alte opțiuni vehiculate în interiorul și în afara parlamentului:

- O taxă pe salarii și pe profituri, care ar fi colectată direct

În fondul de pensii sociale, fondul ar fi apoi împuternicit să acorde împrumuturi companiilor și să achiziționeze acțiuni ale societăților comerciale.

• Încurajarea prin facilități fiscale a achizițiilor voluntare de acțiuni de către salariați, acțiuni care apoi să fie transferate fondurilor de pensii.

• Constituirea unui „fond al cetățeanului”, prin impozitarea tuturor veniturilor, cu excepția celor mai mici. În acest plan, fiecare persoană va putea alege între mai multe fonduri în care să-și verse contribuția, dar toate aceste fonduri sînt gestionate de fondul național de pensii sociale. Această schemă pare să încurajeze responsabilitatea individuală pentru pregătirea pensionării, dar cu Nagy și ai săi la comandă s-ar putea să fie doar o consolidare a puterii sindicatelor.

Prin toate aceste variante este acceptată de către sindicate nevoia de capital a Ungariei. Sindicatele independente se tem, pe bună dreptate, că taxele obligatorii pentru protecție socială vor prejudicia șansele întreprinderilor privind atragerea de investiții și că „rațele schioape” (întreprinderile confruntate cu restructurarea) – principala sursă de sprijin pentru Nagy – vor continua să fie îngrijate.

Principala semnificație a dezbaterii asupra fondurilor de asistență socială se referă la însăși natura înțelegerilor tripartite. Revindicările sindicale sînt menținute moderate cu prețul acordării sindicatelor aproape a unui drept de veto în privința relațiilor industriale și a investițiilor. Consensusul devine, în fapt, conformitate cu interesele naționale. În Cehia, Ungaria sau Letonia, puțini lideri sindicali au pus la îndoaială înțelepciunea acestei orientări, care urmărește stabilirea unui „contract social” cuprinzător, reglementînd salariile, impozitele și prețurile. Cum o bună parte a angajaților se află și va rămîne în sectorul de stat, este limpede că, indiferent de pacea socială asigurată de acordurile tripartite, acest sistem va permite cu greu relații nedestorsionate între doi jucători privați (patronat-sindicat).

În lumina legii

În țările în care sindicatele au contribuit direct la stabilirea noilor reguli ale jocului politic, după revoluțiile din 1989 (iar în țările foste membre ale URSS după lovitură de stat eşuată împotriva lui Mihail Gorbaciov, din august 1991) nu au fost constituite comisii tripartite de tipul celor din Cehia sau Ungaria. A fost considerat mai atractiv modelul anglo-american, de protecție legală a independenței sindicatelor. În aceste țări, sindicatele, în lupta lor împotriva hegemoniei statului și a sindicatelor controlate de el, s-au concentrat asupra constituirii unui cadru legal care să garanteze autonomia sindicatelor față de stat. Dar atenție la satisfacerea în cea mai mare măsură a dorințelor! Paradoxul succesului unor sindicate precum Solidaritatea din Polonia sau Podkrepa din Bulgaria este că, prin reforma statutului legal al sindicatelor, acestea nu contribuie la posibilități și neintenționată renunțarea la vechilor structuri ale sindicatelor de stat.

După cum argumentează William Forbath în a sa „Law and the Shaping of the American Labor Movement”, legea asigură în SUA stimulente puternice pentru îngustarea programelor sindicale pe baze pragmatice. Spre deosebire de modelul tripartit, care stabilește putine reglementări legale privind structurile sindicale, modelul anglo-american se bazează pe un cadru legal detaliat pentru activitatea sindicatelor. Legea devine factorul fundamental de legitimare a sindicatelor, prin reglementarea modului de organizare (stabilind, de pildă, norme de organizare a alegerilor interne), a conduitei (interzicînd practicile coercitive) și a finanțării. Chiar sindicatele monopolizate pot fi limitate. Legea precum America's National Labor Relations Act stabilește condițiile în care sindicatele capătă un statut legal. Acest statut obligă apoi patronii să le recunoască și să negocieze cu ele. Legea limitează, de asemenea, puterea sindicală, controlînd, de pildă,

posibilitatea sindicatelor de a coopera pentru extinderea conflictelor de muncă. De la primul ministru al muncii postcomunist din Polonia, Jacek Kuron, sau o serie de miniștri ai muncii bulgari, pînă la fostul lider sindical estonian, devenit conducătorul băncii centrale, Siim Kallas, schimbă teren teza conform căreia responsabilitatea sindicală pornește de la un cadru legal precis și nu de la un sistem de negocieri tripartite în care este angajat și statul.

În comparație cu modelul tripartit de sindicalism, modelul anglo-american limitează implicarea curentă a guvernului în problemele sindicale, bazîndu-se pe un cadru, meticolos elaborat, de reglementări privind activitatea sindicală. Adevărul este că, deși sindicatele americane (și acum și cele britanice) obiectează ocazional asupra limitelor și obligațiilor impuse de acest cadru legal, majoritatea liderilor sindicali recunosc că, în compensație, avantajele sînt foarte valoroase. Aceste avantaje se constituie practic într-o putere monopolistă pe care sindicatele o dobîndesc (și apoi o păstrează) cu acordul guvernului.

Aici apare un nou paradox. În mod obișnuit, democrația este acceptată ca un sistem ce previne stabilirea și exercitarea monopolului puterii. Alegerile sînt competiții care, pornind de la aptitudinile de conducător demonstrate de partide sau politicieni, oferă periodic electoratului șansa de a-l înlocui pe lideri. Deseori, alegerile sindicale nu conduc la acest rezultat, din motive pe care le vom examina mai jos. Ceea ce este limpede în istoria sindicalismului american sau britanic este că, prin reglementările de organizare, sindicatul care capătă drept de funcționare într-o întreprindere primește autoritatea exclusivă de reprezentare a interesele salariaților în negocierile colective. După aceasta, este aproape imposibil pentru salariați să-și schimbe afilierea sindicală. Competiția între sindicate, care era un element-cheie în sistemele tripartite, este aici aproape inexistentă.

În special în America (dar și în Marea Britanie de astăzi, unde reformele legislative inițiate de Margaret Thatcher au slăbit marile federații sindicale naționale în favoarea monopolurilor sindicale locale), sistemul de legi a dat roade remarcabile în focalizarea sindicatelor pe problemele economice ale membrilor lor. Restricțiile legale au împiedicat sindicatele să facă incursiuni destabilizatoare în politică. Nu a fost interzisă activitatea partizidică politică, sindicatele rămîndînd nucleul tare al Partidului Democrat din SUA și al Partidului Laborist din Marea Britanie. Ceea ce a fost însă complet eliminat este acel tip de greve politice și de blocări ale lucrului care sînt, în ciuda implicării statului, nu tocmai rare în sistemul tripartit.

Probabil că sistemul legislativ referitor la sindicate, care s-a impus în America după președintele Roosevelt (anii '30), nu a intenționat să acorde sindicatelor o putere monopolistă. Scopurile declarate ale lui Roosevelt în acțiunea de restructurare a relațiilor sindicale au fost:

- să reducă drastic influența Partidului Comunist în ierarhia sindicală americană;
- să consolideze sindicatele drept o instituție viabilă în viața economică a națiunii, acestea urmînd să acționeze ca o contra-greutate față de marile industrii;
- să aducă sindicatele într-o relație mutual avantajoasă, pe termen lung, cu patronatul din industrie.

Simultan, au fost oferite patronatului din industrie pachete de reforme care să-l atragă spre aranjamente mai pașnice cu sindicatele. Teoretic, marele patronat ar trebui să fie interesat în obținerea unor acorduri stabile cu sindicatele, iar în eșecul unor negocieri datorat obiectivelor pe termen scurt.

Unul dintre efectele negative asociate monopolului sindical este insuficiența angajare a responsabilității de către liderii sindicali. Totuși, dacă aceștia nu negociază înțelept, își iau cel puțin măsuri de prevedere, oferind membrilor de sindicat suficiente avantaje și compensații pentru cu eșecul lor să nu fie receptat prea dur. Un studiu recent de Andrei Shleifer și Robert Vishny, numit „Corupția”, avertizează asupra pericolului pe care un astfel de sistem monopolist îl reprezintă pentru Europa de Est. Shleifer și Vishny cred că puterea monopolistă creează un sistem de corupție organizat și disciplinat – și prin aceasta, e drept, poate mai puțin distructiv decît unul haotic – în care fiecare își folosește dramul de influență pe care îl deține pentru a pune mîna pe cît mai multe avantaje cu putință. Autorii respectivului studiu consideră că este de așteptat ca acești corupți monopolizști să-și respecte promisiunile făcute, în schimbul mitii primite. Rezultă de aici că această corupție ar putea fi inofensivă, sau chiar benefică? Probabil că nu, susțin Shleifer și Vishny, deoarece monopolizști corupți vor încuraja probabil activitățile economice care permit o mîtă nereperabilă, în dauna altor activități, posibil mai profitabile. Aceasta a fost principala acuzație adusă înclinației americane pentru sindicatele monopolizști. Nestînjinite de vreo competiție, sindicate precum America's Teamsters (dominat de șoferii de camioane) au demonstrat cu prisosință manifestarea corupției.

Teza lui Shleifer și Vishny va fi acum testată în Europa de Est. Nevoia de a scoate în afara legii monopolul practic de vechile sindicate de stat au inspirat concentrarea unor sindicate precum Solidaritatea și Podkrepa asupra perfecționării cadrului legal. Paradoxal, reformele susținute de aceste sindicate tind să înlocuiască monopolul sindical de tip comunist cu un monopol local de tip american. După decenii de încoaceală, se credea că majoritatea structurilor sindicatelor de stat s-au sclerosat. Reformele legale și restricțiile ar fi trebuit să le facă vulnerabile la penetrare și, poate, să determine înlocuirea lor cu sindicate independente. Simțind briza competiției suflînd, mai nou, printre propriii sindicaliști, unii lideri ai Solidarității și din Podkrepa, înfiorați, gîndesc astăzi nostalgice la călduțele legături cu statul pe care le-au abandonat. Mulți dintre acești lideri sînt intrigati de rezistența structurilor statului în fața reformelor legale. Surprinzător, candidații cei mai favorizați pentru statutul monopolist, în cadrul noului aranjament legal, sînt vechile sindicate de stat.

Sindicatele și legea

Cele două obiective urmărite în țările care s-au concentrat asupra reformelor cadrului legal sînt: 1) îmbunătățirea modului intern de lucru al sindicatelor și 2) protejarea indivizilor împotriva abuzurilor. Relațiile de muncă ar urma să fie bazate pe un set de drepturi pozitive, garantate alt pentru indivizi cît și pentru formele asociative. În Estonia, aceste drepturi vor cădea sub jurisdicția unor curți speciale pentru relații de muncă. În Bulgaria se lucrează la stabilirea unor tribunale care să medieze conflictele de muncă prin conciliere obligatorie și arbitraj. (Un astfel de aranjament este privit, de obicei, ca fiind o schemă antisindicală clasică, dar, în Bulgaria, el a fost promovat de Podkrepa ca o cale de validare a poziției sindicatelor independente în fața puterii vitalității a sindicatelor de stat.)

Există o rațiune în ajustarea imunității legale a sindicatelor la nivelul acordat indivizilor. Una dintre mîstecurile surprinzătoare

ale socialismului este o fațadă de independență acordată sindicatelor. Pentru siguranță, dreptul la grevă nu există. Dar sindicatul, ca organism colectiv, beneficiază de o aparență autonomă, care îl lasă teoretic mai liber de responsabilitate. În noul model, de tip anglo-american, sindacatele nu pot rămâne imune față de consecințele legale ale propriilor acțiuni.

Sfârșirea legii a fost unul dintre primele simptome ale așa-numitei „boli britanice” dinaintea guvernării Thatcher. Într-adevăr, unul dintre motivele venirii la putere a doamnei Thatcher, în 1979, a fost convingerea, foarte răspândită, că anii '70 au fost o decadă în care sindacatele puteau abandona acordurile deja încheiate, iar muncitorii puteau picheta porțile unei fabrici, independent de implicarea lor directă în conflictul de muncă înregistrat legal. Sindicatul britanic avea o poziție unică, de care astăzi se tem toate guvernele din Europa de Est, după cum sugera Viktor Klaus audienței de la Hoover Institution acum trei ani. Încă din 1875, sindacatele britanice obținuseră imunitate față de urmărirea penală pentru acțiunile lor care s-ar desfașura „în promovarea unui conflict de muncă”. Începutul cu 1906, sindacatul nu fost responsabil de responsabilitatea civilă privind provocarea unor concedieri sau prejudicii aduse afacerilor. În acest fel, sindacatele pot repudia acordurile încheiate de liderii lor, beneficiind de impunitate.

În schimb, experiența americană arată că angajarea răspunderii sindicatelor prin fondurile de care dispun oferă nu numai avantajul reducerii numărului de zile de grevă, dar și pe cel al concentrării acțiunilor revendicative în jurul momentului renegocierii muncii a contractelor salariale. Cum atât sindacatele cât și patronatul sînt interesate stăruie în obținerea rapidă a unui acord, astfel de greve produc pagube mult mai mici și sînt, de obicei, focalizate pe probleme practice precum nivelul salariilor și păstrarea locurilor de muncă.

Pentru a transforma sistemul de inspirație socialistă într-unul de drepturi pozitive, similar cu cel occidental, este necesară coborîrea nivelului de adoptare a deciziilor privind grevele de la conducerea confederațiilor naționale la sindacatele locale. Acolo responsabilitatea este maximă, deoarece costurile implicate, atât pentru patron cât și pentru sindicate, pot fi imediat cunoscute. O altă cale de susținere a unei conduite responsabile este impunerea prin lege a alegerilor democratice în interiorul sindicatelor. Rezultatele, în acest caz, sînt anestezicate. Corpurile conducătoare ale sindicatelor reușesc, de regulă, să distorsioneze regulile electorale în așa fel încît să-și asigure reelegerea. Sistemele cele mai vulnerabile sînt cele care utilizează delegarea unor pachete de voturi din partea sindicatelor locale, spre a fi folosite, de către reprezentanți, în alegerea de lideri la nivel central. Un astfel de sistem este folosit, de pildă, în sindacatele profesorilor și funcționarilor din Polonia (OPZZ). Sesiunile de alegeri tînuie la nivel central, utilizînd vot deschis, sînt de obicei dominate de activiști politici care reușesc să-și tînuieze pe moderat și să adune opțiunile reprezentanților în jurul unor candidați deseori nereprezentativi.

Doamna Thatcher a vindecat acest aspect al „bolii britanice” prin generalizarea practicii votului secret; aceasta a condus la unele schimbări și în sindacatele poloneze. Noul sistem încearcă să mărească nivelul de reprezentativitate al liderilor, inclusiv în privința înclinațiilor politice.

În Bulgaria, federația sindicală independentă Podkrepa a ajuns să fie dezavantajată de reformele legislative democratice inițiate de ea însăși. Și încă cum. Pentru ca un sindicat să obțină dreptul de reprezentare în negocierea contractului colectiv la

nivel de întreprindere, el trebuie să facă dovada că include majoritatea salariaților. KNSB, federația care a moștenit structurile fostelor sindacate de stat, a păstrat vechile evidențe și le-a folosit, considerîndu-le pe cei de pe listă membri. În continuare, chiar fără plata cotizației, ea preia deschiderii către acești neplătitori a facilităților de asistență socială pe care le oferă. KNSB a copleșit în acest fel Podkrepa în numeroase întreprinderi.

Cum legea obligă managerii să negocieze acorduri de muncă cu „partenerii sociali”, s-au mulțumit tentativele de înființare a unor sindacate „galbene”, docile, pentru a le anihila pe cele autentice. Ca urmare, Podkrepa s-a vădit nevoită să intre în numeroase alianțe locale cu sindacate din KNSB, pentru a contracara astfel de sindacate „galbene”, ceea ce a dus la stergerea diferențelor între noile și vechile sindacate. Sindacatul „galben” sînt, pretutindeni printre sindicaliști, cele mai disprețuite instituții. Interferența lor a fost una dintre primele revendicări ale sindacatelor americane în stabilirea „New Deal”ului propus de Roosevelt după marea criză din anii '30.

Solicitarea ca sindacatele locale să fie legitimize de sprijinul majorității salariaților dintr-o întreprindere, promovată de Solidaritatea în Polonia și de Podkrepa în Bulgaria, în loc să întărească sindacatele independente, a ajutat la revigorarea vechilor structuri sindicale. Mulți salariați, chiar dacă s-au înscris în noile sindacate, au tolerat (uneori) pentru folosirea directă menținerii numelui lor pe vechile liste, ceea ce a conferit vechilor sindacate un avantaj hotărîtor în adăpostirea poziției de reprezentanți la masa negocierilor cu patronatul.

În umbra legii

Nu e foarte clar pentru nimeni dacă legile sindicale din Ucraina favorizează în prezent un grup sau altul. De la dezmembrarea URSS nu a apărut nici o lege nouă privind sindacatele sau relațiile de muncă. Teoretic, sindacatele rămîn guvernate de același cod socialist al muncii. Nici o grupare sindicală, cu excepția Consiliului Ucrainean al Sindicatelor (care însă a încetat să existe în 1991), nu este recunoscută legal; nici măcar semi-oficiala Federație a Sindicatelor din Ucraina (FSU), care a moștenit vechile structuri sindicale. În ciuda acestei inerte, dinamica evoluției sindicatelor este sesizabilă și în Ucraina. Dacă însă în Bulgaria sau Polonia noile legi s-au întors neașteptat în favoarea vechilor structuri sindicale, în Ucraina vechile legi au fost folosite în mod deschis pentru a favoriza aceleasi vechi sindacate.

Legea nu a interzis formarea unor noi sindacate. Dar Codul muncii ucrainean investeste vechile structuri sindicale cu gestiona distribuției fondurilor de asistență socială, a facilităților materiale și a locuințelor, precum și cu un rol important în distribuția pensiilor și a gratuităților medicale. Aceste avantaje au fost moștenite de către noua federație FSU, înființată la începutul lui 1992, cu sponsorizare guvernamentală. Mai mult, spre deosebire de majoritatea țărilor est-europene, legea nu conține prevederi pentru modul de reprezentare a salariaților la negocierile colective în întreprinderile în care funcționează mai multe sindacate. O astfel de situație ar fi fost salvată de Podkrepa, datorită neimplicării statului. Însă sindacatele ucrainene s-au confruntat în fapt cu ignorarea sau eliminarea lor de la negocieri. Directorii și funcționarii din ministere au perfectat aranjamente și înțelegeri în dulcele stil classic. Mai mult, activiștii și organizatorii sindicali nefărățimentari în FSU sînt în permanență amenințați cu concedierea, deoarece Codul muncii oferă protecție (foarte relativă și

aceea) numai liderilor sindicali locali recunoscuți oficial.

Cum declinul economic se adâncește, fișurile în fațada legislativă devin tot mai evidente. Relațiile sindicate/stat/patronat (management local), perpetuate printr-o inerție, par din ce în ce mai puțin solide. Liderii FSU din industriile-cheie (cum ar fi mineritul) se văd confrunțați cu pierderi importante de membri în favoarea sindicatelor independente. Sindicatul Independent al Minerilor, de pildă, condus de Oleksandr Myrl, și-a împus legitimitatea print-o serie înfrăgă de greve rebele desfășurate periodic după 1991. Dar această legitimitate a fost consolidată prin vot și e remarcabil că modelul de reformă legislativă prezentat anterior a fost testat în Ucraina, în mod voluntar, de un sindicat care, riguros vorbind, funcționează în afara legii. Myrl a fost foarte scrupulos în a pune în funcțiune un sistem care să-i supraviețuiască. Sub conducerea sa, alegerea sînt regulate și bazate pe competiție. Procedura de votare e simplă, astfel că peste 50% dintre membri cotizați votează. Candidații pentru conducerea sindicatelor trebuie să prezinte programe clare în care să-i definească poziția în principalele probleme economice și sociale. Un manifest scris al fiecărui candidat trebuie alipit în sălile de intrare ale sindicatelor. Votul este secret și egal, ceea ce înfrumuzează fraudele. În cele 18 luni scurse de la înființarea de către Myrl a noului sistem electoral intern, participarea la vot s-a dublat, ajungînd la 60%, și chiar mai mult în unele locuri. Structura politică a conducerei sindicatelor nu a fost prea mult afectată, deoarece influența lui Myrl rămînea dominantă. Liderii locali păstrează o mare influență asupra voturilor sindicalistilor. Este de remarcat că democrația din sindicat sînt adepții votului secret, care este însă insistent combătut de către vechii comunisti ce au decis să se alature acestui sindicat independent.

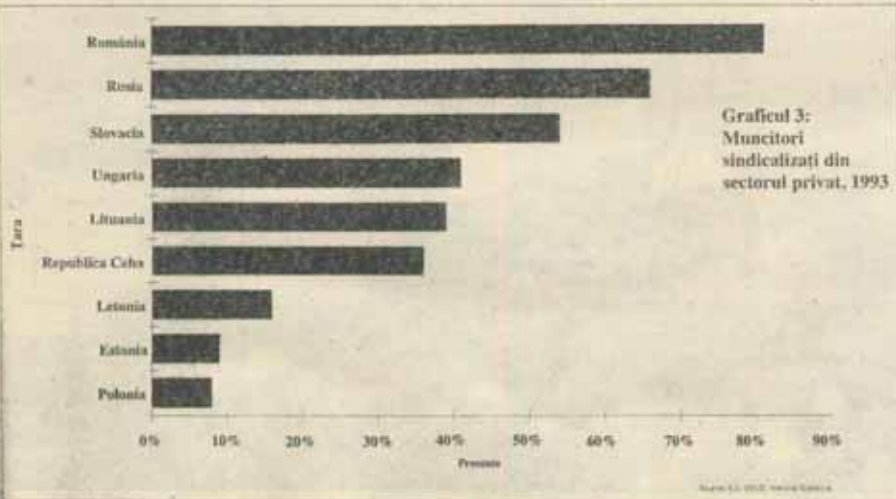
Fața și reversul

În anii '80, activitatea Solidarității era focalizată pe probleme politice; aspectele sindicale curente erau oarecum secundare, din simplul motiv că starea de ilegalitate nu permitea implicarea directă a Solidarității în managementul unităților economice. Împrumutînd caracterizarea făcută de Abba Elton Organizatiei pentru Eliberarea Palestinei, liderii comunisti ai Poloniei păreau predispuși „să nu rateze nici o ocazie de a rata ocaziile”. Dar în problema sindicală nu dovedea o rară capacitate de previziune. Legile sindicale introduse după legea martiadă din 1981 au fost surprinzător de liberale. Numai că libertățile sindicale, solicitate de Solidaritatea în lunile fierbinți din 1980-1981, au fost utilizate prompt de vechile structuri sindicale, controlate de stat. Conducerea acestora, alcătuită din „aparatici”, a rămas larg disprețuită, dar la nivel local vechile sindacate au înflorit, cunoscînd o nouă legitimitate.

O fractură între Solidaritatea și simpatizanții săi era, de fapt, previzibilă chiar înainte de căderea comunismului. Liderii Solidarității și-au petrecut anii '80 în lupte zilnice pentru supraviețuire, astfel încît pregătirea opțiunilor dificile, inevitabile după victorie, a fost aproape inexistentă. Conducerea Solidarității era totuși conștientă că o conexiune directă a satisfacerii revendicărilor sale va fi o reformă economică ce li va lovi serios pe sindicaliști. Momentul adevărului a venit o dată cu instalarea primului guvern al Solidarității, condus de președintele Tadeusz Mazowiecki. Aplicarea programului de „terapie de șoc”, pus la punct de cel din urmă ministru de finanțe post-comunist, Leszek Balcerowicz, a scos la lumină contradicțiile latente din interiorul Solidarității. Chiar înainte ca planul Balcerowicz să reducă drastic subvențiile acordate de stat, una dintre arile radicale ale Solidarității s-a separat încercînd să se revendice de la eroica vară de la Gdansk din 1980, un grup de sindicaliști rebeli s-au proclamat drept Solidaritatea 80, un semn că Solidaritatea se revolta împotriva ei însăși.

În intenția de a asigura un cadru de „fair play” pentru Solidaritatea, cabinetul Mazowiecki a emis un cod strict de reglementare a activității sindicale, care elimina punctul de contact formal între stat și vechile structuri sindicale. Nici sindacatele care aderaseră la Solidaritatea și nici vechile sindacate controlate de stat n-au apreciat această inițiativă. Ambele au declarat că guvernul a pornit un război împotriva sindicatelor și a rolului lor în economie, într-un moment în care nici Constituția și nici exigențele economice nu înșeauau un astfel de divorț. Dar poziția guvernului a rămas clară. Legea cerea că toate sindacatele să opereze conform aceluiași reguli, respectiv în conformitate cu principiile democratice și respectînd forțele pieței libere și Codul muncii.

Aceasta însemna că sindacatele vor trebui să se ocupe de problemele economice ale sindicalistilor și să renunțe la prioritatea acordată aspectelor politice și sociale. Aici e, de fapt, micul discordii. Cele două federații sindicale desprinse din Solidaritatea, respectiv Solidaritatea NSZZ și Solidaritatea 80, și-au cucerit prestigiul ca mișcări politice. Astfel de preocupări politice distorsionează ierarhiile sindicale print-o tendință cronică de

centralizare. De fapt, centralizarea excesivă și interesul pentru politică se generează reciproc, într-un cerc vicios.

Pentru **Solidaritatea NSZZ** (cea mai mare dintre cele două grupări disidente), această tendință de politizare a fost principala cauză a eșecului. La nivelul de bază, salariații au sesizat că vechile sindicate sînt mai înclinate să acorde prioritate problemelor lor economice, personale. Această convingere a fost un rezultat direct al reformelor legislative operate încă sub comunisti, care au permis de fapt dezvoltarea **OPZZ**. Pentru a evita un organ central cu potențial de acțiune independentă, legea care a înființat **OPZZ** a plasat puterea de decizie în această structură sindicală la nivel local. Activitatea în **OPZZ** trebuia să fie concentrată pe probleme locale ale sindicalizaților, nimic mai mult. Ambițiile politice ale liderilor săi au fost înabuzate de dezastrul comunist din 1989 (dar au răscădat în guvernul de centru-stînga instalat în 1993).

Astăzi, **OPZZ** controlează cel mai puternic grup de votari din parlamentul polonez, grup ce nu poate fi ignorat de guvernul dominat de ex-comunisti decât cu riscul pierderii investițiilor. Solidaritatea încearcă disperat să-și recupereze prestigiuul ca mișcare sindicală. Cît de departe este de forța sa de odinioară o demonstrează cu prisosință și greva de 40 de zile de la oțelăria **Huta Warszawa**. O statistică publicată de „**Zycie Warszawy**” a relevat că, în ciuda perspectivei pierderii a 1.500 din cele 4.900 locuri de muncă, abia jumătate dintre salariații fabricii au sprijinit greva.

Discordie eternă

Într-o economie industrială modernă există, de obicei, un ansamblu coordonat de instituții prin intermediul cărora salariații și managerii își reglementează conflictele. Supus unei analize academice, acest proces de reglementare poate părea inefficient și nestructurat. Mai mult, procesul este adesea deosebit de complicat, întrucît nici cel direct implicat nu înțelege, de multe ori, de ce lucrurile merg așa cum merg.

Dar astfel de aranjamente funcționează și prin intermediul lor problemele sînt reglementate, fie prin decizii, fie prin uitare, care este o altă formă de decizie. Cînd apare un sistem paralel de instituții și decizii este generat un conflict de autoritate. Aproape pretutindeni în Europa răsăriteană există două grupe de federații sindicale, fiecare afirmînd propria superioritate. În aproape toate aceste țări, federațiilor oficiale li se opun nu numai comitete de grevă improvizate (ca în Ucraina sau Belarus), dar chiar federații rivale, poate mai haotice, dar mai entuziaste și cu un control mai bun asupra propriilor membri. În multe cazuri, aceste organizații rivale funcționează mai curînd tolerate de lege, lipsindu-le, deci, resursele. Nu toți liderii lor, și cu atât mai puțin membrii, sînt preocupați de înlocuirea vechilor structuri sindicale. Desori, ca în Ucraina de pildă, activitatea propriilor organizații este percepută drept complementară față de serviciile sociale (pensii, granturi medicale) oferite de vechile structuri. Totuși, conflictul de autoritate se dezvoltă, conducîndu-se treptat la o confruntare deschisă între două structuri rivale.

Menținerea de prestigiu și de servicii sociale aduce cu sine o atitudine exclusivistă și închisă a vechilor sindicate, dar și o încălcare importantă de responsabilitate. Orice alterare a sistemului de asistență socială va aduce penalizări acestor structuri. Vechile sindicate devin nepopulare pentru simplul motiv că rezerpretă o continuare responsabilă și evidentă a vechiului regim, cu toate eșecurile sale. Sindicatele independente nu se confruntă cu astfel de dificultăți. Ele tezurizează prestigiuul atitudinii opoziționiste și au mai puțină responsabilitate.

Sindicatele independente sînt mici, ceea ce este, paradoxal, altă sursă legitimată lor cît și cauza problemelor lor. Tendința naturală a sindicatelor este de a se extinde. Teoria spune, după cum explică Mancor Olson în „**The Logic of Collective Action**”, că „forțele pieței libere lucrează împotriva oricărei organizații care operează doar într-o parte a pieței”. Astfel, sindicatele sînt interesate în a determina cît mai multe companii să se conformeze aceleiași grile de salarii. Cînd numai o parte a unei ramuri industriale e sindicalizată, patroanul își păstrează, de fapt, o rezervă de sprijinitori de grevă. Mai mult, marile federații încearcă să controleze ansamblul politicii de angajări și concedieri în ramura lor de activitate.

În întreaga Europă de Est, relațiile dintre sindicatele independente reprezintă o problemă foarte complexă. Politica, sistemul legislativ, staturilele specifice fiecărei organizații, istoria — fiecare își aduce propria contribuție. În Belarus, sindicatele trebuie să fie înregistrate de către stat la nivel local. Organele sindicale la nivel republican se înregistrează de către Ministerul Justiției. Un astfel de sistem oferă oficialităților posibilitatea de a interveni în statutul sindicatelor și de a tergiversa sau bloca înregistrarea sau asocierea sindicatelor, favorizînd astfel unele sindicate în dezbaterile majorității locale. Acest proces a avut o im-

portanță crucială în consolidarea pozițiilor sindicatelor controlate de statul bielorus, **FedTUB**.

Divide et impera

Sindicatele din România, mereu desincronizate sau contestîndu-se reciproc, sînt un exemplu clasic de aplicare a principiului *divide et impera*. Revolta violentă împotriva regimului Ceaușescu a dus la colapsul vechilor structuri sindicale, **UGSR**, și la o amplă reorganizare a structurilor active în întreprinderi. Un studiu al **Institutului Român pentru Calitatea Vieții** arată că aproximativ jumătate din totalul directorilor generali de unități economice au fost schimbați între decembrie 1989 și februarie 1990. Astfel de răsturnări de situație la nivel local au stimulat tot felul de inițiative sindicale. Incapabil să reducă geniul sindical înapoi în sticlă, guvernul a decis să lase mișcările de sindicate — dar și de rivalități — să înflorească pretutindeni.

Geneza coastează. În România sînt necesari numai 15 salariați pentru a înregistra un sindicat local. Două astfel de sindicate pot forma o federație, iar două federații sînt suficiente pentru a forma o confederație națională care capătă dreptul de a participa la negocierile cu guvernul pentru stabilirea contractului colectiv de muncă la nivel național. Deci o astfel de confederație poate avea, la limită, numai 60 de membri. (Și în Polonia există legi care permit unor grupuri mici să formeze sindicate independente, dar acolo legea a fost specializată în alt sens, respectiv pentru mărirea numărului celor care beneficiază de imunitate la concediere.) După evenimentele din 1989, nu mai puțin de patru confederații sindicale mari, fiecare pretinzînd peste 1 milion de membri, și nenumărate confederații mai mici au fost înregistrate legal și cuprind peste 60% dintre salariați. Fiecare dintre sindicate se confruntă cu celelalte (pentru stragerea de membri) și cu guvernul (pentru satisfacerea propriilor revendicări).

Recentele tentative de polarizare politică explicită a sindicatelor nu diminuează avantajul inițiativei pe care îl deține guvernul român. Dar acest avantaj exprimă o pace socială (relativă și ca) obținută prin tergiversarea măsurilor dureroase. Datorită întârzierii reformei din economia reală, sindicatele din România nu au trecut încă proba de turneul a confruntării cu privatizarea și cu restructurarea după criterii de rentabilitate. O continuitate de atitudine este previzibilă doar în privința celor mai conservatoare sindicate, cele din regiile autonome, care vor încerca să păstreze privilegiile materiale obținute pentru membrii lor, dacă guvernul nu va tranșa prin lege această permanentă sursă de frustrare socială.

Ca și în Polonia, Ungaria și Belarus, luptele între sindicate și fragmentarea structurilor sindicale în blocuri politice rivale inhibă capacitatea de acțiune a tuturor, cu efecte economice ambigue. Managerii sînt obligați să negocieze cu o derizantă multitudine de lideri sindicali. Lupta pentru influență, membri și putere conduce deseori la extremism. În Rusia, totuși, competiția între federații a înfrînat teza lui Mancor Olson: prin subdivizarea federațiilor, filialele locale au găsit diverse căi prin care pista a fost pusă să lucreze în favoarea și nu împotriva lor.

În spatele alianțelor între aciași vechi ministerabili și șefii vechilor uniuni sindicale naționale din Rusia se află, de fapt, nenumărate acorduri locale, mult mai pragmatice, între managerii de întreprinderi și lideri sindicali locali. Căci Rusia de azi oferă

spectacolul unui adevărat mozaic economic, ale cărui componente se asamblează cu dificultate. Iar sindicatele reflectă această realitate. Conducerea sindicală națională e deseori depășită, dar liderii locali sînt mult mai deschiși pentru schimbări și noiutate. **Ciud Moven Ventilator** din Moscova, o fabrică de preparare a peștelui, a descoperit că finanțarea pentru privatizare este insuficientă datorită supraevaluării activelor de către stat, salariații însăși au devenit sursa capitalului de care managementul întreprinderii avea disperată nevoie. În septembrie 1990, liderii sindicali din întreprindere au căzut de acord cu conducerea managerială să transforme fabrica într-o societate pe acțiuni, distribuie integral între conducere și salariați. Capitalul a fost împărțit în 6.500 de acțiuni de cîte 1.000 de ruble. Salariații au putut cumpăra acțiuni cu un acouto de numai 200 de ruble, restul fiind obținut de la companie printr-un împrumut generos pe 10 ani. Peste 360 din cei 490 de salariați ai firmei au devenit acționari. Ei au ales un consiliu al acționarilor (nu un comitet al oamenilor muncii) care este consultat de directori în deciziile importante.

Oricum, privatizarea nu e tocmai atractivă: nici pentru burocrația rusă, nici pentru pantagruelica **Firtu**, care numără 60 milioane de membri. Amîndouă vîd în privatizare (și pe bună dreptate) o amenințare la adresa propriei existențe. Amîndouă au făcut cît au putut pentru a obstrucționa aplicările metodei **MEBO** și orice alte inovații. Ca urmare, mulți lideri locali au găsit mai avantajoasă pentru sindicalizații lor să se separe de marile federații decât să încerce să convertească acești levitani la spiritul reformei.

Acordurile directe locale cocoresc teren. Deși multe dintre aceste acorduri sînt stabilite sub amenințarea falimentului, se pare că mult mai multe astfel de catastrofe potențiale ar fi devenit realități dacă interesele salariaților ar fi fost reprezentate centralizat, de către **Firtu**. Într-un studiu informal al Institutului Sindical din Köln (Germania) este relevat faptul că, în 80% dintre companiile privatizate, acordurile colective au un caracter strict local. Implicațiile acestei situații sînt clare: liderii sindicali locali își asumă rolul principal în relațiile cu managerii, introducînd în acordurile colective inovații, inclusiv pentru atragerea de capital din partea salariaților, ceea ce ar fi fost de neconceput pentru **Firtu**. Apariția unor astfel de acorduri a condus la diminuarea rolului obstrucționist rezervat de către **Firtu** consiliilor de supraveghere, atunci cînd obligativitatea lor fusese introdusă în Codul muncii. Un vot majoritar al salariaților poate transfera rolul de supraveghere unui comitet de lideri sindicali. Mai mult, chiar în industriile de stat (definite drept cele în care statul păstrează în proporție de 50% din capital), acordurile colective de muncă sînt tot mai locale în conținut. Aproape 60% dintre acestea resping posibilitatea schimbării directorilor de către sindicate.

Responsabilitatea liderilor sindicali locali este rezultatul descentralizării acordurilor de muncă. Lupta fiturilor pe piața economică va conduce cu siguranță la o situație de competiție și între sindicatele locale. Acest fapt va putea fi speculat de patronat, dar poate crea și permise favorabile prin dezvoltarea flexibilității manageriale și a forței de muncă. Stimulentul pentru cooperare este, în acest caz, mai curînd instinctul de supraviețuire decât conversa reală la sindicalizăm piața economică liberă. Și totuși, faptul că acordurile locale sînt tot mai răspîndite și eficiente dovedește că descentralizarea negocierilor este o rețetă puternică pentru sprijinirea restructurării. Din punct de vedere al flexibilității imediate, sindicatele locale din Rusia par cele mai

bine pregătite în fața noștri. În comparație cu restul Europei răsarite. Cu alți mai mult cu cît facilitățile importante oferite multor salariați în scheme de tip MEBEO au condus la o participare substanțială a acestora în capitalul întreprinderilor în care lucrează.

Dar avantajele diviziunii federațiilor pot fi de scurtă durată, dacă ne orientăm după experiența țărilor vest-europene. Războiul civil de aproape o sută de ani dintre marile confederații sindicale franceze (*Confédération Générale du Travail CGT* - comunistă, *Confédération Française Démocratique CFTD* - socialistă și *Force Ouvrière FO* - cuprinzînd mai ales „gulerii albi”) a condus la încordarea negocierilor, la specializarea eforturilor disperate ale federațiilor de a-și păstra membrii. Disputele între marile federații au dus la diminuarea entuziasmului față de sindicalism. Comparat cu nivelul de sindicalizare de 44% din Marea Britanie, unde funcționează unitar *Trade Unions Congress TUC*, în Franța acest nivel este de numai 20% (în SUA abia atinge 12%). În țările Benelux din Paris numai un muncitor din cinci este înscris într-un sindicat, deși Parisul este regiunea cea mai sindicalizată din Franța. Mai mult, pentru a deveni mai atractive, cele trei federații s-au angajat într-o competiție de reducere a cotizațiilor, ceea ce le-a slăbit într-adevăr resursele financiare înclt au acum mari dificultăți în a se angaja în greve lungi sau în a oferi facilități materiale membrilor lor.

În Franța, nu numai că sindicatele din fiecare ramură sînt împărțite între cele trei confederații, dar fiecare confederație este, la rîndul său, măcinată de interminabile fricțiuni politice. *CGT* a fost, de pildă, recel de ani sub controlul comunistilor stalinisti, dar acum au cîștig de cîntec elemente mai apropiate de social-democrație. În timp ce sindicatele se ceartă, patronii francezi sînt uniti într-o singură asociație: *Patronatul*. Dintre grevele inițiate de sindicate în Franța, 9% au succes, 30% se sfîrșesc printr-un compromis, iar 52% eșuează.

Cînd ideologia domină, politica are prioritate. *CGT* a fost totdeauna împorată, ca și cumva greve majore să penalizeze electoral *Partidul Comunist Francez*. *CFTD* manifestă inhibiții similare în timpul mandatului președintelui Mitterrand. Confruntarea dintre cele două federații e înlocuită de acuzații ideologice. *CFTD* susține că *CGT* dorește un centralism birocratic fără legătură cu nevoile muncitorilor, iar *CGT* acuză *CFTD* de promovarea capitalismului. *Force Ouvrière* li consideră pe comunisti un inamic mai mare decît patronatul și, în consecință, refuză orice cooperare cu *CGT*.

Marea slăbiciune a modelului francez este evidentă: preocuparea principală a sindicatelor nu mai este interesul economic, ci motivația politică. Mai mult, liderii naționali acționează sub presiunea constantă a liderilor locali, care amenință permanent cu părăsirea federației, întrucît localul este mai cîștigător. În favoarea unei federații rivale. Acest control de jos în sus nu este o sursă de moderație, ci de extremism în negocieri, de obicei, în absența unor scheme de echilibrare internă și asumare a responsabilității, între liderii locali aflați în competiție cîștigă cei mai virulenți în exprimare.

În întreaga Europă răsăritească, divizarea nu mai accentuează a mișcării sindicale, generînd în Polonia, Bulgaria, Ungaria, Ucraina și în alte locuri chiar rivalități încredinate, este de natură să avantajeze guvernele din țările respective. În unele situații există și diferențe de interese. În Polonia și Estonia, de pildă, salariații din sectorul privat cer eliminarea privilegiilor din sectorul public. Într-o asemenea, subvenționarea salariilor ridicată, co-determinarea și indexarea pensilor sînt percepute ca fiind baze pe impozitele preluate de la sectorul privat.

Similar cu situația din Franța, rivalitățile intersindicale i-au împins pe liderii sindicali să caute aliați în domeniul politic.

Un studiu al *Organizației Internaționale a Muncii* realizat între sindicalisții din regiune a arătat că majoritatea liderilor locali consideră că influența exercitată de sindicate asupra guvernului e mai puțin politică decît economică. Cums prioritatea multor guverne est-europene este acum combaterea inflației, dorința sindicalilor de a păstra locurile de muncă va pune la grea încercare aliațele politice ale sindicatelor. Deja lista de miere dintre *OPZZ* și guvernul polonez dă semne că s-a încheiat.

Deoarece rivalitățile între federațiile sindicale devin regula generală, se pare că liderii sindicali vor continua să creadă că șansele lor de a-și menține influența depind de legitimitatea pe care le au cu partidele aflate la putere. În Ungaria, cu un guvern alcătuit din foștii comunisti, liderii vechilor sindicate controlate de stat simt că au, pentru moment, un rol major în adoptarea deciziilor politice. Înstrăinări de foștii tovarăși politici, liderii sindicali și *Solidarității* se văd astăzi excluși de la orice discuții serioase la nivel guvernamental asupra politicii economice. Datorită existenței federațiilor rivale, spiritul sindicalilor politizate se pare că va dăuna.

Echilibrul puterii

Am încercat mai sus să evidențiem structurile sindicale în curs de constituire în Europa de Est, din perspectiva celor două modele dominante în economiile moderne. Consecințele adoptării unuia sau altuia dintre cele două modele sînt importante nu numai pentru sindicalism, dar și pentru climatul economic general. Prior alegerea modelului corporatist, naționalizează în mod invariabil o rețea de relații care implică stăru în toate deciziile microeconomice, de afaceri. Alegînd modelul de sindicalism bazat pe legislație, guvernele abandonează o parte din influența pe care modelul corporatist le-ar aduce-o în moderarea revendicărilor salariale, dar posibilitatea viadictorilor de a stabili salariile la nivel național este, de asemenea, atenuată.

Oricum, ambele modele de sindicalism limitează impactul forțelor pietei libere asupra costurilor salariale, deși nu obligatoriu într-o manieră ineficientă. Aranjamentele tripartite din Cehia au împiedicat, pînă acum, sindicatele să devină atât de influente

ca, de pildă, în Bulgaria; totuși, tipul de aranjament realizat oferă sindicatelor cebe posibilitățile de a dobîndi un rol similar cu cel al sindicatelor din Germania. După cum a arătat tulburarea consensului corporatist german sub acțiunea vastului proces de restructurare europeană, există pericolul ca aranjamentele tripartite din Cehia să periclitizeze reforma, nu s-o ajute. Sindicatul independent polonez aflat de puternic aliatului. *Solidaritatea*, a decăzut aflat datorită noilor limitări legislative cît și ca o consecință a propriilor acțiuni. Piața muncii a fost creată în întreaga Europă de răsărit prin apariția firmelor private, dar vor trece probabil cîteva decenii pînă cînd oricare dintre modele va funcționa conform intențiilor, asigurînd legături corespunzătoare între sindicate, patronat și stat - un stat aflat de îndărăt astăzi de multe decenii anterioare de socialism.

Judecînd după cei mai necrușători indicatori ai forței sindicale - numărul de membri - e clar că, indiferent de modelul sindical adoptat, mișcarea sindicală pierde teren protundeni în Europa de Est. Nici negocierile salariale centralizate, nucleul modelului corporatist, nici negocierile locale, caracteristice modelului bazat pe legislație, nu au adus sindicatelor atingerea principalului obiectiv: creșterea salariilor reale. Țară după țară, creșterile salariale rămîn în urma inflației. Iar aceasta aflat în condițiile regimului tripartit din Republica Cehă cît și în Polonia, unde sistemul sindical se apropie de modelul de legislație.

Din punct de vedere al stabilității rapide a unei structuri sindicale funcționale, aranjamentul tripartit pare mai avantajos. Retinuta densă de cooperare pe care o generează poate fi periculoasă pe termen lung, mai ales dacă luăm în considerare previziunile economice sumbre pentru decada următoare. S-ar putea totuși ca acest dezavantaj să fie compensat de pacea socială obținută imediat, judecînd după investițiile străine atrase în Republica Cehă. În celălalt model, cu toată frustrarea resimțită de *Solidaritatea* sau *Podkrepa*, sindicatele nu au dezvoltat o ostilitate permanentă față de economia de piață, iar evitarea acordurilor naționale privind salariile este de așteptat să aducă avantaje importante pe termen lung. Companiile vor avea libertatea să-și planifice și controleze costurile de muncă la nivel local.

Războaiele din spațiile limitărilor impuse sindicalismului de ambele modele este, de fapt, un dicton clasic al democrației: nimeni nu trebuie creditat cu putere excesivă; nimeni - fie persoană, fie instituție.

Ca urmare, în majoritatea societăților libere, marile sisteme al vieții economice se bazează pe un echilibru între stat, patronat și sindicate. Nici o persoană sau partid nu are acces la controlul tuturor acestor trei centre de putere economică și fiecare dintre ele are interese proprii, opuse celorlalte două. În confruntarea reciprocă dintre aceste trei entități, speranța este că nici una nu va dobîndi putere excesivă.

În acest fel, dacă se institue o structură viabilă și o definire clară a propriilor responsabilități față de cele ale guvernului și patronatului, sindicatele pot aduce membrilor lor libertăți, drepturi, protecție și putere. Schimbările dramatice în structura sindicalismului, aflate deja în curs în întreaga Europă răsăritească, trebuie însoțite de multe schimbări instituționale. Aceste schimbări trebuie să elibereze sindicatele de edificiul construit în socialism pentru reprimarea asumării responsabilității economice de către milioane de oameni. După cum am văzut, această sarcină politică este enormă. La fel sînt și dificultățile economice. Diși nefericire, judecînd după reacțiile față de acțiunile sindicale, așa cum s-au înregistrat pînă acum în Europa de Est, este evident că puțini conducători politici sau economici au început să conceapă un sindicalism viabil, cu o cuprînzătoare dimensiune practică. Chiar și așa, în ciuda reculului înregistrat momentan de influența sindicatelor, datorită reformei sau recesiunii economice (cazul Ucrainei, de pildă), sindicalismul din Europa de Est începe să capete forma care îl va purta spre următorul secol. Liderii sindicali, precum oamenii de afaceri în vremuri de criză, așteaptă revirimentul cursului.

Colegiul editorial:

Kenneth Murphy, redactor-șef;
Roman Frydman; Andrzej Rapaczynski

Editor asociat:

Simon Nellis

Colaboratori:

Belarus

A. Galkevici; Dr. Igor Pelipas; S. Shavel

Bulgaria

Spartak Keremidchiev; Teodor Grudev

Republica Cehă

Eva Kivačova

Estonia

Aili Kukumagi

Ungaria

Dr. Attila Hivás; Dr. András Korösenyi

Letonia

Veiga Vilne; Tove Linden

Lituania

Dr. Romas Lazulka

Macedonia

Trajko Slavevski

Polonia

Joanna Dziato; Agnieszka Waruszewska

România

Liviu Gaiță

Rusia

Sergei Vmokur

Slovacia

Pavel Ochotnický

Ucraina

Viktor Stepanenko; Natalia Ciurikova